

Каля Бярэзіны і Схі

З туману выплылі муры
Між рэчак у сутоку.
Барысаў — Новы і Стары —
Увесь навідавоку.

Сюдой князь полацкі Барыс
Ішоў қалісь паходам,
Зямлі нязведанай абрыс
Прычараваў за бродам.

Наогул князь любіў шляхі,
Дзе бітвы не прайграны.
Каля Бярэзіны і Схі
Быў горад заснаваны.

Барысавам яго назваў
Князь, у сябе ўлюбёны.
Яшчэ ж ён выбіць загадаў
Нязвыклых пісьмёны.

Вядомыя каля Дзвіны,
Ля Віліі, Лучосы —
Нанеслі іх на валуны
Майстры-каменячосы.

Якраз вось тыя камяні,
Што ўславілі дзяржаву,
“Барысавы” і ў нашы дні
Народ заве па праву.

Чаго ж нам зычылі князі?
Вякоў адкінем рысу.
Шам қліч да Бога: “...памазі
Рабу свайму Барысу”.

Шаму гадоў за дзевяцьсот
Як выбіты пасланні:
Хапіла гораду згрызот,
Вікторый у змаганні.

Пльыве над кручамі спақон
Стагоддзяў панарама.
Шабэ, вялебны князь, пақлон,
Барысаву — тақсама!

Віктар ГАРДЗЕЎ

7 верасня, Барысаў: Дзень беларускага пісьменства

ІДЗЕ ПАДПІСКА НА ІІ ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў: 1 месяц — 6720 руб. Падпісны індэкс — 63856	Ведамасная падпіска: 1 месяц — 8710 руб. Падпісны індэкс — 638562
--	--

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска для ўстаноў культуры:
1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Адзінства слова, гісторыі і культуры

Пачатак верасня ў Беларусі — асаблівы. З ім на нашу зямлю прыходзяць урачыстасці, прысвечаныя памяці асветнікаў, дзяржаўных і рэлігійных дзеячаў, найбольш значных асоб, якія праславіліся не столькі на палях бітваў, дзяржаўнай службе, колькі сваім падзвіжніцтвам на ніве духоўнай. Таму Святу беларускага пісьменства ў гадавым календары — асаблівае месца. І — заўсёды дакладна вызначана ў геаграфічнай прасторы: цэнтрамі ўрачыстасцей становяцца гарады з глыбіннай гісторыяй, аваянай легендамі ды паданнямі. Пра ўнікальнасць беларускага надзвычай маладога свята (заснавана ў 1994 годзе), але ў якога досыць багатыя набыткі, карэспандэнт «ЛіМа» Ірына Тулупава гутарыць з міністрам інфармацыі Беларусі Уладзімірам РУСАКЕВІЧАМ.

— Уладзімір Васільевіч, 15 гадоў ужо Дзень беларускага пісьменства адзначаецца як дзяржаўнае свята, свята пісьменнікаў, журналістаў, паліграфістаў, кнігадрукароў і кнігараспаўсюджвальнікаў, усіх, хто працуе са Словам. Ці сталася свята агульнанародным?

— Дзень беларускага пісьменства ў шэрагу іншых займае асаблівае месца, бо гэта свята ўсіх тых, хто неаб'якава і з павагай ставіцца да роднага слова, духоўных здабыткаў нашага народа, найперш нашай мовы і літаратуры. І ў гэтым сэнсе свята сапраўды агульнанароднае, людзей, спрычынёных да высокамастацкага, беларускага слова, у нас, я ўпэўнены, вельмі і вельмі многа. Гэта векавая традыцыя. Нашы продкі ведалі каштоўнасць слова. Нездарма Беларусь дала свету столькі выдатных асветнікаў, літаратараў і навукоўцаў.

Людзі ўспрымаюць Дзень беларускага пісьменства як свята культу-

ры і духоўнасці. Яно праводзіцца не толькі ў "сталіцах", гарадах — цэнтрах культуры, дзе адбываюцца асноўныя мерапрыемствы. Урокі ў школах, сустрачкі з літаратарамі, навукоўцамі, дзеячамі культуры ладуюцца па ўсёй краіне, і гэта яднае людзей вакол тых каштоўнасцей і ідэалаў, якія пакінулі нам у спадчыну славы асветнікі і якія мы павінны захаваць для будучых пакаленняў.

— Першыя крокі па стварэнні і заснаванні Дня беларускага пісьменства — гэта таксама гісторыя. Што галоўнае, прынцыпова новае закладвалася ў канцэпцыю свята яго пачынальнікамі? Чаму для ўрачыстасцей абраны першы нядзеля верасня? Між іншым, вельмі блізка да яшчэ адной гістарычнай даты: 6 жніўня 1517 года Францішк Скарына першы сярод усходніх славян выдаў у Празе друкаваную кнігу — *Біблію*...

— У пачатку 1990-х гадоў Беларусь рабіла першыя крокі ў якасці суверэн-

най незалежнай краіны. І, зразумела, была грамадская запатрабаванасць у з'яўленні свята, якое б засведчыла месца духоўнай традыцыі ў маладой беларускай дзяржаве. Таму ў аснове канцэпцыі Дня беларускага пісьменства — паказ непарыўнага адзінства беларускага друкаванага слова з гісторыяй і культурай беларускага народа, яго цеснай знітанасці са славянскімі вытокамі, асэнсаванне гістарычнага шляху пісьменства і друку на Беларусі.

Што ж датычыць даты правядзення свята, то тут, сапраўды, улівалася дата выдання Скарынам *Бібліі*, а таксама сучаснае, вельмі важнае і шчырае свята — Дзень ведаў, які адзначаецца першага верасня. Бо тут таксама відавочная пераемнасць традыцыі: ад асветнікаў мінулага да асветы і ведаў сённяшняга дня, сённяшніх пакаленняў. Таму ў першыя дні верасня ўсе, каму дарагая наша спадчына, мова, культура, каго цікавяць таямніцы гісторыі, далучаюцца да ўрачыстасцей.

— У чым адметнасць сёлетняга свята?

Адна з асноўных яго тэм — гісторыя Дня беларускага пісьменства, яго рух па гарадах Беларусі. Гэтая тэма стане адметнай рысай, адным з асноўных прынцыпаў пры афармленні горада Барысава. У прыватнасці, госці мерапрыемстваў змогуць прайсці па алеі гарадоў-сталіц свята, якая будзе ўасабляць умоўныя яго этапы з пазначэннем гадоў і месцаў правядзення ўсіх папярэдніх святаў. Яшчэ адна адметнасць — супадзенне з правядзеннем грамадска-палітычнай акцыі "Мы — беларусы!", што, безумоўна, узмагняе акцэнт на нацыянальны аспект. Зразумела, асноўным кірункам усіх мерапрыемстваў будзе прапаганда беларускай кнігі. Жыхары і госці горада сустраюцца з вядомымі пісьменнікамі, кіраўнікамі выдавецтваў, рэдактарамі і журналістамі сродкаў масавай інфармацыі.

— Варта згадаць заканадаўчы акт, падпісаны сёлета на вышэйшым дзяржаўным узроўні, гэта найперш закон "Аб сродках масавай інфармацыі" і — што важна для беларускамоўнага асяроддзя — Закон "Аб правах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі". Як яны паўплываюць на развіццё медыянага поля нашай краіны?

— Падпісанне Прэзідэнтам Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнкам Закона "Аб сродках масавай інфармацыі" — важная падзея для ўсёй галіны СМІ. Гэты нарматыўны акт замацоўвае новыя рэаліі развіцця нацыянальнай інфармацыйнай прасторы Беларусі. Хачу падкрэсліць, што яго палажэнні адпавядаюць сусветнай практыцы, у ім ёсць неабходны баланс паміж інтарэсамі сродкаў масавай інфармацыі, журналістаў, дзяржавы і ўсіх людзей — спажываючых прадукцыю СМІ. Згодна з новымі правіламі беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, асновы сучаснай беларускай мовы застануцца нязменнымі, істотна паменшае коль-

касць выключэнняў з правіл. На маю думку, такая уніфікацыя будзе толькі на карысць журналістам, бо дазволіць пазбегнуць значнай колькасці памылак, якія, на жаль, дастаткова часта сустракаюцца ў беларускамоўных СМІ зараз.

— Якія, магчыма, новыя праекты па кнігавыданні будуць ажыццяўляцца ў бліжэйшы час?

— Да Свята беларускага пісьменства прымеркаваны выпуск фотаальбома "Барысаў" (выдавецтва "Беларусь") і зборніка мастацкіх твораў з серыі "Беларусь літаратурная" — "І зоркі над Бярэзінай-ракой..." (выдавецтва "Мастацкая літаратура"). З цікавых і маштабных праектаў бліжэйшага часу адзначу выпуск факсімільнага выдання Г. Карцова "Беловежская пушча: 1382 — 1902" (выдавецтва "Мастацкая літаратура"), а таксама цэлай серыі сучасных фотаальбомаў, прысвечаных 600-гадзю ўстанавлення запаведнага рэжыму ў Нацыянальным парку (выдавецтва "Беларусь", Грамадскі прэс-цэнтр Дома прэсы). Выдавецкі дом "Беларуская навука" працягвае выпуск навуковай серыі "Архітэктара Беларусі" — рыхтуюцца чацвёрты том у 2-х кнігах па тэматыцы развіцця беларускага дойлідства XV — першай паловы XVIII стагоддзя. У выдавецтве "Беларуская энцыклапедыя" завяршаецца праца над шэрагам энцыклапедычных даведнікаў: "Независимая Беларусь: иллюстрированная история. 1991 — 2008", "Особо охраняемые территории", "Курорты и здравнищи Беларуси", "Музеи Беларуси".

Выдавецтва "Мастацкая літаратура" распрацоўвае новую серыю "Нашы героі". Першай убачыць свет кніга пра Героя Беларусі, вядомага вучонага, канструктара аўтамабільнай тэхнікі Міхаіла Высоцкага.

Вельмі важным лічу аднаўленне выпуску кнігі серыі "Школьная бібліятэка" за кошт сродкаў рэспубліканскага бюджэту. У 2009 — 2010 навучальным годзе для бясплатнага камплектавання школьных бібліятэк будзе выпушчана больш як 30 назваў.

На здымку: міністр па справах друку і інфармацыі Маскоўскай вобласці Расійскай Федэрацыі С. Майсееў, міністр інфармацыі нашай краіны У. Русакевіч і памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — начальнік Галоўнага ідэалагічнага ўпраўлення У. Янчэўскі на XII Міжнароднай выстаўцы "СМІ ў Беларусі".

Спрыяць духоўнаму развіццю

Напярэдадні Дня беларускага пісьменства наш карэспандэнт сустраўся з намеснікам міністра адукацыі Беларусі Таццянай КАВАЛЁВАЙ.

— Таццяна Мікалаеўна, чаму Міністэрства адукацыі надае такую сур'ёзную ўвагу падрыхтоўцы і правядзенню Дня беларускага пісьменства ў Барысаве?

— У аснове канцэпцыі Дня беларускага пісьменства ляжыць ідэя захавання і ўзбагачэння дасягненняў сучаснай пісьмовай культуры, пераемнасці духоўных традыцый. Да таго ж свята праводзіцца ў першую нядзелю верасня і цесна звязана з пачаткам новага навучальнага года. Грамадска-палітычнае значэнне гэтых святочных мерапрыемстваў абумоўлена асобай роляй адукацыі ў сучасным беларускім грамадстве. Таму дамінантай Свята з'яўляецца дэманстрацыя літаратурных традыцый беларусаў, высокай духоўнасці беларускага друкаванага слова. Выхаваўчы эффект Дня беларускага пісьменства вельмі значны, адсюль — увага да яго з боку ўстаноў Міністэрства адукацыі.

— Нашым чытачам, безумоўна, будзе цікава даведацца, як Міністэрства адукацыі ўдзельнічае ў падрыхтоўцы святочных мерапрыемстваў?

— Міністэрствам адукацыі распрацаваны план мерапрыемстваў па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьмен-

ства ў Барысаве, а таксама сумесна з Мінскім аблвыканкамам — план правядзення мерапрыемстваў па тэматыцы Дня беларускага пісьменства ў навучальных установах горада.

Мы распрацавалі план развіцця адукацыі Барысава і Барысаўскага раёна, правялі праверку матэрыяльна-тэхнічнага стану ўстаноў адукацыі, удзельнічалі ў распрацоўцы сцэнарыя правядзення дзіцячага свята і "Гарадоў майстроў", а таксама падрыхтавалі выставу педагагічных выданняў.

— Дзень беларускага пісьменства ў Шклове быў цесна звязаны з юбіляямі Янкі Купалы і Якуба Коласа. У чым асабліваць сёлетніх святочных мерапрыемстваў?

— Асаблівацю правядзення сёлетняга Дня беларускага пісьменства стане завяршэнне першага этапу рэспубліканскай акцыі "Жыву ў Беларусі і тым ганаруся", а таксама правядзенне грамадска-палітычнай акцыі "Мы — беларусы!".

Асноўнымі задачамі акцыі "Жыву ў Беларусі і тым ганаруся" стала прыцягненне дзяцей і моладзі да працы па добраўпарадкаванні гісторыка-культурных, прыродных і сацыяльных аб'ектаў, распрацоўка і выданне даведчана-інфармацыйных матэрыялаў па гісторыі, краязнаўстве, этнаграфіі, стане навакольнага асяроддзя

сваёй мясцовасці, выраб і ўсталяванне інфармацыйных стэндаў, памятных знакаў пра выдатныя мясціны роднага краю.

Шматлікія творчыя конкурсы ў межах акцыі дазволілі прыцягнуць пільную ўвагу дзяцей і моладзі да вывучэння гісторыі сваёй радзімы, беражлівага стаўлення да яе прыроднай і культурнай спадчыны праз сродкі літаратурнай і выяўленчай творчасці, фота- і відэамастацтва.

— Таццяна Мікалаеўна, якую дапамогу атрымалі ўстановы адукацыі Барысава падчас падрыхтоўкі да Свята?

— Сёлета на правядзенне рамонтных работ толькі ў адной установе адукацыі "Барысаўскі дзяржаўны політэхнічны каледж" з рэспубліканскага бюджэту выдаткавана каля 290 мільёнаў рублёў.

Адмыслова ўвага пры падрыхтоўцы ўрачыстых мерапрыемстваў надавалася пашырэнню бібліятэчных фондаў, правядзенню рэвізіі стану бібліятэк устаноў адукацыі Барысава і Барысаўскага раёна. У першым паўгоддзі набыта літаратуры на суму больш як 3 мільёны рублёў. Да канца года запланавана набыццё сацыяльна значнай літаратуры на суму больш чым 2,7 мільёна рублёў.

— Распавядаеце, калі ласка, пра тыя мерапрыемствы Свята, дзе напрамую задзейнічаны ўстановы адукацыі.

— У гарадскім парку пройдзе "Свята дзяцінства" і форум маладзёжнай прэсы. Там жа будзе прэзентацыя першага этапу рэспубліканскай акцыі "Жыву ў Беларусі і тым ганаруся", пляцоўкі дзіцячай і юнацкай кнігі, фотавыстава "Фантазія і прырода", канцэртныя тэматычныя пляцоўкі.

Думаю, што змстоўнае напаяўненне і разнастайнасць святочных мерапрыемстваў будуць спрыяць карыснаму і актыўнаму адпачынку барысаўчан, фарміраванню духоўнай культуры падрастаючага пакалення.

Гутарыў Ян АКУЛІН

Сталіцы свята — знакавыя гарады

Пра Дзень беларускага пісьменства мы размаўляем з намеснікам міністра культуры Беларусі Віктарам КУРАШАМ.

— Віктар Іосіфавіч, якія мэты ставіць ваша міністэрства перад чарговым Днём беларускага пісьменства?

— Найперш, зразумела, — прапаганда літаратурных традыцый беларусаў, высокай духоўнасці беларускага друкаванага слова, духоўных каранёў нашага народа. Як адна з задач — спроба адраджэння тых культурных традыцый, дзякуючы якім Беларусь сёння пазнавальная ў свеце. У гэтым годзе Дзень беларускага пісьменства супаў з акцыяй "Мы — беларусы!", што ўзмагняе акцэнт на нацыянальны аспект. Тым самым ставіцца задача па выхаванні патрыятызму сярод нашага насельніцтва. Мы — беларусы, не проста народ, які быў у складзе Савецкага Саюза. А мы народ, які мае сваю старажытную гісторыю, мае сваіх асветнікаў...

— Што новага падрыхтавала ваша ведамства на сёлетняе свята?

— На Міністэрства культуры кладзецца задача падрыхтоўкі ў першую чаргу канцэртных праграм. Таму на свяце будуць задзейнічаны лепшыя нашы калектывы і выканаўцы, нягледзячы на тое, што 6 верасня на Краснай плошчы ў Маскве адбудзецца канцэрт у рамках акцыі "Мы — беларусы!", і на якім таксама будуць выступіць нашы вядучыя калектывы. А паколькі Дзень беларускага пісьменства — свята найбольш духоўнае і звязана з традыцыйнай беларускай культурай, то будуць у большасці народныя і класічныя калектывы.

— У свяце прымаюць удзел і замежныя госці. Ці не наспее час надаць свята статус міжнароднага?

— Разам з Міністэрствам інфармацыі мы пра гэта думалі. З пункта гледжання прадстаўніцтва, міжнародны ўзровень забяспечаны. Сёлета плануець прыняць удзел каля трыцца-

ці дыпламатаў замежных краін у Беларусі. Будуць таксама і замежныя пісьменнікі — з Расіі, Украіны, Сербіі. Гэта адлюстроўвае непарыўную духоўную павязь нацыянальнага пісьменства са славянскімі каранямі, цесныя сучасныя стасункі Беларусі і славянскіх краін у галіне мастацкага слова. Таму пытанне наконт статусу міжнароднага — правільнае.

— Дзень беларускага пісьменства традыцыйна праходзіць у невялікіх гарадах — Мсціслаў, Паставы, Шклоў... большых — Орша, Полацк... І гэта яго адметнасць.

— У нашай краіне існуе праграма развіцця малых і сярэдніх гарадоў. Вялікія гарады і так жывуць насычаным культурным жыццём. Гродна — гэта найперш фестываль нацыянальных культур, Віцебск — "Славянскі базар", Брэст — тэатральны фестываль "Белая вежа"... А ў малых гарадах таксама ёсць багатая культурная спадчына — гэта знакавыя гарады для гісторыі Беларусі. Нясвіж, Навагрудак, Камянец, Пінск... Яны паўплывалі на станаўленне беларускай дзяржаўнасці, з'яўляюцца гістарычнымі цэнтрамі нашай культуры. Такім чынам мы стараемся далучыць насельніцтва гэтых гарадоў да духоўнай спадчыны краіны. Тым самым павышаецца статус гарадоў, на іх звяртаецца ўвага. Адначасова развіваецца і інфраструктура, бо да Свята гэтыя гарады рыхтуюцца.

Гутарыў Антон КАЧАН

**Удзельнікам і гасцям
урачыстасцей
Дня беларускага пісьменства**

Паважаныя сябры!
Сардэчна віншую вас з Днём беларускага пісьменства.

Гэта святочная дата трывала ўвайшла ў наша жыццё, атрымала дзяржаўны статус і прызнанне народа, таму што плённа спрыяе духоўнаму, культурнаму, сацыяльнаму развіццю Беларусі. Нагадаючы пра годнае мінулае, дазваляе з надзеяй глядзець у будучыню.

Невыпадкова сёлета эстафеты ўрачыстасцей прымае заснаваны яшчэ на пачатку XII стагоддзя Барысаў — адзін са старажытных культурных цэнтраў нашай краіны, горад, з якім звязаны многія значныя падзеі беларускай гісторыі.

Упэўнены, што Дзень беларускага пісьменства з'явіцца важнай падзеяй у культурным жыцці Беларусі, паспрыяе далейшай кансалідацыі насельніцтва рэспублікі на трывалым падмурку высокіх духоўных каштоўнасцей, закладзеным славымі продкамі.

Шчыра жадаю ўсім арганізатарам, удзельнікам і гасцям свята моцнага здароўя, дабрабыту, шчасця, аптымізму і новых здзяйсненняў на карысць Радзімы.

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь
Аляксандр ЛУКАШЭНКА

Валянціна Аляксандраўна прыгадвае выпадак, калі падарыла свой сувенір — "залатыя каласкі" — Аляксандру Лукашэнку. На Кургане Славы праходзіла сустрэча Прэзідэнта нашай краіны з Уладзімірам Пуціным і Леанідам Кучмам. Калі Аляксандр Рыгоравіч ішоў адзін, то майстрыха зрабіла яму падарунак.

Каласкі для Прэзідэнта

Жыхарка вёскі Лошніца, што на Барысаўшчыне, Валянціна ШУТКО ўжо два дзесяцігоддзі займаецца вырабамі са шкла. Майстрыху са шклянымі рамонкамі, журавамі можна сустрэць на буйных фестывалях па ўсёй Беларусі. "Славянскі базар у Віцебску", "Дажынкi"...

Валянціна Аляксандраўна сваю творчасць ацэньвае вельмі сціпла. Больш распавядае пра работы мужа.

— Тут работы мае і Леаніда Рыгоравіча, — паказвае жанчына на шкляныя кветкі, птушкі, што стаяць у секцыі. — "Цветик-семицветик" мы разам рабілі на фестываль нацыянальных культур "Шматгалоссе Барысаўшчыны". А гэты скрыпнічкі ключ з лічбай "65" муж зрабіў на мінулы юбілей Ігара Лучанка...

Леанід Рыгоравіч — муж і настаўнік Валянціны Аляксандраўны. Ён займаўся вырабамі са шкла каля сарака гадоў. Але за гэты час ні сыны, ні шкловыдзімальшчыкі з крыштальнага завода, на якім ён працаваў, не змаглі пераняць яго майстэрства. Атрымалася гэта толькі ў жонкі. Але некалькі гадоў таму Леаніда Шутко не стала. А жанчына не кінула заняткаў мужа. Сёння яна і рада б сама каму перадаць навыкі, толькі вось ахвочых няма.

— Людзі хочуць мець грошы сёння і заўтра. А тут трэба гадамі сядзець, — заўважае Валянціна Аляксандраўна.

Вырабы сям'і Шутко сталі сімваламі некаторых фестываляў і конкурсаў. Да прыкладу, ластаўка на скрыпнічным ключы — сімвал і прыз конкурсу імя Станіслава Манюшкі "Убельская ластаўка". Журавель — прыз, які атрымліваюць пераможцы Рэспубліканскага конкурсу "Настаўнік года". Валянціна Аляксандраўна прыгадвае выпадак, калі падарыла свой сувенір — "залатыя каласкі" — Аляксандру Лукашэнку. На Кургане Славы праходзіла сустрэча беларускага Прэзідэнта з Уладзімірам Пуціным і Леанідам Кучмам. Калі Аляксандр Рыгоравіч ішоў адзін, то майстрыха зрабіла яму падарунак. Муж хацеў гэты момант

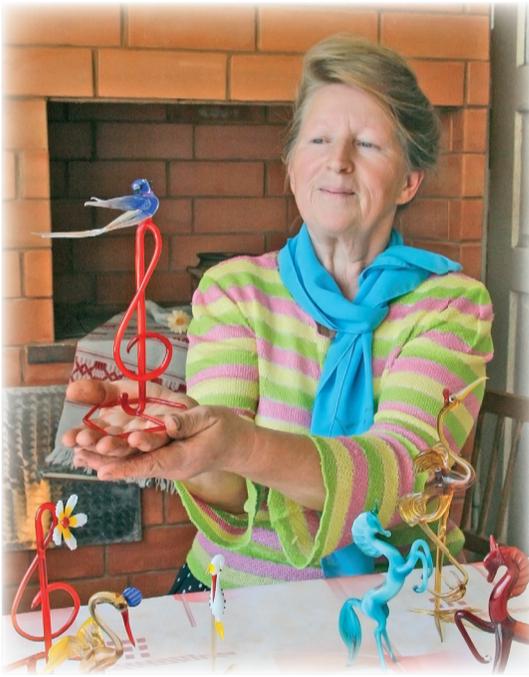
сфатаграфавач, але не дазволіла ахова. А пасля была сустрэча з Леанідам Козікам. Старшыні Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі твар жанчыны падаўся знаёмым. І ён ўзгадаў, што бачыў фота, на якім яна дорыць свае каласкі Прэзідэнту. Хтосьці з журналістаў паспеў сфатаграфавач гэты момант.

Што сабой уяўляе майстэрня, дзе працуе Валянціна Аляксандраўна? Гэта невялічкі пакой. На сталі стаіць газавая гарэлка, ляжаць шчыпцы... Матэрыял для вырабаў — шкладрут, прывезены з Уладзімірскай вобласці Расіі. Гэта рознакаляровыя шкляныя трубка.

Каб удасканаліваць сваё майстэрства, трэба хаця б па тры гадзіны на дзень прысвячаць працы. Гэтак раіць лошніцкі майстар. А вось у самой Валянціны Шутко з часам цяжка. Шмат іншай працы прыходзіцца рабіць, хоць і знаходзіцца жанчына на пенсіі. Але яе не пакідала вялікае жаданне тварыць. Тым больш, што імкнуцца ёсць да чаго.

— Я давала прастору Леаніду Рыгоравічу для творчасці і мала часу аддавала творчасці ўласнай. Таму ў мяне "культура" праца па стварэнні жывёл і птушак. Усе пакуль на адной ножцы. За дваццаць гадоў, якія займалася разам з мужам, толькі ўрыўкамі і працавала. І зараз я хачу вельмі шмат зрабіць, але ніяк не паспяваю...

Сям'я Шутко раней мела званне народных майстроў, атрыманае пасля адпаведнага экзамена. Іх работы ацэньвалі

Першы агульнаарускі летапісны звод "Аповесць мінулых гадоў", які быў складзены ў пачатку XII ст., змяшчае унікальныя звесткі з гісторыі беларускіх земляў эпохі Кіеўскай Русі, асабліва Полацкага княства. Толькі ў гэтым творы апавядаецца пра полацкага князя X ст. Рагвалода і яго дачку Рагнеду. Тут прыведзены самыя раннія звесткі пра Друцк і іншыя беларускія гарады.

мастакі-прафесіяналы. Прасілі нешта дарабіць і зноў прывезці. У выніку Леаніда Рыгоравіча і Валянціну Аляксандраўну залічылі ў народныя майстры Мастацкага фонду. Зараз фонд не існуе. Яго месца заняў Беларускі саюз майстроў, сябрам якога Валянціна Шутко не з'яўляецца. Але ці абавязкова таленавітаму чалавеку мець пацвярджэнне свайго таленту ў пэўных дакументах? Безумоўна ж, не. А каб пераканацца ў гэтым, запрашаем вас, шануюныя чытачы, наведаць Барысаў падчас Дня беларускага пісьменства. Там можна сустрэць саму Валянціну Аляксандраўну. І пераканацца ў яе майстэрстве.

Павел РАДЫНА

Фота Кастуся Дробава

Бібліятэкі атрымаюць добрыя творы

Пра адметныя рысы сёлетняга Дня беларускага пісьменства падчас адной з нарад па падрыхтоўцы ўрачыстасцяў карэспандэнту "ЛіМа" распавёў віцэ-прэм'ер краіны Аляксандр КОСІНЕЦ

— Мы пакажам спадчыну, якая здабыта беларусамі за стагоддзі.

У Барысаве будзе прадстаўлена гісторыя ўсяго фестывальнага руху Дзён беларускага пісьменства. Усе гарады, у якіх ушаноўвалася беларускае пісьменства, атрымаюць магчымасць паказаць свае здабыткі. Гэта галоўная канцэпцыя свята, якое будзе прысвечана беларускай кнізе, творчасці, а таксама сродкам масавай інфармацыі.

6-га верасня Нацыянальная акадэмія навук правядзе "Барысаўскія чытанні". Гэта навукова-практычная канферэнцыя адлюструе ўсё тое, што характарызуе сучасны стан беларускай літаратуры. Мастакі на тых чытаннях пакажуць свае лепшыя творы.

Усе кінатэатры Барысава будуць прывезены ў належны стан. Рамантуецца Свята-Уваскрасенскі кафедральны сабор. Міністэрства транспарту і камунікацый даводзіць да ладу дарогі, прыдарожны сервіс. Працуе Міністэрства культуры, прыводзячы ў належны стан гарадскую бібліятэку. Цэнтральная плошча ў Барысаве стане непазнавальнай. Адным словам, крок за крокам горад набудзе добры стан.

— У чым адметнасць сёлетняга Дня беларускага пісьменства ў параўнанні з папярэднім?

— Калі параўноўваць гарады Тураў, Паставы альбо Шклоў з Барысавам — апошні ў шмат разоў большы. Гэта значыць, што ў Барысаў трэба было ўкласці значна больш сродкаў, каб давесці да ладу горад, яго вуліцы і дамы, зрабіць усё неабходнае, каб ён выглядаў прыгожа.

Сёлета пашырыўся склад замежных удзельнікаў свята. Мы прапанавалі ўсім дыпламатычным місіям, акрэдытаваным у Беларусі, прыняць удзел ва ўрачыстасцях. Гасцямі Дня беларускага пісьменства стануць прадстаўнікі больш як 30 дзяржаў.

— З канцэпцыяй, якая адлюстроўвае гісторыю станаўлення свята, нібыта ўсё зразумела. Раскажыце пра сучаснікаў — тых, хто мае непасрэднае дачыненне да стварэння слова цяпер: як гэтыя людзі спрычыніліся да свята?

— Дні пісьменства — фестываль, які ўшаноўвае ці не ў першую чаргу беларускую кнігу. Актыўны ўдзел у падрыхтоўцы гэтага мерапрыемства прымае Саюз пісьменнікаў Беларусі.

— На нарадзе па падрыхтоўцы свята шмат гаварылася пра добраўпарадкаванне горада, камунальныя работы... А што атрымаюць ад правядзення Дня беларускага пісьменства ў Барысаве бібліятэкі — храмы кнігі?

— Міністэрства адукацыі, Саюз пісьменнікаў Беларусі амаль кожнай школе падаруюць кнігі. Міністэрства культуры праз Нацыянальную бібліятэку перададзць амаль 3 тысячы найменшых кніг у гарадскую бібліятэку, якую мы амаль нанова будзем адкрываць. Магу вас запэўніць, што ў спісах — выдатныя творы.

Гутарыў

Мікалай АНІШЧАНКА

Фота Кастуся Дробава

Таленты трэба заўважаць

Сама назва Свята кажа пра датычнасць людзей слова да гэтай падзеі. Пра ўдзел Саюза пісьменнікаў Беларусі ў Дні беларускага пісьменства і пра бліжэйшыя планы арганізацыі мы гутарым з яго старшынёй Мікалаем ЧАРГІНЦОМ.

— Мы разглядаем Дзень беларускага пісьменства не як уласна святочны дзень, а як нейкі стымул, штуршок да таго, каб пытанні літаратуры падымаліся ў краіне штодня, — кажа Мікалай Іванавіч. — У пацвярджэнне гэтаму — тое, што пасля мінулага года ўдзелу мы правялі ўжо вялікую колькасць літаратурных конкурсаў ва ўсіх абласцях, раёнах, гарадах. У кульмінацыйны момант гэтай работы — 7 верасня — мы падвядзём вынікі, вызначымся, што ў нас удала атрымоўваецца, а над чым яшчэ трэба працаваць.

У мінулыя гады на Дні беларускага пісьменства прыязджалі асобныя пісьменнікі па запрашэннях. Сёлета мы ўпершыню падрыхтавалі цэлы пісьменніцкі "дэсант": больш як 100 літаратараў, якія абавязкова возьмуць удзел у сустрэчах у школах, вытворчых калектывах Барысава, будуць прысутнічаць пры продажы сваіх кніг. Яны ўпершыню пройдуць асобнай калонай на парадзе падчас адкрыцця ўрачыстасцяў. Дарэчы, дыктар будзе абвешчаць, чым вядомы той ці іншы пісьменнік.

— Як геаграфічна будуць прадастаўлены пісьменнікі на свяце?

— Мы чакаем прыезд літаратараў з усіх абласцей і сталіцы. Спадзяёмся, што Мінская абласная арганізацыя будзе прадастаўлена найбольшай колькасцю пісьменнікаў, бо яны — "гаспадары" Свята.

— На мінулым свяце ўпершыню былі падведзены вынікі літаратурнага конкурсу на лепшы твор года...

— Сёлета мы выступілі з ініцыятывай, і нас падтрымаў урад, каб літаратурны конкурс у рамках Дня беларускага пісьменства праводзіўся штогод. Гэты конкурс падтрымалі таксама прадастаўнікі зацкаўленых міністэрстваў і ведамстваў, і вось ужо другі раз мы будзем падводзіць вынікі, уручаць узнагароды тут, падчас святкавання, у Барысаве.

У гэтым годзе ўпершыню хочам падвесці вынікі конкурсу маладых пісьменнікаў. Мы ўвялі сваю дадатковую ўзнагароду, каб стымуляваць творчасць дзяцей і падлеткаў. Яны атрымоўваюць прыз, дыплом, грашовую прэмію. Грошы будуць невялікія — але для дзетак, моладзі важ-

ны сам удзел і, зразумела, сам факт атрымання ўзнагароды.

У "дарослай" частцы конкурсу мы сёлета вылучылі не чатыры намінацыі, а значна больш. Гэта намінацыі і па прозе, і па паэзіі, і па драматургіі, і што важна, па літаратурнай крытыцы. Таксама — па дзіцячай літаратуры. Упершыню ў конкурсе прысутнічае намінацыя ў галіне сатыры і гумару. Такім чынам, зроблены чарговы крок у кірунку папулярызавання літаратуры і падтрымкі тых галін літаратурнай творчасці, на якія мы раней звярталі меней увагі.

Пры правядзенні літаратурных конкурсаў намагаемся звесці да мінімуму неаб'ектыўнасць. Да прыкладу, старшыня журы ў нас — не член Саюза пісьменнікаў, а намеснік міністра інфармацыі Ігар Лапцёнак.

Мы звярнулі ўвагу на тое, што ў школах, навучальных установах і нават дзіцячых садках вельмі шмат дзетак, якія хочучы пісаць: ствараць вершы, прозу. Я прывяду прыклад. Калі мы праводзілі ў трох дзіцячых садках Мінска конкурсы на веданне літаратуры, дзеці рыхтаваліся наўздзіў моцна. Але самае цікавае: рыхтаваліся і выхавальнікі, і бацькі! І гэта сталася настолькі хвалюючым, што мы ўсталявалі сітуацыю ў цэлым. І ўбачылі, што ў Беларусі ёсць сотні навучальных устаноў, дзе навучэнцы ствараюць свае літаратурныя альманахі, вельмі добра іх афармляюць...

Цягам гэтай работы мы выйшлі на дзіцячую SOS-вёску ў Баравулянах. Там вялікая колькасць цяжкахворых дзетак... Яны пішуць, і часам такія пранізлівыя вершы, чытаючы якія сапраўды хочацца заплакаць. Мы вырашылі правесці адмысловы конкурс і сярод іх. Даць нейкую секунду радасці ў іх жыцці. На сёлетнім Свяце пісьменства думаем зрабіць гэта ўпершыню: запрасіць іх на сцэну, уручыць прызы і прэміі.

Неаб'ектыўнасць — да мінімуму

— Вы кажаце, што рыхтаваліся да конкурсу бацькі і выхавальнікі. Магчыма, гэты энтузіязм звязаны з тым, што доўгі час быў гэты прагал у інфармацыі пра літаратараў...

— Безумоўна. Ліквідаваць яго — адна з нашых задач, даць магчымасць людзям больш ведаць пра творчых людзей, якія жывуць сярод іх. Мне падаецца, у нас гэта ўжо атрымоўваецца. Таму што толькі ў гэтым годзе мы наладзілі ўжо каля 13 тысяч выступленняў пісьменнікаў. Значная колькасць гэтых выступленняў была арганізавана па заяўках. Гэта значыць, што цікаваць да пісьменнікаў пачынае адроджацца. А гэта адна з мэтай Саюза пісьменнікаў Беларусі — падняць аўтарытэт пісьменніка, каб ён адчуваў: яго творамі цікавяцца, да іх прыглядаюцца...

Пры правядзенні літаратурных конкурсаў намагаемся звесці да мінімуму неаб'ектыўнасць. Да прыкладу, старшыня журы ў нас — не член Саюза пісьменнікаў, а намеснік міністра інфармацыі Ігар Лапцёнак.

— У конкурсах, якія праводзяцца пад эгідай Саюза пісьменнікаў Беларусі, пераважна прымаюць удзел члены саюза? Альбо вы запрашаеце ўсіх?

— На жаль, мы абмежаваныя ў сродках, таму абвешчаем конкурс у межах нашай арганізацыі. Але не выключаем удзелу ў ім вядомых аўтараў і, самае галоўнае, пачаткоўцаў з ліку моладзі. Яны не могуць яшчэ быць членамі саюза, але імкнучыся, пішуць. І таму мы з кожным конкурсам імкнёмся вылучыць моладзевыя мікраконкурсы, каб ствараць надзею ў пачаткоўцаў, што яны могуць стаць сапраўднымі пісьменнікамі.

Развіваць крытыку, працаваць з дзецьмі

— Раскажыце пра стан работы з прэсай. Я пяты ўжо год запяр асвяжляю Дзень беларускага пісьменства — і матэрыялаў для прэсы тут ніколі не было ў прыпынку...

— Адносна тых момантаў, да якіх спрычынліўся Саюз пісьменнікаў, мы падрыхтуем свой прэс-рэліз. Ёсць, канечне, і з гэтым праблема — але што на іх наракаць. Трэба вучыцца працаваць у сучасных умовах.

— Якраз пра працу ў сучасных умовах пытанне. Мы казалі шмат пра работу з моладдзю. Ці можна пабачыць Саюз пісьменнікаў Беларусі ў Інтэрнеце?

— Мы адкрылі свой сайт. Але, шчыра кажучы, у нас няма спецыялістаў, якія маглі б яго запіць. Шукаем сярод пісьменнікаў гэткага энтузіяста альбо будзем шукаць іншыя варыянты.

— Якія задачы з тых, што стаяць перад саюзам зараз, лічыце найбольш актуальнымі?

— Падумаць літаратурную крытыку. Чым больш развітай яна будзе, тым больш мы адкроем таленавітых аўтараў, у тым ліку і маладых. І новае, што пачалі развіваць, чаму раней не надавалі ўвагі: сатыра і гумар. Зрабілі адпаведную секцыю ў саюзе. Утварылі намінацыю ў конкурсе на лепшы твор года, на "Залаты Купідон" — і падвалі ў ёй вынікі. Па нашай прапанове сёлета ў Аўцёках адкрыты помнік сатыры і гумару. Гэта новае таксама павінна прыцягваць больш людзей.

І, зразумела ж, літаратары ў абавязку перад дзецьмі. Тут мы — часам шляхам спроб і памылак — імкнёмся прыцягнуць моладзь і дзяцей да творчасці. Часам ідзем за імі ўслед; многія з іх даўно пішуць, але не мелі падтрымкі з боку тых, хто павінен займацца гэтымі пытаннямі. І мы спрабуем падтрымліваць іх. Не проста каб развіць у дзяцей жадаанне пісаць, а каб у іх з'явілася пачуццё ўпэўненасці, што іх творчасць ацэняць.

Гутарыў
Мікола МІРОНЧЫК
Фота Кастуся Дробава

Якуба Коласа і Янкі Купалы Аляксандр ЛУКАШАНЕЦ. Ён таксама — член Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства.

6 верасня ў Гарадскім палацы культуры г.Барысава навукова-практычнай канферэнцыяй "Барысаўскія чытанні-2008" распачнуцца суботнія мерапрыемствы па святкаванні Дня беларускага пісьменства.

З дакладам "Беларускае пісьменства: традыцыі і сучаснасць" выступіць доктар філалагічных навук, прафесар, дырэктар Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы Аляксандр ЛУКАШАНЕЦ. Ён таксама — член Нацыянальнага арганізацыйнага камітэта па падрыхтоўцы і правядзенні Дня беларускага пісьменства.

Пашыраць выкарыстанне беларускай мовы

— Аляксандр Аляксандравіч, гэты год у Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі пазначыўся аб'яднаннем дзвюх вялікіх устаноў. Як жа вы пачуваеце сябе на чале "двух інстытутаў" — мовы і літаратуры?

— Дык няма двух інстытутаў. Ёсць адзін аб'яднаны (а дакладней — рэарганізаваны) Інстытут мовы і літаратуры. Сёння Інстытут мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы функцыянуе як адна навукова-даследчая ўстанова, але з больш шырокай навуковай праблематыкай. Ён выконвае заданні па адной дзяржаўнай праграме фундаментальных даследаванняў "Беларуская мова і беларуская літаратура ў гістарычным развіцці і сучасным грамадстве, іх сувязі і ўзаемадзеянне з іншымі мовамі і сусветным літаратурна-мастацкім працэсам". У гэтым плане мы заўсёды актыўна супрацоўнічалі, і я ўпэўнены, аб'яднанне дазволіць захаваць нам асноўныя напрамкі дзейнасці двух былых інстытутаў, захаваць навуковыя калектывы і навуковыя школы, якія склаліся за папярэдні перыяд у гэтых дзвюх установах. Нягледзячы на тое, што гэты год стаў дастаткова складаным у плане арганізацыйным, я ўпэўнены, што наш калектыв будзе зладжана працаваць на карысць беларускай гуманітарнай навукі...

— Новы інстытут, новы закон аб правапісе...

— Закон "Аб правах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі" ніяк не звязаны з рэарганізацыяй нашых інстытутаў. Гэта дзве рэчы, якія адбыліся самастойна і паралельна, тым больш, што праца над новай рэдакцыяй беларускага правапісу вялася на працягу паўтара дзесятка гадоў. Паколькі мовазнаўчы напрамак дзейнасці рэарганізаванага Інстытута мовы і літаратуры накіраваны перш за ўсё на забеспячэнне функцыянавання беларускай мовы ў грамадстве, у тым ліку пісьмовай, мы павінны будзем прыняць самы актыўны ўдзел у факталагічным забеспячэнні ўвядзення ў дзеянне гэтага закона. Гэта падрыхтоўка перш за ўсё слоўнікаў беларускай мовы (арфаграфічнага і іншых). Вельмі актуальнай становіцца праблема падрыхтоўкі новай акадэмічнай граматыкі, дзе павінны быць улічаны ўсе моманты, якія звязаны з Законам "Аб правах беларускай арфаграфіі і пунктуацыі".

Але, па-першае, на што я хацеў звярнуць асаблівую ўвагу, дык гэта тое, што новая рэдакцыя правіл беларускай арфаграфіі і пунктуацыі, прынятая ў выглядзе закона, дазваляе захаваць традыцыйна пераемнасць пісьмовай беларускай мовы, якая адыгрывае вельмі вялікую ролю ў жыцці грамадства. Таму тут як нідэ патрэбна адзінства правапісных правіл. А па-другое, мы не павінны аддзяляць саміх сябе і будучыя пакаленні ад таго культурнага пласту, які мае беларускамоўнае ўвасабленне.

— І праз такія моманты выразна працягваюцца адносіны дзяржавы да сваёй мовы...

— Безумоўна. Прыняцце гэтых правіл на такім высокім узроўні будзе працаваць на тое, каб забяспечыць адзінства пісьмовай беларускай мовы і ліквідаваць той арфаграфі-

ны разнабой, які зараз існуе на старонках беларускамоўных выданняў. Таму што гэты разнабой найперш адмоўна адбіваецца на вывучэнні беларускай мовы ў школе. А мы павінны прызнаць, што сёння менавіта школа ў асноўным забяспечвае знаёмства з беларускай мовай і авалодванне ёю.

— Некаторыя даследчыкі пільную ўвагу да праблем мовы, пашырэнне яе ўжытку ва ўсіх сферах уявляюць з працэсамі беларусізацыі. Прычым, пачаткам беларусізацыі называюць тыя ж 20-я гады, калі з'явілася "Граматыка для школ" Браніслава Тарашкевіча. Як бы вы, мовазнавец, вызначылі сам гэты тэрмін — "беларусізацыя"?

— Усё гэта правільна. Проста ў розныя гістарычныя перыяды існуюць розныя ўмовы і абставіны. Таму адна і тая ж з'ява часам набывае розны сэнс і актуальнасць. Сапраўды, у 20-я гады з поўнаю падставай можна было гаварыць пра беларусізацыю, таму што беларуская мова (у першую чаргу пісьмовай) фактычна ўпершыню ўводзілася ў розныя сферы ўжытку. На самай справе адбылася беларусізацыя розных сфер жыцця.

Калі гаварыць пра сучасны перыяд, то можна, напэўна, ужыць слова беларусізацыя, але яно мае іншы сэнс, калі параўноўваць з 20-і гадамі. Сёння праблема не ў тым, каб увесці мову ў тую ці іншую сферу дзейнасці, а ў тым, каб пашырыць яе выкарыстанне. Беларуская мова прысутнічае ва ўсіх сферах жыцця нашага грамадства, аднак у многіх яна ўжываецца абмежавана, альбо вельмі абмежавана. І праблема сённяшняга этапу моўнага будаўніцтва заключаецца ў тым, каб мы правільна разумелі сутнасць дзяржаўнага двухмоўя і пашыралі выкарыстанне беларускай мовы ў тых сферах, дзе яна павінна выкарыстоўвацца як дзяржаўная.

— У гэтым сэнсе дзяржаўнае Свята беларускага пісьменства можа паспрыць пашырэнню і распаўсюджванню мовы?

— Безумоўна. За пятнаццаць гадоў Дзень беларускага пісьменства, як мне ўяўляецца, стаў бадай што адным з галоўных свят нашай краіны. Значнасць яго перш за ўсё ў тым, што яно прыцягвае ўвагу да беларускай культурнай спадчыны, да беларускай пісьмовай спадчыны і ў тым ліку — да беларускай мовы.

А фактычна, само Свята беларускага пісьменства пачынаецца з навукова-практычнай канферэнцыі, арганізацыя і правядзенне якой ускладзена на Нацыянальнаму акадэмію навук Беларусі.

Сёлета ўпершыню мы ўключылі ў праграму выступленняў некалькі дакладаў вучняў школ Барысава і Барысаўскага раёна, якія сталі пераможцамі конкурсу "Родная мова і культура — моц народа і веліч дзяржавы". Яны выступаюць з паведамленнямі пра гісторыю краю, фальклорныя і народныя традыцыі Барысаўшчыны, прыцягваюць падрастаючае пакаленне да вывучэння багатай культурнай народнай спадчыны.

Гутарыла Ірына ТУЛУПАВА

Край, знітаваны з гісторыяй

— Шаноўны Васіль Рыгоравіч, раскажыце, калі ласка, чытачам нашага штотыднёвіка, якім быў Барысаў у мінулым, бо вядома, што для таго, каб разумець сучаснасць, трэба добра ведаць гісторыю.

— Барысаўскі край цесна знітаваны з вялікай і слаўнай гісторыяй нашай агульнай Радзімы. Першыя пасяленні людзей у міжрэччы Бярэзіны і Друці з'явіліся яшчэ ў шостым тысячагоддзі да нашай эры. Пааблапал гэтых рэк ужо вялося земляробства, развівалася жывёлагадоўля. У X—XI стагоддзях тэрыторыя сучаснага Барысаўскага раёна ўвайшла ў склад Полацкага, затым Друцкага княстваў. У 1102 годзе полацкім князем Барысам Усяславічам на левым беразе Бярэзіны заснаваны горад Барысаў. Письмовае таму пацвярджэнне ўпершыню з'явілася ў Лаўрэнцьеўскім летапісе 1127 года. У XIV стагоддзі каля вусця ракі Сха ўзнік новы Барысаўскі замак. На геаграфічнай карце Еўропы, выдадзенай у Рыме ў 1506—1507 гадах, пазначаны ўжо горад Барысаў. У час Лівонскай вайны праз Барысаў неаднаразова праходзілі войскі Вялікага княства Літоўскага. У 1563 годзе Барысаў атрымаў магдэбургскае права. У 1793 годзе, пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай, у Мінскай губерні Расіі ўтварыўся Барысаўскі павет, у склад якога ўвайшла: горад Барысаў, 11 мястэчак, 55 сёл, 667 вёсак, хутароў, фальваркаў і засценкаў. Найбольш буйнымі мястэчкамі былі Беразіно, Бягомль, Докшыцы, Крупкі, Лагойск, Смалявічы, Халопенічы...

— Як вядома, гісторыя Барысава цесна звязана з Айчынай вайной 1812 года. Раскажыце, калі ласка, больш паграбязна пра тое, як барысаўчане ўшаноўва-

Барысаў — адзін з найбольш старажытных беларускіх гарадоў і таму з поўным правам прымае ў гэтым годзе гасцей Свята беларускага пісьменства. Пра гісторыю і сучаснасць горада распавядае ў гутарцы з нашым карэспандэнтам старшыня Барысаўскага райвыканкама Васіль ДЫЛЮК.

юць памяць змагароў з напалеонаўскімі войскамі.

— 1812 год назаўсёды ўвайшоў у гісторыю нашага краю. Без тагачасных барысаўскіх падзей сёння ўжо немагчыма ўявіць ні сусветную, ні еўрапейскую гісторыю. Праз 100 гадоў, у 1913-м, у вёсцы Брылі быў адкрыты помнік рускім воінам, якія загінулі на Бярэзіне. Сёння ў нас Брыльўскае поле — самы вядомы як гістарычны, так і турыстычны аб'ект.

— Пазнейшая гісторыя вашага горада таксама насычана падзеямі?

— Багатым на драматычныя падзеі для нашага горада стала XX стагоддзе. У 1902, а потым у 1910

годзе горад Барысаў моцна пацярпеў ад пажараў. У 1917 годзе тут была ўсталявана савецкая ўлада. А ўжо ў 1918 годзе Барысаў акупіраваны германскімі войскамі, у 1919—1920 гадах горад займалі польскія войскі. У 1924 годзе быў утвораны Барысаўскі раён (з 1938 года знаходзіцца ў складзе Мінскай вобласці).

— І, вядома, адна з найбольш гераічных старонак — Вялікая Айчынная вайна...

— Праз мужныя і трагічныя выпрабаванні прайшоў наш Барысаўскі лясны край у Вялікую Айчынную вайну. У гэты час на Барысаўшчыне дзейнічалі антыфашысцкае падполле, восем парты-

занскіх брыгад, а таксама асобныя партызанскія атрады. 1 ліпеня 1944 года горад вызвалены ад акупантаў войскамі 3-га Беларускага фронту. Сімвалічным у нашай гісторыі з'яўляецца той факт, што напярэдадні вызвалення, 26 чэрвеня 1944 года, недалёка ад Барысава бамбію фашысцкую пантонную пераправу праз Бярэзіну лётчык Жак Гастон з французскага авіяпалка "Нармандыя — Нёман", які таксама ўдзельнічаў у вызваленні барысаўскай зямлі. У гэты дзень група лётчыкаў збіла сем варажых самалётаў, але загінуў і Жак Гастон. Імем палка названа адна з вуліц горада.

— І які ён, сённяшні Барысаў?

— Ужо больш як паўстагоддзя мінула з часу той свяшчэннай і незабыўнай вайны. Паўстаў з руінаў разбураны горад Барысаў, запрацавалі на поўную моц фабрыкі, заводы, калгасы і саўгасы. Дастойна і прыгожа адзначыў у 2002 годзе свой 900-гадовы юбілей наш родны горад. Урачыстым, светлым, прыгожым сустрэкае заўсёды Барысаў сваіх гасцей — удзельнікаў рэспубліканскіх і абласных святаў.

Адметнай рысай сённяшняга рэгіёна з'яўляецца таксама наяўнасць развітой, магутнай прамысловасці. У Барысаўскім раёне дзейнічае 51 прамысловае прадпрыемства. Досыць сказаць, што аб'ём прамысловай вытворчасці і выпуску тавараў народнага спажывання Барысаўшчыны займае больш як 20 працэнтаў у аб'ёме ўсёй Мінскай вобласці. Стабільна працуюць такія прадпрыемствы, як РУП "Барысаўскі завод агрэгатаў", РУП "Барысаўскі завод медтрэпаратаў", ААТ "Барысаўскі мясакамбінат", РУП "Барысаўхлебпрам", ААТ "БАТЭ", ААТ "Барысаўскі ДОК", ААТ "Барысаўскі малочны камбінат", РУП "Барысаўскі завод "Аўтагараўзмацняльнік", ААТ "Барысаўскі камбінат хлебапрадуктаў", чыя прадукцыя вядомая не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі.

— І напрыканцы — вашы пажаданні чытачам "ЛіМа", гасцям свята...

— Давайце будзем усе разам працаваць на будучыню, але рабіць гэта толькі шануючы і ўлічваючы багаты вопыт папярэдняга. Бо гісторыя — адзіны сапраўдны падмурак для новых здзяйсненняў. А чытачам "ЛіМа" — будзёнасці і жыццёвага натхнення!

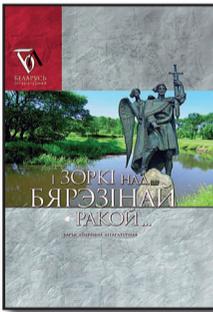
Гутарыў Антон АСІНАЎСКІ

На здымку: старшыня Барысаўскага райвыканкама Васіль Дылюк распавядае віцэ-прэ'еру краіны Аляксандру Косіцу пра зробленае да свята.

Фота Кастуся Дробава

Родам з нашай зямлі

Напярэдадні Свята беларускага пісьменства ў выдавецтве "Мастацкая літаратура" пабачыла свет чарговая анталогія з серыі "Беларусь літаратурная". Называецца яна "І зоркі над Бярэзінай-ракой...", прысвечана літаратурным традыцыям і здабыткам сёлетняй сталіцы свята — Барысава. — Кніга, якую шаноўны чытач трымае ў руках, створана, напісана самай гісторыяй, — дзеліцца сваімі ўражаннямі складальнік анталогіі, мясцовы краязнавец, выдатнік адукацыі Беларусі Уладзімір ЛАЙКОЎ.

— Мы з сынам Янкам толькі сабралі пад адну вокладку творы, кароткія біяграфічныя звесткі, фотаздымкі пісьменнікаў, якія нарадзіліся на Барысаўшчыне альбо жылі і працавалі тут. А іх больш як трыццаць, і прыкладна столькі ж злучыла свой творчы і жыццёвы лёс з нашым краем. Напрыклад, у XIX стагоддзі з Мінска неаднойчы прыязджаў у Крупскія Шчаўры слышны айчыны пісьменнік Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч. Свае паэтычныя ўражання ад Барысава занатаваў ён потым у паэме "Літаратарскія клопаты". Бацька класіка беларускай паэзіі Максіма Багдановіча — Адам Багдановіч, які нарадзіўся ў мястэчку Халопенічы Барысаўскага павета, у сваім творы "Мае ўспаміны" часта прыгадвае горад Барысаў і яго ваколліцы. А мала каму вядома высокаадукаваная хатняя гаспадыня Кішчына-Слабады Ганна Цюндзьявіцкая ў кнізе "Літоўская гаспадыня" паэтычна распавядае пра многія бакі матэрыяльнага жыцця простага люду з-пад Барысава. Крыху пазней, ужо ў трыццятых гадах мінулага стагоддзя, народны паэт Беларусі Янка Купала прысвяціў нашаму гораду паэму "Барысаў", яго імем былі названы школа і вуліца горада. А народны паэт Беларусі Пятрусь Броўка сваю паэму "Вясна і людзі" прысвяціў Сцяпану Байлу-

ку з вёскі Аздыцічы. Таксама пра станаўленне савецкай улады на Барысаўшчыне апавядае Пятро Глебка ў драматычнай паэме "Над Бярэзінай-ракой". Яшчэ ў канцы XIX стагоддзя нарадзіліся на Барысаўшчыне такія беларускія пісьменнікі, як Янка Светлячок, Янка Маланка, Ізі Харык, Міхась Клімковіч, Язэп Шпэт. Па-рэзнаму склаўся жыццёвы і творчы шлях гэтых літаратараў. Міхась Клімковіч, ураджэнец вёскі Сялітранка, напісаў тэкст Дзяржаўнага Гімна БССР, быў старшынёй Саюза пісьменнікаў БССР, Ізі Харык, які нарадзіўся ў мястэчку Зембін, стаў членам-карэспандэнтам АН БССР, быў рэпрэсраваны, а затым і расстраляны, Янка Светлячок, выхадзец з вёскі Замужанне, надрукаваў усяго толькі некалькі вершаў у дакастрычніцкай "Нашай Ніве", таксама, як і Язэп Шпэт, што нарадзіўся ў мястэчку Зембін. У Барысава таксама нарадзіўся Васіль Барысенка, літаратурназнавец, крытык, доктар філалагічных навук, прафесар, заслужаны дзеяч навукі БССР, акадэмік АН БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Якуба Коласа, аўтар шматлікіх вучэбных дапаможнікаў, хрэстаматый па беларускай літаратуры для сярэдняй школы і ВНУ. Прыкметны след у беларускай літаратуры пакінулі нашы землякі Рыгор Хацкевіч з вёскі Рагуцічы, Ула-

дзімір Шахавец з вёскі Кімія, барысаўчанка Галіна Васюкова.

На небасхіле Барысаўскага краю ярка зіхаціць зорка паэта Леаніда Рашкоўскага, які з-за цяжкай хваробы заўчасна пайшоў з жыцця, але многае паспеў зрабіць у беларускай рускамоўнай паэзіі. Па сённяшняй беларускай літаратурнай дароце ўзняўся і годна крочаць барысаўчане Васіль Гігевіч, Юры Станкевіч, Алена Брва. Мастацкая проза гэтых таленавітых пісьменнікаў заваявала сэрцы многіх апантаных аматараў сучасных аповесцей і раманаў. У раённым і рэспубліканскім друку рэгулярна з'яўляюцца творы Васіля Медунецкага, Браніслава Ермашкевіча, Таццяны Зіненкі, Алеся Камоцкага, Аляксандра Стрыгалёва, Вадзіма Барысава, Аляксандра Ляўшы, Алены Чарнухі, Алы Лапошыч, Марыны Памза, Веры Булацкы, Алены Брыз, Алеся Нінько, Лёлі Багдановіч, Надзеі Зімбель, Аляксандра Быкава і іншых маладых і сталых літаратараў.

Многіх беларускіх літаратараў жыццёвы і творчы шлях таксама паяднаў з нашай роднай Барысаўшчынай. На пачатку мінулага стагоддзя ў Бытчанскай школе працаваў вядомы дзіцячы пісьменнік Янка Маўр, чьё імя і носіць сёння гэтая школа. Вядомы сучасны беларускі пісьменнік Генрых Далідовіч у канцы 1960-х — пачатку 1970-х га-

доў працаваў настаўнікам беларускай мовы і літаратуры ў Шабынькаўскай васьмігодцы. Гэты перыяд сваёй працоўнай біяграфіі ён адлюстравыў пасля ў школьных аповесцях "Усё яшчэ наперадзе", "Міланькі", "Завуч", "Дырэктар". Працавалі настаўнікамі ў школах раёна і горада Сяргей Законнікаў, Іван Сіняўскі, Аляксей Рагуля, Яўген Замерфельд, Міхаіл Вінакураў, Дзмітрый Скапецніч. Пралёт праз Барысаўшчыну і жыццёвы шлях Платона Галавача, Сяргея Знаёмага, Васіля Звёнкі, Гірна Камянецкага, Міколы Аляхновіча, Івана Шапавалава, Аляксандра Сакалова, Валерыя Маракова, Алеся Ставера, Міхася Стрыгалёва, Ігара Нікалаева, Уладзіміра Савіцкага, Сяргея Фаміна, Міколы Ваданосова. З апошняй чвэрці мінулага стагоддзя частымі гасцямі Барысаўскага краю бываюць Леанід Дайнека і Рыгор Бардулін, якія ў верхах сваіх праспявалі гімн характэрнаму, прыгажосці, мудрасці і мужнасці нашага роднага кута, працавітасці і сумленнасці лепшых яго людзей...

Чатыры раздзелы анталогіі адлюстроўваюць усё багацце літаратурнай спадчыны Барысаўшчыны. "Памяці адвечнай поэмы" — так называецца раздзел кнігі, які вяртае чытача ў XIX — пачатак XX стагоддзя. "Літаратурныя крыніцы з-пад Барысава" — гэта раздзел кнігі, прысвечаны пісьменнікам, якія нарадзіліся на барысаўскай зямлі. Раздзел "Кут, дзе прадзецца лёс" склалі творы вядомых беларускіх пісьменнікаў, даследчыкаў, краязнаўцаў, якія пакінулі прыкметны след на Барысаўшчыне. А ў раздзел "Паэзіі нязгаснае святло" ўвайшлі творы мясцовых паэтаў.

Кніга выдадзена пры фінансавай падтрымцы Міністэрства інфармацыі Беларусі і мясцовых уладаў. Няма сумнення, што яна стане цудоўным падарункам і рэспубліканскім бібліятэкам, і ўсім, хто неабыхавы да беларускай літаратуры.

Іван ПЛЁСАЎ

Янка Купала і Барысаўшчына

Яшчэ стаіць клуб імя Максіма Горкага ў сённяшнім Барысаве — горадзе, які на самым пачатку XXI ст. шумна і рознакалярова адзначаў сваё слаўнае 900-годдзе. На вонкавай сцяне Дома культуры ўсё яшчэ працуе на памяць гісторыі шыльда, якая сведчыць пра прыезд і выступленне Янкі Купалы ў 1934 г. Гэта ў новым горадзе. А вось у старой частцы Барысава, дзе месціцца СШ № 1, якая ў 1920 — 30 гг. насіла імя Янкі Купалы, шыльды-сведчання таму даўно ўжо няма. Гэту школу Янка Купала наведаў не раз. У яе бібліятэцы, як дарагая рэліквія, захоўваецца купалаўскі зборнік «Жалейка». Але ў перыяд культуры асобы Сталіна першая школа была пазбаўлена ганаровага імя Янкі Купалы.

«У трыццатых гадах, — успамінае мясцовы краязнавец Д. Клябанаў, — становішча беларускай літаратуры было няпростым, многія вядомыя беларускія пісьменнікі, у тым ліку і Купала, падвяргаліся шальмаванню. Якраз у той час, памятаю, у клубе фанерна-запалкавага камбіната праходзіў літаратурны вечар з удзелам Янкі Купалы. Прысутныя вельмі цёпла сустракалі народнага песняра. Але не абыходзілі і без здарэння. Калі Купала стаў чытаць свае вершы, з залы раздаўся вопіс: «Што вы слухаеце яго! Гэта ж рэнегат!». Прысутныя бурна адрэагавалі на гэту правакацыйную рэпліку і прымуслі крыкуна пакінуць залу».

Тады Янка Купала разам з Ільёй Гурскім і Васілём Кавалём здзяйснялі творчую камандзіроўку на Барысаўшчыну, што працягвалася амаль увесь ліпень 1934 г. 1 ліпеня ў клубе імя Максіма Горкага быў арганізаваны літаратурны вечар, на якім прысутнічаў партыйнакамсамольскі і прафсаюзны актыў раёна. Янка Купала чытаў свае вершы. Ён таксама нагадаў прысутным, што ў 1931

г. ужо быў на Барысаўшчыне разам з беларускімі пісьменнікамі Уладзімірам Хадыкам, Сымонам Баранавых, Сцяпанам Ліхадзюўкім.

У наступныя дні пісьменнікі пабывалі на запалкавай фабрыцы «Пралетарская перамога», сустрэліся са студэнтамі сельгастэхнікума, з піянерамі ў летніку Стара-Барысава. Потым былі выезды ў розныя вёскі і калгасы раёна. Больш за ўсё запомніўся паэту калгас «Чырвоны баец». 14 ліпеня газета «Большавік Барысаўшчыны» надрукавала яго артыкул.

Ужо ў Мінску Янка Купала напісаў яшчэ і рэпартаж з гэтай гаспадаркі: «Мы дзівіліся, як добра кіруюць зямлёй калгаснікі, як добра ўтрымліваюцца калгасныя коні. Такого парадку і чысціні, якія існуюць у канюшні калгаса «Чырвоны баец», я ніколі не бачыў у панскіх маёнтках... Калгас вядзе зараз вялікае будаўніцтва: будуюць вялікі свінарнік, новую малочную, новыя гумненыя будовы. Калгас мае свой уласны рухавік, які не толькі малоціць, але і рэжа дошкі на будаўніцтва...»

Ілья Гурскі ва ўспамінах «Людзьмі звацца» распавядае, што Янка Купала, знаходзячыся ў камандзіроўцы на Барысаўшчыне, адначасова і збіраў матэрыял, і пісаў. І гэта не зважаючы на тое, што ўвесь час прыходзілі людзі: адны з цікаўнасці, каб паглядзець на вялікага паэта, другія — каб пагаварыць пра калгасныя справы. Тады Янка Купала і напісаў паэму «Барысаў», вершы «Я — калгасніца маладая», «На нашым полі», «Абвілася краіна», «Выпраўляла маці сына», «Хвалююцца марскія хвалі», «Песня трактарыста» ды іншыя.

Канечне, у пісьменнікаў быў час і для адпачынку. Звычайна збіраліся на рыбалцы на Бярэзіне. Пад рыбацкую юшку і чарку шмат гаварылі. І. Гурскі так успамінаў: «Значавалі мы на лузе, каля стога сена. Янка Купала ў гэты вечар быў асабліва гаваркі. Ён з захапленнем распавядаў пра паэзію Аляксандра Твардоўскага, Максіма Рыльскага, Паўло Тычыны, прозу Міхаіла Шолохава, з любоўю адгукнуўся на паэзію Максіма Багдановіча, сатыру Кандрата Крапівы, а таксама пра паэтаў, якім прарочыў вялікую будучыню: Петруся Броўку, Пятро Глебку і Аркадзя Куляшова».

Падчас таго памятнага летняга знаходжання на Барысаўшчыне Янка Купала, І. Гурскі і В. Каваль былі запрошаны на сустрэчу з чэхаславацкай рабочай дэлегацыяй, якая знаходзілася ў Барысаве. Сустрэча аказалася цікавай, што і засведчыла інфармацыя ў друку.

Мясцовы краязнаўца Д. Клябанаў нагадаў ва ўспамінах і яшчэ пра адну сустрэчу з Янкам Купалам у тым самым 1934 г., але ўжо восенню: «Надоўга застаўся ў памяці цёплы восеньскі вечар 1934 года. Перапоўнены гарадскі Дом культуры. Рабочыя і інтэлігенцыя горада, студэнцкая і вучнёўская моладзь прыйшлі сюды на сустрэчу з дэлегатам першага Усесаюзнага з'езду пісьменнікаў СССР, народным паэтам Беларусі Янкам Купалам. З'яўленне яго ў прэзідыуме сустрэлі гарачымі воплескамі. Купала падзяліўся сваімі ўражаннямі аб пісьменніцкім з'ездзе, прачытаў новыя вершы».

Уладзімір БАРАВІК

Пра Свята, творчасць, перспектывы

Сёлета праходзіць пятнаццаце Свята беларускага пісьменства. Своеасаблівы юбілей роднага слова і нацыянальнай літаратуры. Дзень беларускага пісьменства штогод выклікае вялікую зацікаўленасць сярод айтчынных творцаў як старэйшага пакалення, так і маладых талентаў ды і ўвогуле ўсіх жыхароў краіны. З гэтай нагоды карэспандэнты «ЛіМа» задалі некалькі пытанняў беларускім літаратарам.

1. Што б вы прапанавалі новага, улічваючы тое, што ўжо існуе ў Свяце беларускага пісьменства?
2. Наколькі дзейсным з'яўляецца мастацкае слова пісьменніка?
3. На ваш погляд, які лепшы твор беларускай літаратуры за прамінулы час?

Валянцін ЛУКІША

1. Хацелася, каб Свята не праягала вокампенна, як адбывалаўка, а за 2 — 3 дні да яго ў рэгіён выязджалі спецыяльныя брыгады для сустрэч з чытачамі, правядзення канферэнцый у школах і бібліятэках. Прымеркаваць да гэтай падзеі прэзентацыі новых кніг. Каб прадаць кнігі у Дзень беларускага пісьменства праводзіўся (як у многіх краінах свету) без гандлёвых накрутак. Трэба, каб да Свята і на Свяце была наладжана самая шырокая прапаганда кніг у СМІ, спецыяльных праграмах, а таксама ў выпусках апошніх павадаванняў на радыё і тэлебачанні.

2. Са свайго пасляваеннага дзяцінства і юнацтва добра памятаю, як у нас на Полаччыне сустракалі пісьменнікаў — і Петруся Броўку, і Івана Шамякіна, і Пімена Панчанку... А ўсё ад таго, што творы іх былі пра тое, што было, пра тое, што ёсць, пра тое, што будзе. Сёння ж твораў пра існы дзень не хапае. Бо пісьменнік успрымаецца, як рамеснік, а не «голас эпохі».

3. Як чалавек, які амаль усё жыццё аддаў дзіцячай літаратуры, скажу, што лепшымі кнігамі апошняга часу назваў бы зборнік Раісы Баравіковай «Казкі астранаўта», аповесць Андрэя Федарэнкі «Шчарбаты талер», якая стала тэлесерыялам «Тры талеры», кнігу Уладзіміра Ліпскага «Прыгоды Нуліка» і яго ж аповесць пра Янку Купалу.

Алена БРАВА

1. Агульнадзяржаўнае Свята, якое мае на мэце захаванне нашай гістарычнай спадчыны, ушанаванне продкаў-асветнікаў, а таксама сучасных майстроў слова, — безумоўна, адно з найпрыгажэйшых. На маю думку, трэба было б шырэй выкарыстоўваць правядзенне літаратурных конкурсаў, прымеркаваных да Свята, праводзіць іх па розных намінацыях і ўзнагароджваць пераможцаў на святочнай цырымоніі. Гэта паспрыяла б прэстыжу нацыянальнай літаратуры, асабліва сярод моладзі.

Уладзімір СОДАЛЬ

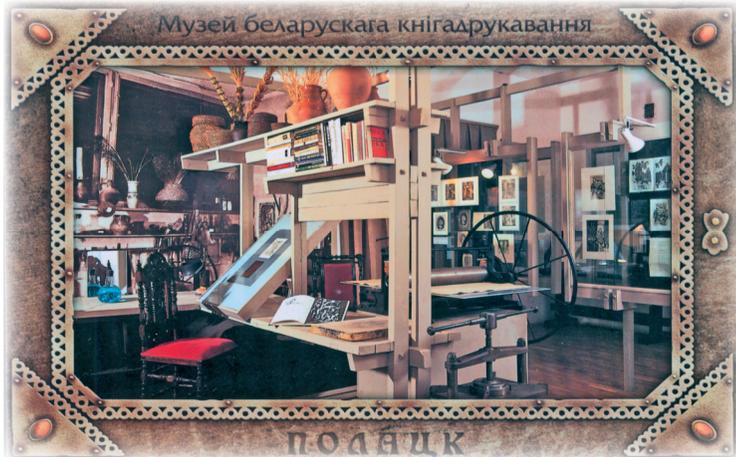
Прыпісаны да тых мясцін

Сёлетні Дзень беларускага пісьменства адбываецца ў Барысаве. Чаму ў Барысаве?

Барысаў здаўна славяны сваёй гісторыяй. Нямала ў яго і літаратурных повязей.

Яго неаднойчы згадваюць у сваіх творах нашы пісьменнікі. Скажам, Янка Купала ў сваёй славутай «Паўлінцы». А некаторыя, прыкладам, той жа Купала, прысвяцілі Барысаву цэлыя паэмы. Фігуруе

гэты назоў у фальклорных запісах, у народных досціпах. Прыгадаем адзін з іх — хрэстаматычны:

- Ты чыя, дзяўчынка?
- Дзянісава.
- А скуль жа ты?
- З Барысава.
- А замуж хочаш?
- А няўжо ж!

І гэта ўсё натуральна. Але вось загадка. Францішак Багушэвіч, народжаны і ўзгадаваны, як вядома, на Віленшчыне, з якой звязана і ўсё астатняе яго жыццё, другі свой паэтычны зборнік «Смык Беларускі» выдае пад псеўданімам, у найменні якога ўваходзіць назоў Барысаў.

Памятаеце: Сымон Рэўка з-пад Барысава?

Дык чаму ж з-пад Барысава?

Тлумачэнне знаходзім у самой прадмове да «Смыка Беларускага». У ёй, прынамсі, занатавана: «Ёсць шмат друкаваных песняў нашага народа, пісаў... Я. Тышкевіч, апісваючы наш Барысаўскі павет...». Гаворка ідзе, няцяжка здагадацца, пра кнігу Яўстафа Тышкевіча «Апісанне Барысаўскага павету» (Вільня, 1847). Менавіта гэтая кніга, а пэўна, і знаёмства з самім аўтарам, скіравалі Францішка Багушэвіча ў сваім новым псеўданіме Сымон Рэўка скарыстаць найменне Барысаў як мясціну глыбока беларускую, якую гэтак усебакова апісаў знаны віленскі фалькларыст і этнограф.

Дні беларускага пісьменства ў нас ужо на практыкаваліся праводзіць належна, з нацыянальнай годнасцю. І ўсё гэта пахвальна. Я ж сваёй сціплай і такой празрыстай нататкаю хачу засяродзіць увагу, каб сёлета на Свяце не забыліся пра Сымона Рэўку з-пад Барысава — Празорцу нашай нацыі.

Уладзімір СОДАЛЬ

Душа яднаецца з душой

Не-не, ды і згадаецца той дзень, калі ўпершыню пазнаёміўся з чарнігаўскім паэтам, нязменным кіраўніком абласной пісьменніцкай арганізацыі Станіславам Панасавічам Рэп'яхам. Быў 1989 год. Я таксама толькі-толькі ўзначаліў абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў і праводзіў першае літаратурнае свята "Над Дняпром, Дзясною і Сожам", таму вопыт старэйшага калегі-суседа выкарыстаў спаўна. Для чаго з'ездзіў да С. Рэп'яха ў Чарнігаў. Што больш за ўсё мяне ўразіла і здзівіла падчас нашай першай сустрэчы, дык гэта тое, што Станіслаў Рэп'ях размаўляў са мной на добрай беларускай мове. З якой жа нагоды ён авалодаў ёю, што падштурхнула паэта да такога кроку? "Яшчэ са студэнцкіх гадоў я марыў чытаць творы беларускіх пісьменнікаў на

мове арыгінала," — прызнаўся тады ж Станіслаў Панасавіч. І як бы ў пацвярджэнне сваіх слоў паказаў штотыднёвік "Літаратура і мастацтва", які выпісваў. Побач жа, на кніжных паліцах, я бачыў томкі Янкі Купалы, Якуба Коласа, І. Шамякіна, В. Быкава, Я. Брыля, А. Адамовіча, Г. Бураўкіна, А. Грачанікава, Л. Гаўрылікіна. На беларускай, вядома ж, мове. На відным месцы заўважыў і кнігі гамільчан М. Даніленкі, І. Сяркова, У. Верамейчыка, С. Шах, І. Катлярова, В. Яраца, Т. Мельчанкі і іншых аўтараў. І сёння, калі мінула амаль дваццаць год пасля нашай першай сустрэчы, я магу засведчыць, што такога прапагандыста нашай роднай беларускай літаратуры, як Станіслаў Рэп'ях, я больш не сустракаў.

сваякі. У ашхабадскі перыяд пабачыла свет у выдавецтве "Мастацкая літаратура" мая першая кніжка апавяданняў "Хітры Данік", туркменскія пісьменнікі шчыра віншавалі мяне, і не толькі віншавалі, але і перакладалі потым апавяданні на сваю мову, друкавалі іх ў часопісах і газетах. Тады ж пазнаёміў я туркменскага паэта Азата Рахманова з нашым цудоўным дзіцячым паэтам Міколам Чарняўскім, што дало пэўны, вядома ж, плён: на старонках туркменскіх выданняў з'явіліся вершы беларусаў, а вершы туркменскіх паэтаў сталі здабыткам беларускіх чытачоў.

У тых, як цяпер прынята казаць, савецкія часы і значна пазней, калі адбыліся змены ў палітычным і эканамічным жыцці нашых краін, пісьменнікі трох суседніх абласцей — Гомельскай, Бранскай і Чарнігаўскай — рэгулярна праводзілі літаратурныя свята "Пачуццё сям'і адзінай" і "Над Дняпром, Дзясною і Сожам". Акрамя таго, адзначалі сумесна юбілей знакамітых пісьменнікаў, класікаў нашых літаратур: Фёдара Цючэва і Аляксея Талстога (Браншчына), Івана Мележа, Івана Шамякіна і Андрэя Макаёнка (Гомельшчына), Паўла Тычыны і Ганны Барвінок (Чарнігаўшчына).

Да нас, на Гомельшчыну, заўсёды ахвотна прыязджалі пісьменнікі з суседніх братніх абласцей. Роднае беларускае слова даволі часта гучала ў Расіі і ва Украіне з вуснаў нашых літаратараў Таісы Мельчанкі, Міхася Слівы, Ніны Шкляравай, Ларысы Раманавай, Лідзіі Возісавай, Генадзя Говара і іншых твораў. Сёння, дарэчы, па нашай сцэжыцы пайшлі ўпэўненаю ходою да сяброў-суседзяў нашы маладзёўшчыны калегі — празаік Уладзімір Гаўрыловіч, паэты Міхась Болсун, Тамара Кручэнка, Алена Кобзева, Лілія Вялічка, Іван Бісеў, Святаслаў Крупенка і іншыя.

Як не прыгадаць пісьменніцкія дэсанты, што ў свой час запамніліся землякам нашых слынных класікаў! На тых літаратурных сустрэчах, што праводзіліся з удзелам пісьменнікаў з трох краін, збіраліся не толькі вучні, але і старэйшыя людзі: каласнікі, рабочыя, мясцовая інтэлігенцыя. Прыходзілі паслухаць яны не толькі пісьменнікаў, а паглядзець і на вядомых артыстаў, што прыязджалі іншы раз з ім. Народнага артыста СССР купалаўца Генадзя Аўсяннікава, да слова сказаць, які надзвычай пераканаўча выканаў ролю Цярэшкі Калабка ў шырокавядомым "Трыбунале" А. Макаёнка, лічаць у Старых Журавічах і ў навакольных вёсках сваім чалавекам.

Гомельшчына помніць Івана Чыгрынава, Пятра Васілеўскага, Алеся Пісьмянкова, Алеся Махнача, Браніслава Спрыччана, Пятра Сушко, якіх, на вялікі жаль, ужо няма сёння з намі, аднак яны, лёгкія на пад'ём, заўсёды пагаджаліся прыехаць да сваіх чытачоў на Гомельшчыну. І калі вядомыя расійскія артысты скардзяцца як не ў адзін голас, што ім, небаракам, даводзілася і даводзіцца выступаць у халодных клубах і школах, то ад пісьменнікаў хто калі чуў скаргі гэткага кшталту? А выступалі. І неаднойчы. У тых

3 XI ст. пачынаецца пісьмовы перыяд у гісторыі беларускай, рускай і ўкраінскай моў. А пісьмовая беларуская мова пачала фарміравацца ў XIII ст.

жа Старых Журавічах. Сягравала слова! Вядома, нельга не сказаць і пра апошнія кнігі, што папоўнілі маю ўласную бібліятэку, бо кнігі — гэта якраз той масток, які не ведае адлегласцяў і мягняў. Я маю на ўвазе кнігі, дзе змешчаны творы пісьменнікаў-суседзяў. "Славянские криницы" выдадзены ў Бранску. Сюды, да помнікі Баяну ў Трубчэўску, штогод у канцы мая сцякаюцца пісьменнікі, спевакі, музыканты, мастакі, майстры народнага мастацтва з Бранскай, Гомельскай і Чарнігаўскай абласцей, каб паказаць свае таленты, парадаваць тысячы людзей... У 1997 годзе адміністрацыя Трубчэўскага раёна для заахвочвання стваральнікаў найбольш яркіх мастацкіх твораў заснавала штогоднюю прэмію Баяна з уручэннем дыпламаў лаўрэатаў. І першымі яе лаўрэатамі сталі паэтэса з Гомеля Таіса Мельчанка, украінскі паэт з Чарнігава Станіслаў Рэп'ях і рускі паэт з Трубчэўска Сцяпан Кузькін.

Рыгора Андрэяўца і падборка маіх гумарэсак. Вельмі прыстойна выглядае кніга "Рукостіскання", якая мае падзаглавак "Творы пісьменнікаў Браншчыны, Гомельшчыны і Чарнігаўшчыны". Выдадзена яна ў Чарнігаве з цэлай прадамовай ужо згаданага мною Станіслава Рэп'яха. Ён, дарэчы, з'яўляецца перакладчыкам большасці твораў гамільчан, а яны тут прадстаўлены даволі шырока. Гэта апавяданні Леаніда Гаўрылікіна, вершы Анатоля Грачанікава, Віктара Яраца, Таісы Мельчанкі, Ніны Шкляравай, нарыс Рыгора Андрэяўца і творы іншых аўтараў. Сапраўдным сюрпрызам для ўкраінцаў стаў выдадзены "Кабзар" Тараса Шаўчэнка на беларускай мове ў перакладзе гомельскай паэтэсы Таісы Мельчанкі. Творы выдатнага ўкраінскага паэта выдаваліся даўно, а апошняе выданне "Кабзара" пабачыла свет у 1952 годзе ў перакладзе Янкі Купалы, Петруся Броўкі, Аркадзя Куляшова і іншых нашых майстроў слова. Гэтае ж выданне — з'ява хоць бы таму, што пераклад зроблены адным аўтарам. Неяк так склаўся мой жыццёвы лёс, што я пажыў і ў Ашхабадзе (ажно сем год!), пра што ніколі не шкадую, і часта бываю ва Удмурці, адкуль родам жонка і дзе жывуць, дзякаваць Богу, яшчэ яе

у той час, калі я жыў у Ашхабадзе (якое ж і сапраўды ў савецкі час там было братэрства народаў!), рэдактарам абласной газеты ў Ташаўзе працаваў шчыры беларус Міхаіл Карпенка, член Саюза пісьменнікаў СССР, сапраўдны пасол нашай літаратуры ў Туркменістане. Колькі разоў я гаспяваў у яго, гулялі ў нарды, успаміналі Беларусь. Міхаіл Фядотовіч усё ж вярнуўся дадому, апошнія гады, цяжкахворы, жыў у вёсцы Чарняўка на Хоцімшчыне. Помню, сустрэліся мы з ім у Маскве на IX з'ездзе Саюза пісьменнікаў СССР у 1992 годзе, ён прадстаўляў Туркменістан, я — Беларусь, і я бачыў, як зайздросціў ён мне. "Вярнуся, абавязкова вярнуся!" — прачытаў я тады на ягоным твары.

Калі ж гаварыць пра Удмурцію, то я і сёння падтрымліваю таварыскія адносіны з некаторымі пісьменнікамі. Неяк у час майго чарговага прыезду туды якраз ладзілася літаратурнае свята ў Краснагорскім раёне. Запросілі і мяне. Думаў, на якой жа мове размаўляць перад удмуртамі, ці зразумеюць яны мяне. Узяў ды і папытаў: на рускай, кажы, мне вестці з вамі гаворку, ці на сваёй, беларускай? Адзін дзядзька знайшоўся адразу: а вы на беларускай паспрабуеце, мы паслухаем, тады і скажам. Паслухалі. І сказалі: размаўляй, пісьменнік, на сваёй роднай мове. Мне давялося падзякаваць.

Тураў, Паставы, Шклоў... Тры мясіцыны, дзе мне пашчасіла пабываць не проста госцем, а ўдзельнічаць у святах беларускага пісьменства. Новыя сустрэчы, новыя знаёмствы. Абычэйныя. Папаўненне ўласнай бібліятэкі новымі творамі і новымі аўтаграфамі. Усё гэта добра. Аднак, на думку сяброў-пісьменнікаў, ёсць у гэтых свят адзін недахоп, і значны... Недзе павінны ладзіцца ўсё ж сустрэчы з паэтамі і празаікамі, што запрашаюцца для ўдзелу ў свяце. Ад гэтага, паверце, справа толькі выйграе. Ці, можа, так і трэба — толькі хадзіць, назіраць, радавацца?.. Адпачніце, маўляў, нарэшце, рупліўцы літаратурнай нівы!.. Вы сваё зрабілі за пісьмовым сталом... Ды не!..

Пагавары са мной на мове, На мове роднай, не чужой. Адгучеш ты — у кожным слове Душа яднаецца з душой. Так сказаў Ігар Пракаповіч, паэт з Паставаў. Гэтыя радкі нагадалі якраз цяпер, калі прыйшло чарговае свята беларускага пісьменства, — Дзень, калі асабліва востра адчуваеш, як душа яднаецца з душой.

Васіль ТКАЧОЎ
г. Гомель
На здымках: свята пісьменства ў Паставах; А. Карлюкевіч, В. Ткачоў і У. Наркевіч.

2. Моц у слова вялікая, а ў мастацкага ўвогуле бязмежная. Шчырага пісьменніцкага слова часта дастаткова, каб спыніць варожасць і непаразуменне, натхніць на высакародныя ўчынкi. Чалавек можа пражываць сваё жыццё безразважна; як сказана ў адной усходняй прытчы, ёсць асобныя жыцці, у якіх нікога няма. Пэўна, гэта можна аднесці і да жыцця цэлых народаў. У прынцыпе, толькі слова і здольнае дапамагчы асобнаму чалавеку і народу абудзіцца, выкараскацца з абдымкаў самазаспакоенасці ды нікчэмнасці.

3. Цяжка вызначыць адзін асобны твор, тым больш у сённяшнім пісьменніцкім розгаласе. З нязменным захапленнем знаёмлюся з тэкстамі Анатоля Казлова, Андрэя Федарэнкі, Юры Станкевіча, Раісы Баравіковай. Увогуле той ці іншы твор — заўсёды пэўны этап духоўнага сталення пісьменніка. Тым не менш, як, пэўна, кожнаму з маіх калег, хочацца верыць, што галоўны твор яшчэ наперадзе.

Анатоль КРАВЦОВ
1. Мяркуючы па тых святах пісьменства, у якіх браў удзел, яно і так досыць цікавае. Зазвычай дня не хапала, каб

усё разгледзець, расчуць, увабраць у сябе. А вось каб было болей карысці ад яго, напрыклад, Брэсцкай вобласці (пра сваю клапацуся), то трэба, каб рэгіянальны кнігагандаль быў прадстаўлены на фэсце як мага шырэй. Няхай паглядзіць, хоць якія беларускія кнігі выдаюцца ў краіне, а то ў нашых кнігарнях спрэс расійскай літаратуры ў прыгожых вокладках, але з недасканалым зместам. Прапаную не проста запрасіць на свята, а абавязаць быць там кіраўнікоў "Брэсткнігі" і Брэсцкага аблжаапкнігагандлю, а таксама загадчыкаў альбо прадаўцоў усіх кнігарань вобласці.

2. Дастаткова таго, што ім выхоўваецца творчая і інтэлектуальная эліта грамадства. Разам з жывапісам, тэатрам, музыкай і г.д., бо гэта накітавалі кіслароду ў паветры, якім яно дыхае.

3. Апавяданне "Бляха" Андрэя Федарэнкі, а, можа, усё ж яго прыгодніцкі "Шчарбаты талер"? Ці раман "Літоўскі воўк" Наварыча? Ат, не магу я назваць лепшы твор, выбраць адзін з некалькіх дзсяткаў добрых...

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ
1. Памятаю свой родны Полацк пятнаццацігадоў таму. Прыгожая вераснёўская нядзеля, плошча каля помніка Скарыну. Стройныя постаці акцёраў у старажытных строях, аксамітны голас Юрыя Авяр'янава з дынаміка... Дзень беларускага пісьменства. Тады гэта было першае такое агульнаацыянальнае свята ў суверэннай Беларусі. І тое, што яно адбылася менавіта ў Полацку, на радзіме першадрукара, дзе, кажучы словамі Караткевіча, "Сафіяка пльыве над Дзвіною, нібы карабель", надавала яму нейкі вельмі адметны, урачысты сэнс. Я тады працаваў уласным карэспандэнтам Беларускага радыё, быў заняты

«Тут басано ж мясціны мерыў...»

Вінцэнт ДУНІН-МАРЦІНКЕВІЧ

ШЧАРОЎСКІЯ ДАЖЫНКІ

(Урывак з 1-га абразка "Варажба")

Вось за Барысавам да на Русі Белай,
У сяле Шчароўскім, заўтра, баш, дажынкі;
Разгулялісь дзеўкі — грамадою цэлай
З песенькай вясёлай бягуць да Грыпінкі.
А соненька за бор галоўку хавае,
А месяцка з-за туч лоб свой выхіляе.

Удава Грыпіна старая, што крыў божа!
Пагпёршыся кіем, ледзь ступіці можа
Па сваёй святліцы — сотню лет габіла,
З унукаў прыгожых радасці дажыла,

Нечая, браткі, казаць!
Розум яе — то дзівота!
Варажыць, зло адмаўляць
То Грыпініна работа.

Бывала, хто заняможа
Аль хто урачэ скацінку,
Яна ўсякаму паможа:
Чы пашэпца, чы крышынку
Якогась зеля пагсуне,
Паглядзь! — чалавек ачуне;
І скацінку угамоніць,
Зьяя урокі агоніць.

Янка КУПАЛА

БАРЫСАЎ

(Урывак з паэмы)

Плыве у свет рака Бяроза,
Плыве сягоння, як і ўчора,
То паміж ніцых вербалазаў,
То між адвечных пушчаў-бораў.

Сваёй вадою поіць шчыра
Калгасы, фабрыкі, заводы
І на плячах нясе між віраў
Плыты, баржы і параходы.

Плыве рака Бяроза плаўна,
Плыве, мінае горы, голы;
На берагах яе спрагдаўна
Паўсталі гарады і сёлы.

Паўстаў Барысаў ў сонтні гоняў,
Стаіць над рэчкай і сніць думы:
Якім ён быў, якія сёння
Яму пяюць Бярозы шумы.

Міхась КЛІМКОВІЧ

МАЙСТРА

На ўзлесце выходзіць малы пастушок,
Ў руках у хлапца берасцяны клубок,
Лучынак пучок і муштук адмысловы,
Што вытачыў сам са станінікі кляновай.
Ён сеў на пяньку пад бярозай староў,
У хлопца вясёлы, рабочы настрой,—
Прысвісне, прымера, складзе, параўнае,
Бяроздаў муштук аплятаць пачынае.
З лучынак раструб прыплятае далей,
Сціскае, мацуе, не трэба і клеї!
З вачэй аганькі захаплення не сходзяць:
Труба, як жывая, у майстра выходзіць!
Кладзецца бярозда кружок на кружок,
Намітусь абрублен апошні сцяжок,
Здаецца, не сплецена рэч і не шыта,
А з срэбра савана ці з плаціны зліта.
Вось скончана праца. Гатова труба,
Падносіць, здавалена ўстаўшы, к губам.
— Ту-га і ту-га!.. Не туту, а уцеху
Рассяпаў па лесе сярэбраным смехам.
Рад хлопец; ён творца, — і водгук і гук
Народжан майстэрствам і сэрца і рук.
Ён творца — і рэха далёка па ўзлесю
Нясе яго светлую звонкую песню.

Фота Кастуся Дробава

Мікола Сіскевіч-Нарачанскі

Як да лепшай радні, я да кніжак іду.
Палатном вышыпаным заслана дарога.
З аднадумцамі шчыра гаворку вяду,
Для адкрытай размовы паплечнікаў многа.

"Векапомныя дні!" і "Глыбокая плынь" ...
Беражліва назовы трымаю пад сэрцам.
Чалавечая памяць! Ты іх не адрывь,
Побач будзь на жыццёвай надзейнай паверцы.

Залаты радкі недарэмна яны
Выплаўлялі з шурпатага слоўнага шлаку...
Хай збываюцца мары і светлыя сны!
Шле народ ім у думках прызнанне-падзяку!

Для вялікіх здзяйсненняў і значных падзей
Ураджайнай была беларуская глеба.
...Хай жа кнігі заўсёды жывуць для людзей,
Тақ, як сонца ўсявышняе свеціць нам з неба!

Юрась СВІРКА

ЛЯ ПОМНІКА ЛЮСІ ЧАЛОЎСКАЙ У БАРЫСАВЕ

Я схіліў галаву і стаю праг табой,
Тут дарогі тваёй
і канец і пачатак.
Знаю, цяжка прыйшлося Радзіме маёй,
Калі ў бойку хадзілі такія дзяўчаты!
Я стаю і маўчу.
Не патрэбна тут слоў.
Восень лісцем чырвоным пад ногі упала.
Прынясі сюды сотню пражытых гадоў —
І ачухеш,
што зроблена вельмі замала.

Мне шкада,
што не мог быць з табой у той гзень,
Апякаюць мяне твае раны балючыя.
Мне здаецца,
што ты у атраг ідзеш
І зайшла паглядзець
на праспект Рэвалюцыі.

За Барысавам сонца зару разліло,
Ты свой горад пакінуць тады не хацела.
А заданне тваё найцяжэйшым было,
І на плошчы ў Барысаве ты абданела.

А ў лясках за Бярозай не гаснуць кастры,
У тумане застылі лугі і палаткі.
Там і сёння цябе у лясным гушчары,
Як сястру, партызаны
чакаюць з разведкі.

ВЕЧАР НАД ПАЛКОМ

Паггарэлае сонца
Вісіць над калючым чаротам,
І, здаецца,
балюча яму апусціцца наніз.
Пакаціўся туман
над маўклівым балотам,
Над Бярозай-ракой
І над возерам нізка павіс.
Прападаюць ствалы
У няясных абрысах,
Пабялеў ад тумана Бярозы разліў.
Адапхнула Бяроза лясы пад Барысаў,
А разліў гэты людзі назвалі Палік.

Ля прычала застылі рыбацкія лодкі,
А за возерам совы крычаць у бары...
Можа, гэткай парой партызаны,
мае аднагодкі,
Паміралі ад ран у балотах,
Як з баямі ішлі на прарыў.
Я гляджу на той бераг
І лаўлю усе тукі начныя,
Я стаю сярод ночы, —
Не магу я дадому пайсці:
І здаецца,
Што ў поўнач, а можа, на золку
Прыльвіуць зноў сюды сувязьныя,
Яны змогуць заўжды тут сабе
Папаўненне знайсці.

Міхась СТРЫГАЛЁЎ

ГОРАДУ БАРЫСАВУ

Быў век твой кароткі, знябожаны сыне,
Кароткім быў, княжа Барысе...
Імя тваё сёння і вечна — ў краіне,
Праменицца ў доблесным спісе.

Запомнілі шведы цябе і французы,
Тэўтонцы... Ў ліхую часіну
Умелі стаяць за сябе беларусы
На першым каргоне Расіі...

Знікаюць імгненні пясчынкі з кручы,
Стагоддзі праносяцца мігам.
А плынь радаводная мовы пывучай
Заўжды не мутнела пад ігам!

Я чую той голас, яго пералівы
Ў гучанні: "Ты помніш, Алёша?.."
Жыве наша мова: чужынец пыхлівы
Нявечыў нас, ды не знябожыў!

Алесь КАМОЦКІ

МІТУСНЯ

Я з гадоў перажытых помню
Мітусню каляровых дзён,
Пошук выйсця і шлях дадому,
І гуканне наўздагон.

І памылак былых атрута
З цягам часу губляе смак —
Што калісьці было пакутай —
Таго проста ўжо няма.

Я, бывае, блукаю летам
За ўспамінамі след у след,
Я, бывае, гляджу без мэты
То ў лютэра, то на партрэт.

А, бывае, сябе здзіўляю
І ў доўгім жыцці надзей
Я спакою сабе шукаю
З цягам часу ўсё часцей.

Таццяна ЗІНЕНКА

ПАМЯЦІ БАБУЛІ

Я не дайшла да Бога...
Я падышла да Храма,
Зязюльчына куванне
пачулася здаля...
О, не кувай, зязюля,
я ведаю таксама:
Няма такога грэху,
якім не грэшна я.

Агну магілу маю,
і то не ў родным краі.
О, не кувай, зязюля,
і лес не шалясці.
Сама сябе я толькі
за гэта пакараю,
Сама сабе я толькі
скажу, куды ісці....

Аляксандр БЫКАЎ

ГОРАДУ БАРЫСАВУ

Вітаю зноў, вітаю, мой Барысаў, —
Акордам шчырым споведзь так пачну.
Мне ў свет далёкі не патрэбна віза —
Сярод тваіх я гмахаў адпачну.

З табой я лёс дзяліў гадоў нямала,
І ты ізноў сустрачу падарыў.
Мне тут прыемна пахнуць нават шпалы,
І школа дзесь чакіае у двары...

Няпроста нам адмовіцца ад звычак...
І мне нясуць аднолькава спакой
Далёкі грукат позніх электрычак
І зоркі над Бярэзінай-ракой...

Вітаю зноў, вітаю, мой Барысаў,
Мае тут застаюцца карані.
Няхай пралецца на твае абрысы
Святло і подых зорнай вышыні!

ДАРОГА ДА МАЦІ

Гэта святое, адзінае,
Быццам святло бяроз:
Маці, што нарадзіла,
Кут, дзе прагзеца лёс.
Многіх у свет грымотны
Сцежка даўно звяла...
Маці у час самотны
Гляне ускрай сля.
Ціха навокал, ціха,
Сонца садзіцца за сад.
Толькі ў гняздзе бусліха
Спаць кладзе буслянят.
Заўтра над родным краем
Дзень зноў абудзіць слях.
Маці заўжды чакае
З выраю птушак сваіх.

Браніслаў ЕРМАШКЕВІЧ

КРАЙ МЯДОЦКІ

Тут басано ж мясціны мерыў,
Гады юнацкія лічыў.
У лепшы лёс вяскоўцаў верыў,
За доляй цяжкаю сачыў.

І зараз, у пачатку лета,
Мяне паклікала гуша
У край Мядоцкі, здзейсніць мэту
Вяла айчынная шаша.

Не зміраеў наш край Мядоцкі
На вербы, нівы і людзей.
Мёд пахне ліпай, хлебам — клёцкі,
Дзіця — ад матчыных грудзей.

Не заімглее край Мядоцкі,
Пакуль наступнікі растуць
І з паняй-працаю па-свойску
Свой шлях у будучнасць вядуць.

Лёс горада Барысава вельмі падобны да лёсу шматлікіх беларускіх гарадоў. Але ёсць у яго гісторыі і свае унікальныя старонкі, памяць пра якія можа быць і прадметам гонару барысаўчан, і нагодай у чарговы раз задумацца пра хуткаплыннасць чалавечага быцця.

Барысаў:

900 год у эпіцэнтры гісторыі

Найстаражытняя гісторыя горада Барысава, як, зрэшты, і ўсіх усходнеславянскіх гарадоў, якія бяруць свой пачатак з часоў Сярэднявечча, не можа быць рэканструявана колькі-небудзь падрабязна. Некаторую інфармацыю дае археалогія, але і раскопкі не могуць адказаць на пытанні, чым займаліся тагачасныя жыхары, акрамя звычайных паўсядзённых спраў, неабходных для падтрымання існавання, пра што яны думалі, турбаваліся... Няма ў гісторыкаў абсалютнай упэўненасці і наконт паходжання назвы горада ды часу яго заснавання. Здавалася б, з назвай усё ясна: паводле распаўсюджанай версіі, імя сваё ён атрымаў ад заснавальніка — полацкага князя Барыса Усяслававіча, які ў 1102 годзе пасля ўдалага паходу на балцкае племя ячвягаў ("победа их") пабудаваў горад "во свое имя". Аднак гэтыя падрабязнасці вядомыя толькі з твора (складзенага ў стылі летапісу) расійскага гісторыка XVIII стагоддзя Васіля Тацішчава. У той жа час з крыніц, якім можна з большай пэўнасцю давярацца, пра дакладную дату і акалічнасці заснавання горада мы не ведаем. У "Хроніцы літоўскай і жамойцкай" толькі гаворыцца, што, жадаючы ўмацаваць мяжу паміж Літвой і Полацкім княствам, Барыс Усяславіч "замак і месца ад свайго імя зрабіўшы, назваў Барысаў", а на паях прыпісана: "Барысаў, мяжа княства Полацкага з Літвой на Бярэзіне рацэ". У больш блізкіх да старажытнасці, а значыць і больш дакладных крыніцах горад Барысаў упершыню згадваецца пад 11-27 годам. Але і дата першае згадкі таго або іншага населенага пункта ў пісьмовых крыніцах не азначае, што раней яго не існавала. Раскопкі, якія былі праведзены беларускім археолагам Георгіем Штыравым у канцы 1960-х — пачатку 1970-х гадоў, паказалі, што яшчэ ў IX стагоддзі ля сучаснай вёскі Стары Барысаў існавала гарадзішча. Пазней паселішча было перанесена ў іншае месца, нападальск.

Такім чынам, пачатак горада Барысава аказваецца не такім ужо "празрыстым". У той жа час згаданая "нявызначанасць" надае гораду нейкі арэол загадкавасці: застаецца прастора для спрэчак гісторыкаў, вылучэння розных гіпотэз. А ў спрэчцы, як вядома, нараджаецца ісціна.

Што цалкам відавочна, дык гэта тое, што горад Барысаў на працягу свайго 900-гадовага існавання не раз аказваўся ў эпіцэнтры важных гістарычных падзей. Першае згаданне яго ў старажытнаславянскіх летапісах звязана з дзеяннямі магутага кіеўскага князя Мсціслава Вялікага, які арганізаваў і правёў шырокамашабную аперацыю (інакш і не скажаш) па пакарэнні свавольных полацкіх князёў, нашчадкаў Ізяслава Уладзіміравіча (а па жаночай лініі — Рагвалода). Уладанні незалежных нашчадкаў Ізяслава былі ўзяты ў калю. Паслухмяны Мсціславу князь адначасова выступалі са сваімі дружынамі са Смаленска, Турава, нават з Гародні ды іншых гарадоў і ішлі "на крывічы" (так у летапісе). Называліся і канкрэтныя пункты, якія павінны былі захапіць саюзнікі. Адзін з чарнігаўскіх князёў накіроўваўся да Барысава. Што тады адбылося пад Барысавам — невядома. Дружкі князь Барыс Усяславіч, якому належаў Барысаў, памёр у наступным 1128 годзе. А ў 1130-м шматлікія полацкія князі былі высланы ў далёкую Візантыю. Больш як дзесяць год яны знаходзіліся ў выгнанні.

Між тым, гэтыя падзеі відавочна адбіліся на лёсе горада Барысава. Археалагічныя раскопкі сведчаць, што ён быў знішчаны моцным пажарам. Жыхары нават не вярнуліся на ранейшае месца: на поўдзень (там, дзе ў Бярэзіну упадае рачулка Сха) быў пабудаваны новы горад, абнесены драўлянай сцяной. Па-

Першым складзеным на беларускіх землях летапісным творам быў Полацкі летапіс. Гістарычныя запісы вяліся таксама ў Пінску (канец XIII ст.), Слуцку (XV ст.).

зней, прыкладна ў другой палове XIV стагоддзя, Барысаў зноў памянуў сваё месцазнаходжанне: жыхары пасяліліся за 4 км на поўдзень па бярэзіну.

Рака Бярэзіна мела вельмі істотнае значэнне ў гісторыі горада. Не будзе перабольшаннем сказаць, што менавіта дзякуючы гэтай воднай артрорыі горад і з'явіўся, і існаваў. Водны шлях звязваў Барысаў з паўднёвымі землямі Русі і далей — з Візантыйскай імперыяй. Праз Барысаў праходзіў і сухапутны шлях з захаду на ўсход. Але водны шлях у тую далёкія часы адыгрываў куды больш істотную ролю. Забягаючы наперад, адзначым, што ўжо ў XIX стагоддзі дзве падзеі надалі значны імпульс развіццю Барысава. Звязана гэта было з развіццём транспартных магістралей. Па-першае, расійскімі ўладамі да 1805 года быў рэалізаваны праект злучэння Бярэзіны з Улай, што звязала рэкі басейнаў Чорнага і Балтыйскага мораў. У выніку ажыўвіўся гандаль па Бярэзіне. Затым, у 1871 годзе была пабудавана чыгунка Масква — Брэст, якая прайшла праз Барысаў. Усё гэта не дазволіла Барысаву ператварыцца

ў глухое правінцыйнае мястэчка. Аднак географічнае становішча, акрамя шэрага станоўчых момантаў (менавіта дзякуючы яму Барысаў да сярэдзіны XIII стагоддзя ператварыўся ў значны гандлёва-рамесны цэнтр), мела наступствам і праблемамі. Барысаў абавязкова аказваецца на лініі ваенных канфліктаў Вялікага княства Літоўскага, а затым Рэчы Паспалітай з суседнімі дзяржавамі.

У першай палове XIV стагоддзя Барысаў увайшоў у склад Вялікага княства Літоўскага. Цягам усёй гісторыі гэтага дзяржаўнага ўтварэння Барысаў аказваўся ўдзельнікам значных унутраных і знешніх канфліктаў, якія мелі для горада жудасныя наступствы. Феадальная вайна 1432 — 1439 гадоў, вайна Вялікага княства Літоўскага з Вялікім княствам Маскоўскім 1500 — 1503 гадоў, мяцеж Міхала Глінскага 1508 года, войны ВКЛ з Масквой у 1512 — 1522 і 1534 — 1537 гадах — усе гэтыя падзеі неслі жыхарам Барысава смерць, а самому гораду — спусташэнне. Улады ВКЛ выкарыстоўвалі Барысаў у сваіх стратэгічных інтарэсах і не лічыліся з жаданнямі яго жыхароў. Барысаў

аказаўся ўдзельнікам і Лівонскай вайны 1558 — 1582 гадоў, хоць ваенныя дзеянні вяліся далёка ад яго, аднак менавіта ў ім была складзена дамова пра абмен палоннымі. Сур'ёзным выпрабаваннем для горада стала вайна Рэчы Паспалітай з Маскоўскім царствам 1654 — 1667 гадоў. Цяжка нават палічыць, колькі разоў горад Барысаў і Барысаўскі замак падвяргаліся аблозе, браліся штурмам. Разумеючы стратэгічнае значэнне горада, маскоўскія войскі ўмацавалі яго і ўтрымлівалі, часам знаходзячыся ў аблозе на працягу года. У выніку пасля завяршэння вайны адзін з відавочцаў, які праязджаў праз Барысаў, занатаваў у дзёніку: "Пабудова ў ім няма ніякіх, акрамя ўбогага жылля ваяводы з капліцай... а горад, што прылягае да крэпасцяў, разбураны". Між тым горад паступова адраджаўся. Але неўзабаве пачалася Паўночная вайна паміж Расіяй і Швецыяй... У 1708 годзе Барысаў быў спалены. Стагоддзе пасля гэтага было адносна спакойным часам: горад адбудоваецца, рамантуецца крэпасць і замак. Што ўяўляў сабой Барысаў у гэты час, дае магчымасць ацаніць наступная інфармацыя: у 1764 годзе ў ім было 230 хат.

Барысаў і яго ваколіцы займалі важнае месца ў гаспадарчым развіцці ВКЛ, а затым Рэчы Паспалітай. Горад даволі позна атрымаў магдэбургскае права, і доўгі час уваходзіў у дзяржаўныя, як тады казалі, гаспадарскія валоданні — староства. Пры гэтым на чале Барысаўскага староства аказваліся ўплывовыя і добра вядомыя людзі, блізкія да вялікакняжацкага, а затым каралеўскага двара, сярод іх былі Януш Радзівіл, Ян Сапега. У 1776 годзе кароль Станіслаў Аўгуст Панятоўскі падароваў Барысаў з навакольнымі землямі Міхаілу Радзівілу. У 1563 годзе горад атрымаў магдэбургскае права, якое пацвярджалася ў 1577, 1595, 1640 і 1792 гадах, а значыць — унутранае самакіраванне і фіксаванае падаткаабкладанне. Таксама ў 1792-м Барысаў здабыў і ўласны герб: у срэбным полі брама, паміж дзвюма вежамі над брамай выява св. Пятра з двума ключамі ў руцэ. У 1793 годзе Барысаў пасля другога падзелу Рэчы Паспалітай увайшоў у склад Расійскай імперыі.

Барысаў і ў Расійскай імперыі "не згубіўся". Некаторы час на яго была звернута ўвага ўсёй Еўропы, бо менавіта ў барысаўскіх ваколіцах вырашаўся лёс Напалеона. У лістападзе 1812 года рэшткі напалеонаўскага войска "двадзятка моў" змаглі пераправіцца праз Бярэзіну каля Барысава. Захлопнуць пастку і паланіць Напалеона і яго гвардыю тут расійскім войскам не ўдалося. Для Барысава ж лістападаўскія дні 1812 года сталі найбольш значнай падзеяй у яго гісторыі...

На працягу XIX стагоддзя расце эканамічны патэнцыял горада, павялічваецца і яго насельніцтва. У 1843 годзе пасля завяршэння будаўніцтва ў Барысаве новага моста і палыблення рачнога рэчышча ажыўвіліся гандаль і суднаходства. Да сярэдзіны стагоддзя ў Барысаве пражывала ўжо 6 тысяч чалавек. Рост насельніцтва горада яшчэ больш паскорыўся пасля будаўніцтва чыгункі, якая звязала яго з цэнтрам Расійскай імперыі і яе заходнімі ўскраінамі. Транзітнае значэнне Барысава захоўвалася і пазней.

Цяжкім выпрабаваннем для горада з'явіліся Першая сусветная, грамадзянская, Вялікая Айчынная войны... Але горад выстаіў, прычым захаваў сваё эканамічнае значэнне; па колькасці ж прамысловых прадпрыемстваў (42 заводы і фабрыкі) і жыхароў (больш як 150 тыс.) у маштабах XIX стагоддзя Барысаў быў бы роўным буіному губернскаму гораду.

Гісторыя Барысава працягваецца, наперадзе яго 1000-гадовы юбілей, да якога, безумоўна, будучы дапісаны новыя старонкі. І менавіта з гісторыі асобных гарадоў, такіх, як Барысаў, складаецца наша агульная нацыянальная гісторыя.

Сцяпан ЦЕМУШАЎ
На здымках: помнікі пераможцам у вайне 1812 года.
Фота Кастуся Дробава

Фотазгадкі...

Касцёл Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі ў Барысаве. Пабудаваны ў 1823 г. намаганнямі кс. Ануфрыя Гзоўскага і па фундацыі гарадскога староства Адама Казаноўскага. Перабудаваны ў 1836-37 гг. На пачатку XX ст. у час моцнага пажару гарэў. Помнік позняга класіцызму (ампір). Касцёл адрэстаўраваны, дзейнічае.

Свята-Міхайлаўская царква ў вёсцы Лошніца Барысаўскага раёна, твор народнага драўлянага дойлідства. Пабудаваная ў 1816 г. Не захавалася.

Свята-Троіцкая царква вёскі Бродаўка Барысаўскага раёна, пабудаваная ў 1868 г. на месцы унікальнага драўлянага храма (1799 г.). Твор народнага драўлянага дойлідства з рысамі рэспраспектыўна-рускага стылю. Існавала да Вялікай Айчыннай вайны.

Свята-Пакроўская царква вёскі Вялічцы Барысаўскага раёна. Будавалася пры канцы XVIII ст. з цэглы, у сярэдзіне XIX ст. перабудаваная. Помнік архітэктуры класіцызму і рэспраспектыўна-рускага стылю. Не захавалася.

Свята-Юр'еўская царква вёскі Мсціж Барысаўскага раёна. Храм быў пабудаваны ў 1760 г. па фундацыі падканцлера літоўскага Літавава Храптовіча як касцёл. Перарабілі на царкву ў 1880 г. Помнік народнага драўлянага дойлідства, не захавалася.

Старажытная архітэктура і жывая музыка: цяжка ўявіць адно без аднаго! Архітэктура, спрадвечная спадарожніца музыкі, так альбо інакш уплывае на гучанне інструментаў, хору, голасу саліста — ці то ў атмасферы адмыслова забудаванай гарадской плошчы, ці то ў інтэр'еры арт-салона, ці то на замкавым дзядзінцы, ці то пад скляпеннямі храма. Ды і нездарма нарадзілася вобразнае азначэнне архітэктуры як "застыглай музыкі". Гармонія ў абрысах, строгая рытміка прапорцаў, поліфонія адухоўленых ліній — угледзьцеся, дайце волю ўяўленню, і ўзоры драўлянага ды мураванага дойлідства загучаць для вас непаўторнай сімфоніяй...

Маўклівая сімфонія

Партытура "маўклівай сімфоніі" барысаўскага краю, можна сказаць, падзяліла драматычны лёс большыні гістарычных набыткаў айчынага дойлідства. Княжацкія міжусобіцы, Лівонская і Паўночная войны, бітвы то са шведамі, то з маскоўцамі, напалеонаўская акупацыя, некалькі буйных пажараў, іншаземная інтэрвенцыя 1918 — 1920 гадоў, Вялікая Айчынная, варварскае знішчэнне даўніх, найперш культурных, пабудов у мірных савецкі час... Віхура гісторыі неаднойчы змяняла і жыццёвы ўклад мясцовага люду, і архітэктурна-ландшафтнае аблічча Барысаўшчыны, пляжыла яе святынні, помнікі мастацкай культуры. Многае страчана незваротна, як, напрыклад, Барысаўскі замак, што прастаяў на гэтай зямлі з пачатку XIV па канец XVIII стагоддзя.

Бракуе і дакументальных звестак, якія дапамаглі б найбольш поўна ўзнавіць летапіс жыцця тутэйшага люду і ўявіць страчаныя старонкі партытуры мясцовага дойлідства. Ды ўсё ж энцыклапедыі, навуковыя даследаванні, пошукі краязнаўцаў, а яшчэ — старадаўнія малюнкi ды фатаграфіі, зробленыя на пачатку мінулага стагоддзя, аднаўляюць нашу памяць пра былое і дапамагаюць яе захаваць.

Павандраваць па беларускіх дарогах, што спрадвек вялі да храмаў, мы можам, напрыклад, пагартаўшы вядомы сучасны альбом "Хрысціянскія храмы Беларусі на фотаздымках Яна Балзункевіча. Пачатак XX стагоддзя" (укладальнікі Анатоль Кулагін і Уладзімір Герасімовіч). Рэпрадукцыі старых фатаграфій, кранальна простых і шчырых, — аб'ектыўныя дакументы-сведчанні, якія назаўжды захавалі для гісторыі колішнія выявы святых мясцін і храмаў, што мяняліся з часам да непазнавальнасці або наогул ператвараліся ў друз і зніклі...

Адлюстраваныя на здымках Яна Балзункевіча і пяць культурных будынкаў Барысаўшчыны. Пераважна гэта вясковыя храмы (гл. тэкстоўкі да ілюстрацый), якія да нашага часу, на жаль, не захаваліся. Ацалеў толькі гарадскі касцёл Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі, і яго выяву пачатку мінулага стагоддзя чытачы "ЛіМа" могуць параўнаць з сённяшнім каляровым фота.

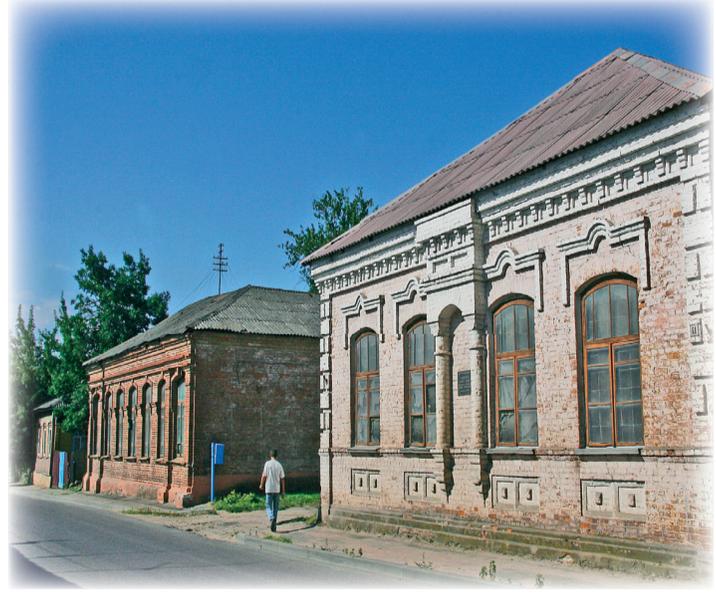
Касцёл Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі

будавалася ў 1806 — 1823 гг. Ён паўстаў на месцы свайго драўлянага папярэдніка, знішчанага пажарам, падчас якога, аднак, цудоўным чынам ацалеў алтар, і яго перанеслі ў новы мураваны храм. Такім чынам, радавод першага барысаўскага касцёла пачынаўся не ў XIX стагоддзі. Ён быў заснаваны 26 жніўня 1642 года. Улетку 1655-га, падчас вайны Вялікага княства Літоўскага з Масковіяй, Барысаў быў акупіраваны, і, як

Найсвяцейшай Панны Марыі — свята, у гонар якога і атрымаў свой тытул найстарэйшы барысаўскі касцёл.

Пра міралоўнасць і талерантнасць беларусаў пераканальна распавядае ўсё тая ж "маўклівая сімфонія". Архітэктурны ансамблі нашых старажытных мястэчак і гарадоў улучалі ў сябе культурныя пабудовы розных рэлігійных канфесій. У гэтым сэнсе і архітэктурная "партытура" Барысава, нягледзячы на

"Евангелле вучыцельнае" — помнік старажытна-беларускага кнігадрукавання, першае ў Беларусі друкаванае евангелле, якое было выдадзена І. Фёдаравым і П. Мсціслаўцам у 1569 г. у Заблудаве. У Беларусі евангеллі бытуюць з часоў прыняцця хрысціянства. Найстарэйшыя з рукапісаў, якія дайшлі да нас, — Тураўскае евангелле (X ст.), Аршанскае евангелле (XIII ст.), Полацкае евангелле (XIII — XIV стст.), Друцкае евангелле, Лаўрышаўскае евангелле, Мсціжскае евангелле (XIV ст.), Шарашоўскае евангелле (канец XV ст.).

вядома, дзейнасць католікаў на ўсход ад Бярэзіны трапіла пад забарону. Есць ускосныя сведчанні таго, што ў будынку касцёла, які захавалася да пачатку XIX ст., дзейнічала праваслаўная царква, ды ўрэшце храмавае жыццё вярнулася да сваіх вытокаў. У 1930-я гады касцёл закрылі, а будынак пачалі выкарыстоўваць як склад, спартыўную залу, кінатэатр... Дарэчы, акурат сёлага адзначаецца 20 гадоў з часу вяртання гэтай барысаўскай святынні вернікам. А два гады таму парафіяне святкавалі 200-гадовы юбілей касцёла. Дарэчы, днямі, 8 верасня, у католікаў вялікая ўрачыстасць: Нараджэнне

тое, што многія з яе старонак зніклі бяследна, уражвае настайнасцю. Царква святога Ільі, пабудаваная ў 1895 г., зруйнаваная ў мінулым стагоддзі; капліца на Кальварыі, збудаваная ў XVIII ст., знішчаная ў 1950-х... Пералік можна працягваць. І дадаць, напрыклад, вось такі факт. У дарэвалюцыйным Барысаве было 11 сінагог, у іх ліку 5 мураваных. З тых будынкаў да сённяшняга дня захаваліся два: сінагога Вялікая, узведзеная ў 1912 г., і на год за яе старэйшая сінагога Хеўрэ Тылім.

Да 70-годдзя сталічнай вобласці прымяркоўвалася інтэрнет-акцыя "Сем цудаў Міншчыны". Паводле яе вынікаў

самым цудоўным будынкам быў названы Будслаўскі бернардынскі касцёл, помнік архітэктуры XVI стагоддзя. А трэці радок рэйтынгу заняў барысаўскі праваслаўны Свята-Уаскрэсенскі сабор.

Гэты храм з чырвонай цэглы, размешчаны ў Стара-Барысаве на ганцлёвай плошчы, быў пабудаваны тут у 1874 г., на месцы драўлянай Уаскрэсенскай царквы, якая згарэла ў 1865 ці ў 1867 годзе. Праект расправаваў рэктар Акадэміі мастацтваў у Пецяярбургу Леанід Бенуа, паводле хадайніцтва мінскага епіскапа Аляксандра Дабрыніна быў зацверджаны праект архітэктара П. Мяркулава. Як вядома, на той час Беларусь ужо ўваходзіла ў склад Расійскай імперыі, а царамі Аляксандрам II і Аляксандрам III было загадана пры ўзвядзенні новых цэркваў за ўзор браць помнікі Масквы і Яраслаўля XVI — XVIII стст. Чаму? Таму, што менавіта гэтыя цэрквы, у процівагу візантыйскім, лічыліся сапраўдным узорам рускага стылю, развіццё якога гвалтам спыніў Пётр I і які мусіў быць вернуты ў праваслаўнае дойлідства. Закладка сабора адбылася ў верасні 1871 г., а 10 кастрычніка 1874-га ён быў ужо асвечаны.

Фасады храма прывабліваюць багатай аздобай: какошнікамi, ліштвамi арачных аконных і дзвярных праёмаў, вуглавымі руставанымі пілястрамi, прафіляванымi карнізамi, іншымi дэкаратыўнымi элементамi. Выразна аформлены галоўны ўваход у сабор, а яго інтэр'ер выклікае адчуванне святла і ўрачыстасці. У 1907 г. на восі храма пастаўлена цагляная брама — званіца (архітэктар В. Струеў стварыў яе ў тым самым стылі, у якім пабудаваная царква).

Помнік архітэктуры рэспраспектыўна-рускага стылю са стылізаванай формай маскоўска-яраслаўскага царкоўнага і церамнога дойлідства XVI — XVII стагоддзяў, Свята-Уаскрэсенскі сабор успрымаецца дамінантай архітэктурнага ансамбля ў старажытным цэнтры Барысава. Да гэтага храма (яркае аблічча якога, дарэчы, упрыгожвае вокладку святочнага нумара "ЛіМа") вядуць і дарога сямлетняга Свята беларускага пісьменства...

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
На каляровых здымках: касцёл Нараджэння Найсвяцейшай Панны Марыі; сінагога Хеўрэ Тылім.
Фота Кастуся Дробава

Ад княжацкіх капэл?

Багатая батальная мінуўшчына — вось галоўная прычына таго, што сёння літаральна па крупінках даводзіцца збіраць звесткі, паводле якіх можна, хаця б у агульных рысах, акрэсліць у сваім уяўленні старасвецкае музычнае жыццё Барысава. Пра слонімскаму "сядзібу муз" гетмана Міхала Казіміра Агінскага; пра нясвіжскую оперна-сімфанічную капэлу Радзівілаў; пра "случкую Тэрпсіхору", тэатры

Антонія Тызенгаўза і Сямёна Зорыча, напрыклад, ведалі ў еўрапейскім асяроддзі. Але ж беларускія землі спрадвек знаходзіліся ў цэнтры Еўропы. Значыць, свае культурныя адметнасці былі і ў Барысаве, які меў магдэбургскае права, які ў розны час належаў тым жа князям Агінскім ды Радзівілам, праз які пралягалі дарогі на Мінск, на Оршу, на Віцебск, на Полацк, на Вільню...

Больш як чатыры стагоддзі таму ў беларускіх мястэчках і гарадах музыка, найбольш моцны сродак эмацыйнага ўздзеяння, актыўна скарыстоўвалася ў царкоўных святах, у свецкіх цырымоніях з нагоды значных грамадскіх падзей, прыезду важных асоб і да т.п. Вядома, што ў XVI — пачатку XVII стагоддзя ініцыятарам паратэатральных імпрэз у Рэчы Паспалітай і на нашых землях стаў ордэн езуітаў; распаўсюджвалася правядзенне святочных цырымоній "са спевамі, дабрадзеянай музыкой, каб такім чынам адцягваць людзей ад забаў, як гэта робіцца ў Рыме і краях заальпійскіх". У Беларусі такія ўрачыстасці пачалі ладзіць іншыя каталіцкія ордэны, а таксама уніяцкая і часам праваслаўная канфесія. Да XVIII стагоддзя гэта ўжо ўвайшло ў традыцыю, асабліва там, дзе былі буйныя храмы, манастыры або рэзідэнцыі магнатаў.

Музыка суправаджала шэсці, набажэнствы, феерверкі. Даследчыкі культурнай спадчыны, старадаўняй перыёдыкі спасылаюцца ў сваіх работах на красамойныя сведчанні выдавочаў такіх падзей. Напрыклад, знойдзена апісанне цырымоніі ўвядзення абраза Панны Марыі ў аршанскі касцёл езуітаў. Тады з'ехалася мноства гасцей з розных гарадоў Беларусі (пэўна ж, і з Барысава, блізкага да Оршы), у тым ліку харавыя капэлы. Імша; святочнае казанне; урачыстая — праз трыумфальныя аркі, у суправаджэнні кліра і вайскоўцаў — інтрадукцыя абраза ў новы касцёл; прапаведзь; імша; святочны працэсія; прыгожы феерверк... І, канечне, Яе Вялікасць Музыка, здатная прыцягнуць усеагульную ўвагу, узрушыць і нават агаломшыць. Асаблівую эмацыйна-вобразную функцыю выконвала музыка ў пахавальных рытуалах, таксама занатаваных выдавочаў.

Выкананне многіх музычных твораў, што ўключаліся ў паратэатральныя дзеі, рытуалы, у мясцовыя свята, вымагала ўдзелу прафесійна падрываваных музыкантаў, заадаванага ансамбля вакальна-інструментальных капэл. А ў сувязі з гэтым развілася мясцовая прафесійная выканальніцкая культура. Сёння вядома, што ў свой час музычнае суправаджэнне розных гарадскіх падзей забяспечвалі віцебская, полацкая, гродзенская капэлы езуітаў, бяльніцкая кармеліцкая капэла, аркестры (у тым ліку і "модныя" янычар-

скія з каларытнымі духавымі ды гучнымі барабанами) вайсковых падрываваных Вялікага княства Літоўскага, прыватна-ўласніцкія капэлы Марцьяна Агінскага, Гераніма Фларыяна ды Міхала Казімежа Радзівілаў. Касцельныя інструментальныя капэлы, якія да ўсяго, суправаджалі і агульнагарадскія цырымоніі, нагадвалі свайму складам раннекласічныя еўрапейскія аркестры. Часам у суправаджэнні вялікіх свят удзельнічалі нават скамарохі, хаця іх майстэрства царква не заахвочвала...

Барысаўшчына XX — XXI стагоддзяў... Тэатр рэвалюцыйнай моладзі, заснаваны ў 1933 годзе, на аснове якога ў ліпені 1935-га ўтварыўся Барысаўскі калгасна-саўтасны тэатр, які праіснаваў тут да 1938 года, затым жа быў пераведзены ў Заслаўе.

Барысаўскі народны тэатр "Відары" гарадскога Палаца культуры, утвораны ў сярэдзіне мінулага стагоддзя з аматарскага гуртка, лаўрэат многіх конкурсаў і аглядаў (у тым ліку I Усеагульнага фестывалю самадзейнай мастацкай творчасці) і званы сёння па ўсёй нашай краіне.

Незабыўны голас Марыі Адамейкі — самародка спеўнай барысаўскай

зямлі, заслужанай артысткі БССР, чыё сола ўпрыгожвала гучанне Акадэмічнага народнага хору Беларусі яшчэ пры Генадзію Цітовічу. Таленавітыя дзеткі з Мётчы, з маленства далучаны да фальклорных традыцый свайго краю. "Белазаўскі акорд" — слаборніцтва маладых выканаўцаў эстраднай песні, запачаткаванае некалькі гадоў таму ў Жодзіне. Рамантычны барысаўскі дуэт "Аляксандра і Канстанцін" (на здымку), з якім звязаны дэбют Беларусі на Міжнародным тэлевізійным песенным конкурсе "Еўрабачанне"...

Супрацоўніцтва вакалісткі Аляксандры Кірсанавай ды гітарыста Канстанціна Драпезы пачалося ў 1990-я гады. Яны спявалі блюз і кантры. А калі атрымалі запрашэнне паўдзельнічаць у "Зорнай ростані", дзе паграбавалася выкананне песні на беларускай мове, змянілі кірунак сваіх творчых пошукаў. У выніку на беларускім эстрадным аб'екце з'явіўся каларытны фолк-дуэт, які ў 2000 годзе выдаў свой першы альбом "За ліхімі за марозамі". Затым — супрацоўніцтва "А&К" з Нацыянальным канцэртным аркестрам пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга. Удзел Аляксандры Кірсанавай як яго салісткі ў Міжнародным конкурсе выканаўцаў эстраднай песні на "Славянскім базары ў Віцебску-2002" і заваёва 2-й прэміі. У тым самым годзе — 3-е месца на Міжнародным музычным форуме "Этнасфера". У 2003-м — выпуск дуэтам другога альбома, з назваю "Сойка". Папулярнасць у краіне, замежныя гастролі, выхад на "Еўрабачанне"...

Што ж, міжнародная тэлеаўдыторыя прагаласавала не за беларускі дуэт. Але артысты не падаліся распачы, падрыхтавалі ды выдалі наступны CD — "The Best". З'яўляліся новыя запісы, кліпы. Дуэт з Барысава паспяхова выступіў на Міжнародным фэсце "Discovery 2006", атрымаў 2-ю конкурсную прэмію. А 2008 год Аляксандра і Канстанцін сустраклі ў Балгарыі, куды ўжо не ўпершыню выправіліся з гастролімі. І песні, якія гучалі ў іх выкананні па-беларуску, публіка ўспрымала "на ўра"...

Лана ІВАНОВА

Пуцявіны нашай класікі

Горад Барысаў у чаканні знамянальных падзей. Падзей, якія нагадваюць пра яскравыя старонкі беларускай гісторыі, пра выгокі нашай духоўнай культуры і самабытных традыцый, прадставяць сённяшняе дасягненні айчынай літаратуры, набыткі мастацтва. Да Дня Беларускага пісьменства, вядома ж, рыхтуецца і ўся краіна. У старажытным Тураве, які ўжо двойчы становіўся сталіцай гэтага дзяржаўнага свята, дзень 7-га верасня адзначаць асабліва ўрачыста, у высокім суладдзі беларускага слова і нашай музычнай класікі.

Імпрэза камернай і духоўнай музыкі "Тураў-2008", прысвечаная Дню Беларускага пісьменства, — ужо традыцыйны фест, які чацвёрты год запар ладзіць музыканты Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам народнага артыста краіны Міхаіла Фінберга. Знакавай падзеяй свята ў Тураве будзе выступленне камерных калектываў, што працуюць у структуры вялікага аркестра.

Канцэпцыя канцэрта глыбока прадуманая. Выканаўцы разам з каментатарам — навуковым кіраўніком праграмы доктарам мастацтвазнаўства Вольгай Дадзімавай правядуць публіку музычнымі пуцявінамі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Гэта не проста даніна юбілею класіка айчынай літаратуры, пад знакам 200-годдзя якога праходзіць у нашай культуры сёлетні год. Гэта яшчэ і захапляльны вопыт абагульнення музычных прыхільнасцей і стасункаў пісьменніка, неад'емных ад беларушчыны, ад лёсу мовы, "на якой пры нашай памяці любілі гаварыць паміж сабой жывыя тады яшчэ старыя паны, на якой цяпер гавораць з сялянамі паны і аканомы, на якой некалі пісалі ў нас дзяржаўныя акты..." (Ян Чачот). "Мова нашага Літоўскага статута, нашага заканадаўства на працягу двух стагоддзяў, XVI і XVII... Смела можна сказаць, што гаварылі на ёй тры чвэрці насельніцтва даўняй Літвы — народ, шляхта і паны" (Уладзіслаў Сыракомля).

А між іншым: ці не мелодыі, песні шчароўскіх дажынак натхнілі Дуніна-Марцінкевіча на тэя радкі, у якіх адлюстраваліся яго ўражанні ад вандроўкі на Барысаўшчыну?..

"Нам, гісторыкам айчынай музыкі, хочацца верыць, што ўвага Дуніна-Марцінкевіча да беларускай мовы не ў апошнюю чаргу была звязаная з яго асабістым музычным дарам, тонкім слыхавым пачуццём моўнага першагуку, — разважае Вольга Дадзімава. — Так ці не, але многія звесткі, прыведзеныя ў работах Адама Мальдзіса, Браніслава Смольскага, Аляксандра Капілава, Веры Пракашчовай, Віктара Скоробагатава, іншых даследчыкаў, сведчаць пра непарывную сувязь "беларускага дударя", яго творчасці з музычным мастацтвам. Успомнім хаця б факты звароту пісьменніка да жанру оперы і яго ўдзелу ў музычна-тэатральных спектаклях, яго актыўную ролю ў стварэнні музычнага матэрыялу "Сялянкі". Відавочна, што глыбокая павага Дуніна-Марцінкевіча да музычнага мастацтва спрыяла стварэнню адпаведнай атмасферы ў яго доме, ранняму далучэнню дачок Камілы, Мальвіны і сына Міраслава да хатніх канцэртаў. Каміла Марцінкевіч з часам выступала ў публічных канцэртах, якія ладзіліся ў розных беларускіх гарадах, а таксама ў Варшаве і Кіеве. У сталыя гады яна пісала фартэп'яныя творы, і некаторыя ёсць у рэпертуары сучасных беларускіх выканаўцаў".

Так, лейтэматывам сёлетняга святкавання Дня Беларускага пісьменства ў Тураве прагучыць расповед пра класіка айчынай літаратуры Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча і яго літаратурна-музычнае асяроддзе. Кампазітарскае спадчына спадзвіжнікаў беларускага дударя, яго блізкіх сяброў — Станіслава Манюшкі ды Міхаіла Ельскага — будзе прадстаўлена ў жанравай разнастайнасці ды самабытным вобразным багацці.

С. ВЕТКА

На здымку: карціна В. Маркаўца "В. Дунін-Марцінкевіч з дачкой Камілай" (1983).

Шчыруе ўвішная рука...

У 1980-я гады я ведала дзівакоў, якія маглі дзве гадзіны трэсціся ў мулкай электрычцы з Мінска да Барысава толькі дзеля таго, каб паблукіць па яго суботніх вулках, каб зазірнуць у сонны на пачатку дня рэстаран і, смакуючы фірмовы "яблык у цесце", спакойна падзівіцца на жанравыя дасціпныя керамічныя пано ў аздабе інтэр'ера, каб надоўга "прыгармозіць" у астацкім салоне, захапляючыся майстэрствам мясцовых майстроў, якія з гэткай любоўю і фантазіяй шчыруюць над звычайнай глінай...

Галоўным мастаком Барысаўскага камбіната прыкладнага мастацтва тады ўжо была Тамара Кіршчына, малады кераміст, аўтар пластычна вытанчаных станковых кампазіцый у розных тэхніках, афармлення інтэр'ераў, калёга і сааўтар незабыўнага Аляксандра Кішчанкі. З ім, напрыклад, яна рабіла пано над уваходам у сталічнай гасцініцы "Кастрычніцкая"...

Дарэчы, у творчай біяграфіі народнага мастака Беларусі Аляксандра Кішчанкі ёсць унікальная старонка, звязаная з Барысавам. На тамтэйшым камбінаце, або, кажучы праццей, на фабрыцы мастацкіх вырабаў, нараджаўся яго знакаміты гіганткі "Габелен стагоддзя". 14 самых спрактыкаваных майстроў з 20-гадовым стажам пачалі працаваць над гэтым заказам у жніўні 1991-га. Габелен рабілі з воўны, спосабам ручнога ткацтва, на спецыяльна пабудаваным станку. Працу скончылі ў лютым 1995-га. Далёка не ўсім

пашанцавала пабачыць гэтую маштабную філасофскую карціну (19,5 метра ў вышыню і 14 у шырыню). Але сярод нашых чытачоў, пэўна, ёсць ня мала такіх, каму запомнілася ўсхваляваная публікацыя ў "ЛіМе" з нагоды паказу габелена-гіганта ў Вялікай зале Нацыянальнага выставачнага

цэнтра "БЕЛЭКСПА" летась улетку (гл. артыкул Г. Фатыхавай "Цуд стагоддзя: Сусвет, пакінуты нашчадкам" за 24.08.2007 г.). Што можна дадаць? Хіба толькі вобразнае вызначэнне мастака: "Габелен стагоддзя" я ствараў для Зямлі, і яму вісець у небе над планетай". Барысаўскаму кам-

бінату прыкладнага мастацтва нададзена імя Аляксандра Кішчанкі. Тым не менш, лёс габелена-гіганта дагэтуль не вызначаны, і таму выклікае трывогу...

Я. КАРЛІМА

На здымках: "Табелен стагоддзя" А. Кішчанкі, разгорнуты яшчэ не на ўсю сваю вышыню; падчас археалагічных раскопак у Стара-Барысаве (1971 г.) знойдзена гэтае залатое скроневе колаца XII — XIII стст. Чаканка, скань, зернь. Магчыма, гэтымі тэхнікамі валодалі далёкія прашчурны тых сучасных майстроў, чые залатыя рукі робяць цуды з гліны, шкла, дрэва, нітак, лазы, саломкі ды звычайнага "чорнага" металу.

Маліцца Богу, працы і Айчыне

— Шаноўная Ніна Сымонаўна, сёлетняя экспедыцыя — пятнаццатая. І ў сувязі з гэтым вось якое пытанне: ці змянілася што-небудзь за гэтыя гады ў структуры правядзення самой экспедыцыі, якія праекты былі ажыццёўлены, якімі, урэшце, набыткамі вы можаце ганарыцца?

— Пятнаццаць — гэта на самай справе вельмі маленькі юбілей, і ён, наадварот, змушае да яшчэ большай адказнасці. Экспедыцыя "Дарога да святыхняў" — гэта арганічная частка дзяржаўнага Свята беларускага пісьменства, якое найперш з'яўляецца святкам духоўнасці. І таму наша асноўная мэта была і застаецца адна: умацаванне праваслаўнай веры сярод беларускага люду праз далучэнне яго да таемства Дабрадатнага Агню. За гэтыя гады ажыццёўлены шматлікі адукацыйныя, культурныя задумкі. І цяпер мы наблізіліся да нашага, бадай, галоўнага праекта, які мае назву "Святое Поле". Аналагаў гэтаму праекту няма ні ў нас, ні за мяжой. Заклучаецца ён у стварэнні на Святым Полі каля вёскі Загор'е Сталавіцкага сельсавета Баранавіцкага раёна Брэсцкай вобласці Свята-Іаана-Праддечанскай праваслаўнай абіцелі. Побач плануецца пабудаваць манастырскі храм у гонар Цудатворнай Загор'е-Сталавіцкай іконы Пакрову Прасвятой Багародзіцы, што з'явілася тут 25 гадоў таму, а таксама разбіць батанічны сад — своеасабліваю зону экалагічна-паркавай чысціні. У рамках праекта "Святое Поле" мяркуецца стварэнне Рэспубліканскай школы духоўна-маральнай асветы і здароўя, а таксама цэнтраў развіцця разнастайных народных мастацтваў. Будучыя насельнікі манастыра — гэта званыя дзеячы розных галін навукі, адукацыі, гаспадарання, літаратуры, куль-

туры, мастацтваў. Ужо створаны аргкамітэт і ініцыятыўная група па распрацоўцы і ажыццёўленні праекта.

— **Назавіце, калі ласка, маршруты сёлетняй вандроўкі.**

— Раніцай 3 верасня, як і штогод, экспедыцыя рушыць ад Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора. Пройдзе праз Святое Поле каля вёскі Загор'е, наведае Зэльвеншчыну, Масты, Шчучыншчыну, Дзятлаўшчыну, Карэлічы, Івянец, Барань і завершыць свой шлях 7 верасня ў горадзе Барысаве, каля сабора ў гонар Уважання Хрыстовага. Божая літургія на чале з Высокапраасвяшчэннейшым Філарэтам, Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім, Патрыярхам Экзархам усяе Беларусі з удзелам членаў Сінода Беларускай Праваслаўнай царквы і іншых прадстаўнікоў духавенства, афіцыйных асоб адбудзецца ў храме Нараджэння Прасвятой Багародзіцы. З удзелам кіраўніцтва дзяржавы, прадстаўнікоў мясцовай улады, членаў экспедыцыі і божага народу будзе пасаджаны Сад Малітвы — 15 яблыnek. І напрыканцы святочнай дзеі — Патрыярша-Экзаршы Хросны Ход ад месца служэння Божай літургіі з Непагаснай Лампадай Духоўнасці, Дабрадатым Агнём ад Труны Гасподняй да

курувала таксама курсы кінадраматургаў у Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў. А яшчэ яна — арганізатар і кіраўнік штогадовай Рэспубліканскай навукова-асветнай экспедыцыі "Дарога да святыхняў" з Дабрадатым Агнём ад Труны Гасподняй. Напярэдадні чарговай экспедыцыі — некалькі пытанняў Ніне ЗАГОРСКАЙ.

туры, мастацтваў. Ужо створаны аргкамітэт і ініцыятыўная група па распрацоўцы і ажыццёўленні праекта.

— Назавіце, калі ласка, маршруты сёлетняй вандроўкі.

— Раніцай 3 верасня, як і штогод, экспедыцыя рушыць ад Мінскага Свята-Духава кафедральнага сабора. Пройдзе праз Святое Поле каля вёскі Загор'е, наведае Зэльвеншчыну, Масты, Шчучыншчыну, Дзятлаўшчыну, Карэлічы, Івянец, Барань і завершыць свой шлях 7 верасня ў горадзе Барысаве, каля сабора ў гонар Уважання Хрыстовага. Божая літургія на чале з Высокапраасвяшчэннейшым Філарэтам, Мітрапалітам Мінскім і Слуцкім, Патрыярхам Экзархам усяе Беларусі з удзелам членаў Сінода Беларускай Праваслаўнай царквы і іншых прадстаўнікоў духавенства, афіцыйных асоб адбудзецца ў храме Нараджэння Прасвятой Багародзіцы. З удзелам кіраўніцтва дзяржавы, прадстаўнікоў мясцовай улады, членаў экспедыцыі і божага народу будзе пасаджаны Сад Малітвы — 15 яблыnek. І напрыканцы святочнай дзеі — Патрыярша-Экзаршы Хросны Ход ад месца служэння Божай літургіі з Непагаснай Лампадай Духоўнасці, Дабрадатым Агнём ад Труны Гасподняй да

месца афіцыйнага адкрыцця Дня беларускага пісьменства.

— **Як вас сустракаюць людзі ў гарадах і вёсках? Ці чакаюць яны вас?**

— Людзі чакаюць не нас, людзі чакаюць Госпада. Больш як чатырыста храмаў, капліц, манастыроў па ўсёй Беларусі асвечаны Дабрадатым Агнём, мы праехалі 15 тысяч кіламетраў, прайшлі каля 130 кіламетраў у супольным Хросным Ходзе, у якім прыняло ўдзел ужо больш як мільён людзей, што чакаюць Госпада у вобразе Дабрадатнага Агню.

— **Дабрадаты Агонь — у чым яго сутнасць? Распавядзіце крыху пра гісторыю яго з'яўлення ў Беларусі.**

— Агонь — гэта сам уважання Госпад Ісус Хрыстос. Сашэсце Дабрадатнага Агню — гэта цуд з цудаў. Адбываецца яно ў Іерусаліме, на Вялікідзень. Штогод сотні тысяч паломнікаў збіраюцца ў Святым горадзе, каб дакрануцца да святыхняў, ачысціць душу і помыслы неапаляльным Агнём. На Вялікідзень 1992 года да Міжнароднага свята славянскага пісьменства і куль-

туры ў Іерусаліме па блашавенні патрыярха Маскоўскага і ўсяе Русі Аляксія II была запалена Непагасная Лампада Духоўнасці. Праз знакавыя для праваслаўных хрысціян мясціны, праз манастыры і храмы Агонь быў дастаўлены ў Маскву. 21 мая 1992 года Лампада прыйшла ў Мінск. Сустрэкалі яе дэлегацыі ад усіх манастыроў Беларусі і сталічных прыходаў, гасці з Расіі і Украіны, Балгарыі. Тады адбыўся першы, грандыёзны для тых гадоў Хросны Ход, які і прынёс Дабрадатым Агнём у Свята-Духаў кафедральны сабор. З таго часу наша краіна знаходзіцца пад аховай і блашавеннем Госпада ў вобразе Дабрадатнага Агню.

— **Штогод сярод удзельнікаў вандроўкі — знакамітыя святары, пісьменнікі, кінематаграфісты, артысты, музыканты, журналісты. Хто яны — тыя, што былі ў экспедыцыі раней і што будуць сёлета?**

— У розныя гады ў "Дарозе да святыхняў" удзельнічалі светлай памяці манахні Неаніла (пісьменніца Анэля Тулулава), паэт Браніслаў Спрыччан, драматург Аляксей Махнач, а таксама драматург Аляксей Петрашкевіч, народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, акадэмік Пётр Лысенка, пісьменнік Уладзімір Ліпскі, паэт Васіль Жуковіч... Увогуле, можна доўжыць пералік знакамітых, народ кажае таксама афіцыйных асоб ад міністэрстваў, і трэба дадаць належнае — з намі ездзяць прадстаўнікі міністэрстваў адукацыі, культуры, інфармацыі... Таксама сярод удзельнікаў экспедыцыі — званыя вучоныя з Нацыянальнай акадэміі навук, педагогі ВУНУ, настаўнікі.

— **Што пажадалі б вы чытачам "ЛіМа", удзельнікам свята пісьменства?**

— Каб мы ўсе навучыліся маліцца Богу, маліцца працы, маліцца Айчыне і рабіць усё для ўзрастання Бацькаўшчыны. Трэба рабіць усё, каб нас ведалі ў свеце як народ Богаабраны, Богалюбы, працалюбы, міралюбы. А найперш — духоўнага і фізічнага здароўя! Кожнаму!

Гутарыў Янка ЛАЙКОЎ

Я звездаў выдатны пачатак

Зусім не жарт: далучыўся да правядзення Дня беларускага пісьменства яшчэ... у тым стагоддзі і тысячагоддзі, калі мы, сённяшня, былі на 15 гадоў маладзейшыя не толькі па ўзросце, але і па ўспрыманні гісторыі і рэчаіснасці. Натуральна, яскрава запамніліся 1994 і наступныя за ім гады. Як вядома, першыя ўражанні самыя моцныя.

у мяне замацавалася сяброўскае супрацоўніцтва падчас публікацыі ў часопісе "Маладосць" яго унікальнай кнігі "Старажытная Беларусь" (аўтар перад гэтым чытаў лекцыі па ёй для праваслаўных вярхоў). Чалавечы-грамадзянскі, навуковы ўплыў Мікалая Іванавіча быў такі ўражальна-пераканаўчы, дзейсны, што не адзін я настроіўся глядзець на беларускую мінуўшчыну ягоным разумова-душэўным зрокам: ён, паўсяляпы (мінус 28), быў больш відучы дасведчанасцю і, галоўнае, нацыянальнай свядомасцю за многіх фізічна здаровых.

...Радавала правядзенне Дзён тым, што гэта быў адзін з канкрэтных крокаў суверэннай Беларусі па прызнанні самімі сваёй усебаковай паўнаважнасці, што пачала закладвацца не меней як 1000-годдзе таму, яшчэ да прыняцця хрысціянства — у тым жа Полацку, калі яго князі ўжо мелі сувязі з Візантыяй і іншым светам, валодалі навыкамі граматы, чытання і пісьма. Затым — светачавая (факельная) успышка вуснага і пісьмовага слова ад незвычайна яснага (мо і незямнога) розуму і дзівоснага памкнення Еўфрасінні Полацкай і, на жаль, малавядомай нам яе стрыечнай сястры Звеніславы, у поўным сэнсе залатога літарнага ціснавання полацкага майстра з майстроў Лазара Богшы на славытым сімвалічным еўфрасіннеўскім крыжы, што стаўся і шэдэўрам эмальернага старажытнабеларускага мастацтва. У гэты час і пазней — розныя ацалелыя граматы, надпісы на камянях, дагаворы і іншае. Напрыклад, яшчэ ў дагаворы 1229 г. Смаленска, Віцебска і Полацка з крыжакамі, калі спрэс панавала царкоўнаславянская

мова, даследчыкі выявілі ўжо некаторыя пісьмовыя адзнакі тагачаснай гутарковай беларускай мовы. А Скарынін Казіміра 1468-га (560 гадоў таму!) — мысліцельны і тагачасны беларускамоўны плён нашых продкаў, падмурак будучых Статутаў ВКЛ — адной з першых Канстытуцый у Еўропе! Урэшце, Ф. Скарына, які 6 жніўня 1517 года адарыў землякоў не толькі еўрапейскімі ведамі па геаграфіі, астраноміі, гісторыі, філасофіі, медыцыне, мовазнаўстве, друкарскай справе, але і "падарыў" ім родную мову, вывёўшы яе на старонках кнігі на абсягі кантынента!

Колькі чаго было аскарывана! Напісана! Колькі і чаго захавалася і, на жаль, страчана ці знішчана! Ды яна, наша мова, дадзена Богам і адухоўлена геніямі зямлі нашай, жыла і жыве!

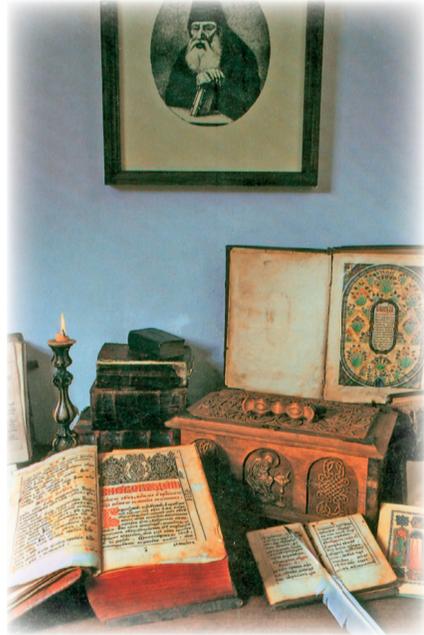
Дзеля распаўсюджвання пісьменнасці ў нашым краі з даўніх часоў шмат зрабілі княскія і манастырскія бібліятэкі, паэзія — віленская (заснаваная Ф. Скарынам прыкладна ў 1520-м), брэсцкая (з 1553-га), нявіжская (з 1562-га) і іншыя друкарні, навукальныя ўстановы і кнігазборы пры іх (скажам, пры Полацкай езуіцкай акадэміі было больш як 40 тысяч тамоў), прыватныя бібліятэкі (толькі ў Радзівілаў мелася болей як 20 тысяч розных друкаваных, рукапісных, у тым ліку і рэдкіх кніг), першыя перыядычныя выданні, хоць яны пасля забароны беларускай мовы выходзілі на іншых мовах — ажно да 1862 года, калі народны абаронца Беларусі, рэвалюцыянер-дэмакрат К. Каліноўскі дзеля актывізацыі антыцарскага паўстання вырашыў, як і некалі Ф. Скарына, весці

гутарку з роднымі людзям на яго карэннай мове. Светачамі ўспыхнула пісьменства ў Беларусі, калі ў 1905-м царскі ўрад скасаваў некаторыя забароны на беларускую мову і ў наступным годзе пачалі выходзіць "Наша доля" і "Наша Ніва", калі адразу ж сцвердзіўся і расквітнеў талент Янкі Купалы і Якуба Коласа... Развітае пісьменства ды яшчэ ў нацыянальным духу для кожнага народа ў свеце — найпершая зарука ягонай жыццядзейнасці, будучыні. Трэба прызнаць, што ў гэтай справе, хоць і з многімі ідэйнымі перакосамі, было нямала зроблена і ў савецкі час, нямаю робіцца і цяпер. Нават пры тым, што беларуская мова працягвае "ціха плакаць у кутку..."

...Пра гэта і іншае шмат гаварылася ў час тых паездак па многіх гістарычных мясцінах Беларусі, сустрэч з вернікамі ў цэрквах, установах культуры і адукацыі, на навуковых канферэнцыях рознай тэматыкі. Тады яшчэ мяне ўразіла, як нас, удзельнікаў экспедыцыі, бласлаўляў у кафедральным саборы ўладка Філарэт, які ён даваў нам цёплую вярчэр-трапезу ў Жыровічах, як у 1994-м на заключным вечары ў Купалаўскім тэатры па нашай просьбе выступаў па-беларуску. Мая сям'я і цяпер захоўвае блашавены ім абраз Еўфрасінні Полацкай і падараваны крыжык з Дрэва Гасподняга; уладка Філарэт уручыў іх нам, паколькі жонка-праваслаўная і я, католік, пры савецкай уладзе хрысцілі дачку ўпотаі у Вільні ў царкве сённяшняй Святой апякункі Беларусі. Толькі добрым словам можна ўспомніць, як прыязна і з якімі пазнавальнымі гутаркамі-развагамі суправаджаў нас з Дабрадатым Агнём, асвечаным у Іерусаліме, айцец Сергій (Кузьмяноў). Яшчэ тыя паездкі паспрыялі мне не пакідаць у спакой пісьмовы стол і за шэсць гадоў напісаць раман "Кліч роднага звона", дзе пададзена мая (зразуме-ла, праявілася) версія пра ўтварэнне прыкладна ў 1246-м ВКЛ з цэнтрам у сённяшнім Навагрудку.

Ад сэрца зычу тых светла-святых хвілін і сённяшнім удзельнікам святкавання Дня беларускага пісьменства.

Генрых ДАЛІДОВІЧ

Тады многія ў грамадстве хораша ўспрынялі рашэнне штогод праводзіць такія Дні на дзяржаўным узроўні, далучаючы да іх люд самых розных узростаў, прафесій, веравызнанняў. Асабіста мяне яшчэ вельмі вабіла тое, што ладзілася сумесная экспедыцыя (паломніцтва) навукова-творчай сяброўны (паломнікаў) і царквы. Тым больш, што для царкоўнай службы беларускасць была, ёсць і будзе няпростая рэч, а ў задуму экспедыцыі быў закладзены камп'рамісны дух у назове — "Дарога да святыхняў". Гэта, безумоўна, не магло не збліжаць, заклікала да дыскусій і паразумнення, нават да паўнацэннай стабілізацыі ў беларускім грамадстве духоўнай сферы. У кожным наступным годзе з удзелам былых і новых заікаўленых навукоўцаў і творцаў меўся быць іншы, новы шлях па гістарычных беларускіх мясцінах, дык шчыра хацелася спазнаць іх у прыватнасці і ў цэласнасці Бацькаўшчыны нашай свядомасцю, зрокам і сэрцам. У першы і ў некалькі наступных гадоў навукова-творчую экспедыцыю апекаваў выдатны юрыст, гісторык, пісьменнік, майстра выдавецкай справы Аляксей Петрашкевіч, а сярод шаноўных удзельнікаў знаходзіўся ўжо славны Мікола Ермаловіч, з якім

Звычайна гэта духоўная акцыя прыпадае на апошнія дні жніўня ці пачатак верасня. Прырода і надвор'е спрыяюць таму, каб удзельнікі экспедыцыі выконвалі сваю духоўную і вельмі адказную місію — неслі Дабрадатны Агонь людзям, а з ім веру і надзею ў дабро.

Дарогі, сустрэчы...

Назіранні падчас экспедыцыі

З а пяць дзён да першай вераснёўскай нядзелі, у якую краіна адзначае Дзень беларускага пісьменства, ад Свята-Духава кафедральнага сабора пасля бласлаўлення Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта ад'язджае ў дарогу Рэспубліканская навукова-асветніцкая экспедыцыя "Дарога да святыхняў" з Дабрадатным Агнём ад Труны Гасподняй.

Пяць з чатырнаццаці разоў мне пашчасціла вандраваць у складзе экспедыцыі як прадстаўніку Міністэрства інфармацыі. Узначальвае яе пісьменніца, заслужаны работнік культуры Рэспублікі Беларусь, лаўрэат прэміі "За духоўнае адраджэнне" Ніна Загорская.

У складзе экспедыцыі — больш як трыццаць чалавек: прадстаўнікі культуры, духавенства, навукі, фотажурналісты. Пералік імён і іх званняў займаў у спісе не адзін радок. Убачанае і перажытае за час вандровак не так лёгка перанесці на паперу, але хочацца падзяліцца і з чытачамі "ЛіМа" асобнымі згадкамі пра сустрэчы з вядомымі землякамі падчас экспедыцыі...

Неяк паэт Алег Лойка з гонарам распавядаў, што, маўляў, рэчка Шчара на яго радзіме шырокая-шырокая, а там, дзе Ніна Загорская нарадзілася, — зусім вузенькая.

Трэба было бачыць, як Ніна Сымонаўна, запракінуўшы галаву назад, з гумарам адказала:

— І то праўда, у нашай Шчары мы ногі мыем, а вы са сваёй шырокай ваду п'яце.

Неяк тая ж Ніна Загорская, слухаючы на адным з чытанняў, якія праводзіцца напярэдадні Дня беларускага пісьменства, доўгі і нуднаваты маналог удзельніка, зазначыла:

— Слухаючы некаторых выступоўцаў, народ шукае крапіву пад плотам, каб стымуляваць сябе... замест кавы.

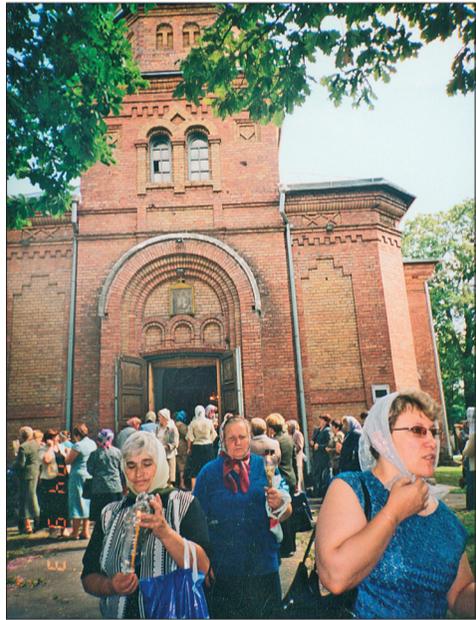
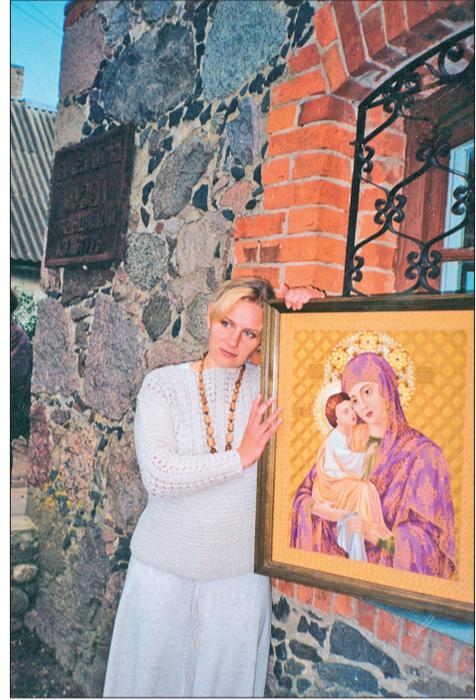
Чудоўная сустрэча падчас экспедыцыі адбылася на Смаргоншчыне, колішняй сядзібе Агінскіх. Мы апынуліся ў атма-

сферы той даўніны, калі праходзілі балі. На падворку музея ў вельмі прыгожым стылізаваным адзенні: шыкоўных сукенках, касцюмах, пані і пані танцавалі паланез, а даследчык роду вядомага кампазітара праводзіў экскурсію па музеі. Абмяркоўвалі таксама новую кнігу пісьменніка Віктара Карамазова "У краіне хараства і смутку". Падышла жыхарка дома №1, што па той бок невялікай сажалкі, пацікавілася, хто прысутнічае, а даведаўшыся, што прадстаўнікі літаратуры і мастацтва, зазначыла, што лепшага месца, чым яе родны куточак, для напісання шэдэўраў не адшукаеш. Запрасіла ўсіх на адпачынак. І столькі шчырасці і дабрыві было ў яе вачах, калі яна раскавала пра свой родны кут! Так я сфатаграфавала яе побач з Віктарам Карамазавым і фотаздымак накіравала жанчыне без імя і без прозвішча. Проста "жыхарцы дома №1 у вёсцы Залессе".

Неяк на пасяджэнне аргкамітэта давялося ехаць побач з акадэмікам Лысенкам. Пётр Фёдаравіч, цікавы суразмоўца, раскаваў пра гісторыю нашага краю, пра тое, як дакапаўся да Бярэсця, як знаходзіў сродкі для правядзення раскопак. Ён прыгадаў і той факт, што будучы ў адпачынку на поўдні, даведаўся, што недалёка ад яго адпачывае старшыня Савета Міністраў колішняга СССР, накіраваў на імя Касыгіна ліст, на што атрымаў не толькі адказ, але і канкрэтную матэрыяльную дапамогу. Пётр Лысенка кіраваў таксама правядзеннем раскопак у Тураве. Раптам наш акадэмік прымоўк, а праз хвіліну з захваленнем вымавіў: "Паглядзіце, паглядзіце, якое чудоўнае густое жыта вырасла, — мыш не праскочыць!..". Вось так, побач і навука, і хлеб. А яшчэ кажучы, што не хлебам адным...

Валянціна СМАНЦАР

На здымках: за чатырнаццаць гадоў удзельнікі экспедыцыі наведвалі шматлікія беларускія вёскі, мястэчкі і гарады.

Каб пазнаёміцца з гісторыяй і культурай нейкай мясцовасці, найперш трэба наведаць тамтэйшы музей. А там усё навідавоку. Якіх герояў шануюць, якімі відамі мастацтва з даўніх часоў займаюцца на гэтай тэрыторыі... Напярэдадні Дня беларускага пісьменства мы наведалі Барысаўскі краязнаўчы музей. Наш экскурсавод — навуковы супрацоўнік Лілія Вязовіч. Яна і знаёміць нас з гісторыяй краязнаўчай скарбніцы і горада.

Як люстэрка падзей

Першая берасцяная грамата была знойдзена ў Ноўгарадзе ў 1951 г., іх тут было выяўлена больш як 600. У 1959 г., берасцяная грамата XIII — XIV стст. была знойдзена ў Віцебску, яна зберагаецца ў Віцебскім абласным краязнаўчым музеі. У 1980 г. фрагмент берасцяной граматы быў знойдзены ў Мсціславе.

— У снежні 1950 года музей адкрылі для наведванняў, — распавядае Лілія Пятроўна. — Экспазіцыя была адна, прысвечаная вайне 1812 года. А пасля вырашылі, што маштабы горада і нашы магчымасці дазваляюць прадставіць гісторыю раёна больш шырока. І новае памяшканне мела ўжо шэсць экспазіцыйных залаў.

Гэтыя шэсць залаў захаваліся і па сёння. У першым пакоі адлюстравана старажытная гісторыя Барысава, а таксама вайна 1812 года. Што да вайнаў, то яны тут адбываліся часта. Бо горад размясціўся на самым кароткім шляху на Маскву. І хто ішоў на расійскія землі, той па дарозе заваёўваў Барысаў. І замак, пабудаваны яшчэ князям Барысам у пачатку XII стагоддзя, неаднаразова разбураўся. Таму ў XIV стагоддзі замак перанеслі ўніз па цячэнні Бярэзіны. Сёння гэта — левабярэжная частка Барысава, альбо Стары горад. А на правым беразе знаходзіцца Новы горад, які пачаў сваю гісторыю з адкрыццём тут у 1871 годзе чыгункі. Але змены геаграфічнага характару ўсе роўна не пазбавілі жыхароў паселішча ад патрэбы бараніцца ад ворага. Узгадаць хаця б паход Напалеона на Расійскую імперыю. Вайна 1812 года ў музеі адлюстравана асабістымі рэчамі салдат абедзвюх армій, расійскай і французскай, гарматай, амбундзіраваннем... У гэтай зале знаходзіцца, відаць, і самы унікальны экспанат — арол з дрэўка французскага сцяга. Яго знайшлі ў 1963 годзе, і ў Беларусі вядомы толькі адзін такі экзэмпляр. У экспазіцыі прадстаўлена дакладная яго копія. А арыгінал выстаўляецца вельмі рэдка.

Другая экспазіцыйная зала адлюстроўвае побыт гараджаніна пачатку XX стагоддзя. Прычым экспазіцыя створана на падставе ацалелых фотаздымкаў інтэр'ера жылга барысаўчана. Тут прадстаўлены посуд, азеценне... Цікавую гі-

сторыю расказвае Лілія Пятроўна наконт бутэлек.

— У даўгаватых прадавалі толькі піва, у маленькіх — толькі гарэлку, у трохграннай бутэліцы змяшчалася тое, што ні ў якім разе нельга прымаць унутр. Мала хто з насельніцтва тады ўмеў чытаць. Вось і запаміналі пра змесціва бутэлек па іх формах.

Дзве залы музея прысвечаны Другой сусветнай вайне. У першай адлюстраваны падзеі нямецкай акупацыі Барысаўшчыны і Беларусі ў цэлым, у другой распавядаецца пра вызваленне тэрыторыі ад гітлераўцаў. Праз чатыры дні пачатку вайны фашысты падступілі ўжо да Барысава. Як распавядае Лілія Вязовіч, у жніўні 1941 года ў Барысаў прылятаў сам Адольф Гітлер. Тут ён праводзіў нараду, на якой вырашалася будучыня горада пасля заканчэння бліцкрыгу. Плары фашыстаў былі жудаснымі. Да прыкладу, у Барысаве планавалася пасяліць 5000 немцаў, а з мясцовага насельніцтва пакінуць у жывых 15000 чалавек. Астатніх людзей планавалася знішчыць альбо вывезці ў Германію. Між іншым, спыняўся Адольф Гітлер у тым самым доме, дзе ў свой час спыняўся і Напалеон. Супадзенне?..

І яшчэ дзве музейныя залы рыхтуюць новую экспазіцыю, якая прыме наведнікаў напярэдадні Дня беларускага пісьменства. Адна зала — гэта "Старадрукі як люстэрка эпохі". Што там будзе — музейшчыкі не расказваюць. Але само слова "старадрукі" нясе ў сабе пэўную інфармацыю. А другая зала будзе прысвечана народнай творчасці. Таму застаецца толькі запрасіць нашых чытачоў наведаць Барысаўскі краязнаўчы музей 7 верасня.

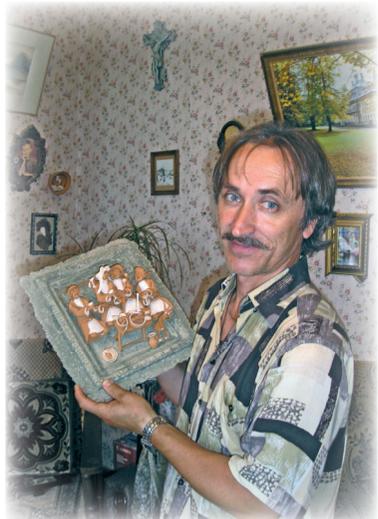
Сяргей МАКАРЭВІЧ
На здымку: Л. Вязовіч вядзе экскурсію.
Фота Кастуся Дробава

Стыль Майстра

Майстар па кераміцы Сяргей Какшынскі вядомы не толькі ў Барысаве, але і ў іншых гарадах Беларусі.

Праўду кажуць, таленавіты чалавек — таленавіты ва ўсім. За сваё жыццё Сяргей Мікалаевіч паспрабаваў, здаецца, усё: і рэзаў па дрэве, і пісаў карціны алеем, і нават ткаў габелены. Спыніўся на кераміцы, і праца з глінай стала для яго справай жыцця. "Дзесьці вучыліся гэтаму рамяству?", — пытаюся. "Не, займацца керамікай пачаў выпадкова: ішоў лесам у сваю родную вёску Хрост, убачыў гліну, прыхапіў крыху дадому". Было гэта ў 1985 годзе. Вось так паступова, глядзячы на іншых, С. Какшынскі вучыўся ляпіць, адточваў майстэрства, і цяпер з упэўненасцю можна сказаць, што ён — член Беларускага саюза майстроў народнай творчасці — выпрацаваў свой стыль. Яго работы пазнавальныя, іх тэматыка — сялянская, абрадавая: бабка з дзедам, застолле, вясельце, козы, парсючкі ды іншае. Усе работы аб'яднаны адным слогамам-дэвізам: "За морам цяплеі, а ў нас — весялей". С. Какшынскі працуе з белай і чырвонай глінай. Тэхніка працы ў асноўным ручная, толькі некаторыя рэчы, напрыклад, талеркі, вырабляе на ганчарным коле. Есць работы і камбінаваныя — гліна з дрэвам,

выканання сумесна з разьбярор па дрэве Уладзімірам Капцовым, з якім С. Какшынага паяднала прага творчасці два гады таму.

Майстру не патрэбна натхненне, рукі самі хочуць працаваць. Кожны выраб майстра, кожная яго дэталё выкананыя з любоўю. Гэту любоў да справы падзяляюць яго блізкія: жонка дапамагае вырабляць некаторыя дэталі.

Яна ж разам з сынам і дачкой падтрымлівае мужа на розных выставах і святах, у якіх С. Какшынскі ўдзельнічае кожны год: "Славянскі базар", "Дажынкi" і г.д. За актыўны ўдзел у такіх мерапрыемствах майстру было ўручана шмат дыпломаў і ўзнагарод. "Работы, зробленыя ўручную, любяць, асабліва расіяне. І хоць сёлета ў горадзе майстроў "Задзвінне" на "Славянскім базары ў Віцебску" была вялікая канкурэнцыя, наша прадукцыя разышла ўся", — дзеліцца ўражаннямі Сяргей Мікалаевіч.

На маё пытанне, якія ў яго творчыя планы, Сяргей Какшынскі адказаў: "Працягваць займацца тым, чым зараз займаюся. Гадоўнае, каб усё атрымлівалася". А гэта значыць, што будзе спорыцца яго праца на Барысаўскім камбінаце прыкладнага мастацтва імя А. Кішчанкі, будзе даваць плён дзіцячы гурток па кераміцы "Фантазія", якім кіруе Сяргей Мікалаевіч ужо 23 гады.

Клёна КАЗЛОВА
На здымку: С. Какшынскі з керамічнымі творами.

Добрай славы адгалосак

Няхай жыве ў пластах гадоў Той даўняй славы адгалосак Сярод вялікіх гарадоў Мінугае маленькіх вёсак.

Змітрок Бядуля

Гэтыя радкі Змітрака Бядулі здаўна чамусьці запалі ў душу. Так, менавіта вёска з'яўляецца своеасаблівым куфэркам, які шмат вякоў зберагае нашу спадчыну. І няхай гэта самыя простыя рэчы: ці то льняная кашуля, вышытая чырвонымі ніткамі, ці то жалезны прас, які "сілкаваўся" ад вугалю, — але яны і ёсць адгалосак сівых стагоддзяў. Іх збіраюць, зберагаюць і ствараюць цэлыя музеі тых людзі, якія любяць сваю Радзіму, свой край, сваю гісторыю.

Я не ведала асабіста Настасся Ясяновіч (былога намесніка дырэктара па выхаваўчай рабоце) і Рэма Котава (у той час настаўніка спецпадрыхтоўкі), але добра ведаю вынік іх сумеснай працы — краязнаўчы музей у маёй роднай Жыцькаўскай сярэдняй школе, што ў Барысаўскім раёне. Настаўнікі заклалі "падмурак" гэтага музея ў 1984 г., і з таго часу ён павялічваецца, папаўняецца новымі экспанатамі.

Напачатку тут была адна вялікая зала з некалькімі экспазіцыямі з фотаздымкаў, газет, кніг і сабранымі на тэрыторыі вёскі побытавымі рэчамі. І цяпер вось — тры вялікія залы: зала хлеба, этнічная і зала, прысвечаная гісторыі Жыцькаўскай школы.

"Мая Радзіма — жытні колас..." — такую назву мае першая зала. Яе адкрыццё адбылося ў 2002 годзе, калі ў школе праводзілася свята "Багач". Экспазіцыя з малюнкаў распавядае нам, як з'явіўся хлеб і які выгляд меў спачатку — першымі былі ляпёшкі, іх знайшлі ў грабніцы Рамзэса III, пра доўгі шлях жытняга коласа, пра тое, як перамавалі жыгта ў муку і пяклі хлеб. Тут і сапраўдныя жорны, і ступа, і дзяжа, і кош для насыпання зерня — каб наведвальнікі музея змаглі ўбачыць, наколькі цяжкі і доўгі гэты працэс ад зерня да акрайца хлеба. А каму як не жыцькаўцам ведаць пра гэта. Лічыцца, што ад слова "жыгта" пайшла назва вёскі Жыцькава.

Як і заведзена ў беларусаў, на пачэсным месцы, пасярэдзіне, — стол, накрыты льняным абрусам. Былая гаспадыня, відаць, вельмі

шанавала стол, старанна скрабла яго нажом — заўважыла я, адгарнуўшы абрус. Ля стала стаіць шырокая лава, якая час ад часу служыла ложкам. Тут жа — прасніца і калаўрот, на якім доўгімі зімовымі вечарамі жанчыны праілі ніткі, а каб можна было працаваць, хату асвяцілі з дапамогай лучыны. Тацкі станок быў неад'емнай часткай жыцця ў кожнай сям'і. І як вынік доўгай, карпатлівай працы, у этнічнай зале прадстаўлена адзенне, у якім хадзілі жыхары вёскі Жыцькава. Уваходжу ў апошняю залу, вялікую. На стэндах — гісторыя Жыцькава з даўняны да сучаснасці: акамянеласці ледніковага перыяду, рэшткі пасудзін. Дзякуючы школьнаму клубу "Пошук", прадстаўлена насамрэч "багатая" экспазіцыя: грашовыя знакі XVI ст. — 90-х гг. XX ст. Тут і пра слаўную гісторыю калгаса, і пра першыя яго кіраўнікоў, якія зрабілі вялікі ўнёсак у жыццё вёскі і школы. Разам з іншымі жыхарамі вёскі яны добраахвотнікамі пайшлі на фронт у гады Вялікай Айчыннай вайны, некаторыя партызанілі, пакінуўшы пасля сябе славу народных мсціўцаў. Па сённяшні дзень настаўнікі і вучні школы нясуць "вахту памяці" як даніну загінуўшым, а сцены музея зберагаюць тое, што не дае забыць пра жудаснае ў 1941 — 45 гг.: нямецкую каску, кулі, разарваныя патроны, снарады, бомбы.

Вялікая, чырвоная колера кніга, на якой залатымі літарамі выбіта назва "Гісторыя школы", падае звесткі пра знакамітых настаўнікаў і вучняў: Віктара Дубінка — настаўніка фізічнай культуры, выдатніка асветы БССР, яго вучаніцу, лыжніцу, удзельніцу Алімпійскіх гульняў у Нагана Алену Сінькевіч, пра вядомую спявачку Марыю Адамейку, пісьменніка Васіля Гігевіча і іншых. Мабыць, кожнага зацкавіла б перапіска піянерскай дружыны школы з касманаўтам, Героем Савецкага Саюза Юрыем Гагарыным. У красавіку 1973 года дружыне прысвоена яго імя, у адным з лістоў Ю. Гагарына выказвае падзяку за аказаны яму гонар. Пасля смерці Ю. Гагарына перапіска піянераў вялася з яго родзічамі, а таксама з Валынцкай Церашковай, Германам Цітовым, Уладзімірам Кавалёнкам.

У 1969 годзе вучнямі школы быў напісаны зварот да нашчадкаў, закладзены ў капсулу і замураваны ў сцяну. Год адкрыцця капсулы — 2019. Хочацца спадзявацца, што да гэтага часу краязнаўчы музей папоўніцца новымі экспанатамі, а ў гісторыю будзе ўпісана яшчэ не адно знакамітае імя з ліку выпускнікоў школы і жыхароў вёскі.

Таццяна КАІМКОВІЧ
На здымку: экспанаты музея.

Твае сляды ў стагоддзях
засталіся,
Змагла прайсці праз бурны
і агонь,
Плыві, квітней і велічна
святцыя
На хвалях часу,
родная Смаргонь.

Мар'ян Дукса

А зараз зробім невялічкі экскурс па асноўных гістарычных датах гэтага населенага пункта.

Кастрычнік 1503 г. Першае пісьмовае ўпамінанне пра Смаргонь у дакументах па гісторыі Віленскай епархіі (Юрыем Зяновічам быў пабудаваны касцёл св. Мікалая).

1553 — 1555 гг. У Смаргоні пабудаваны мураваны Кальвінскі збор.

1590 г. Мікалай Багуслаў (Крыштоф) Зяновіч заснаваў у Смаргоні папяровую мануфактуру, якая вырабляла паперу для віленскіх друкарняў.

Жнівень 1609 г. У Смаргоні спыніўся кароль Польскі і Вялікі князь Літоўскі Сігізмунд III падчас яго паходу на Маскву.

1621 г. Кальвінскі збор перададзены католікам і атрымаў назву Тройцкага касцёла.

Чэрвень 1655 г. У Смаргоні знаходзілася стаўка рускага цара Аляксея Міхайлавіча, бацькі Пятра I, падчас яго паходу на Вільню.

1628 г. Смаргонь пераходзіць ва ўладанне князёў Радзівілаў (Ганна Соф'я Зяновіч выйшла замуж за Альбрэхта Уладзіслава Радзівіла).

11 лютага — 17 сакавіка 1708 г. У Смаргоні размяшчаецца галоўная кватэра шведскага караля Карла XII падчас Паўночнай вайны (1700 — 1721 гг.).

1762 — 1790 гг. Уладаром Смаргоні быў Караль Станіслаў Радзівіл, "Пане Каханку", з дзейнасцю якога звязаны росквіт школы дрэсіроўкі мядзведзяў — "Смаргонскай акадэміі" (існавала з XVII да пачатку XIX ст.).

XVII — XIX стст. У Смаргоні атрымала вялікае распаўсюджванне вытворчасць "абаранак" (абаранак), радзімай якіх яна лічыцца.

1795 г. Пасля трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай Смаргонь увайшла ў склад Расійскай імперыі.

1805 г. Князь Багдан Агінскі купіў Смаргонь за 65000 злотых.

1808 г. Уладаром Смаргоні становіцца граф Караль Пшаздзецкі.

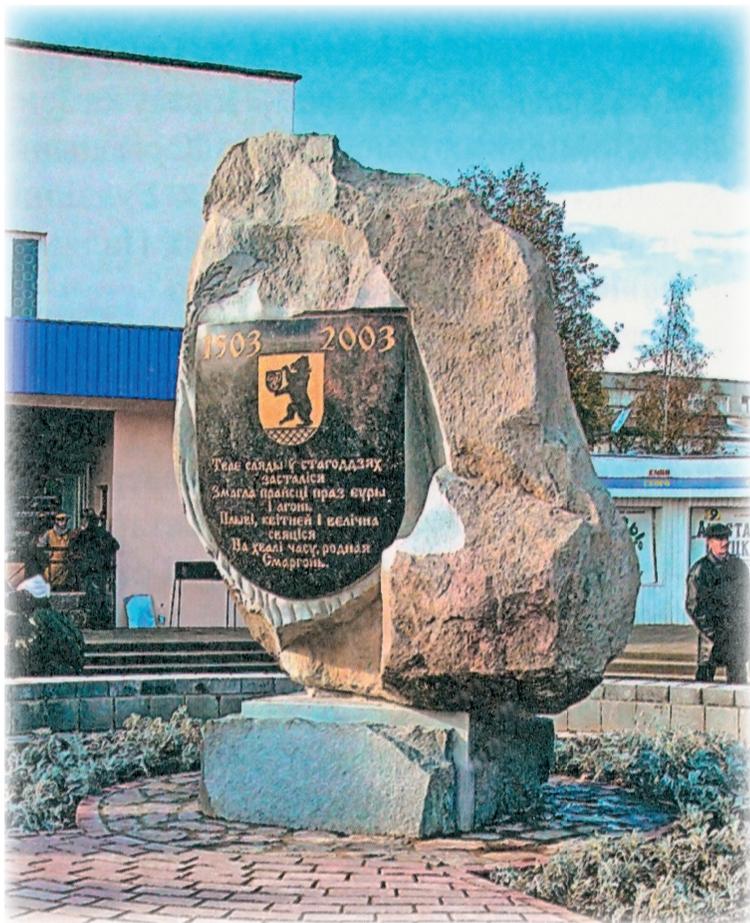
5 снежня 1812 г. Імператар Напалеон пакінуў сваю армію ў Смаргоні, перадаўшы камандаванне маршалу І. Міорату.

1832 г. На мястэчка Смаргонь як уладанне К. Пшаздзецкага (за яго ўдзел у паўстанні 1830 — 1831 гг.)

Спадкаемца — Смаргонь

Як вядома, наступнае Свята беларускага пісьменства будзе прымаць Гродзеншчына, а дакладней, горад Смаргонь. Гэты раённы цэнтр знаходзіцца на рацэ Оксна і яе прытоку Гервятка.

Герб горада Смаргоні ўяўляе сабою відарыс на сярэбраным полі іспанскага шчыта на чырвонай рашотцы чорнага мядзведзя, што стаіць на задніх лапах, у пярэдніх лапах якога герб Радзівілаў — на блакітным полі размешчаны тры чорныя паляўнічыя рагі, злучаныя ў цэнтры муштукамі.

накладзены секвестр, і яно здаецца ў арэнду.

1842 г. Смаргонь перайшла ў склад дзяржаўнай маёмасці.

1873 г. Праз горад пракладзена Лібава-Роменская чыгунка, будаўніцтва якой зрабіла вялікі ўплыў на прамысловае развіццё Смаргоні.

1879 — 1904 гг. Смаргонь — казёнае фабрычнае мястэчка, цэнтр аднайменнай воласці Ашмянскага павета Віленскай губерні.

1893 г. У Ашмянскім павеце ўзнікла першая рабочая арганізацыя — "Саюз рабочых Смаргоні" пад кіраўніцтвам С. С. Трусевіча, І. Ф. Сініцкага, П. А. Гільмана.

1901 г. Смаргонская стачка — найбольш значнае выступленне пралетарыятаў Беларусі на пачатку XX ст. Яна ахапіла каля 1300 рабочых 26-і гарбарных заводаў і майстэрняў і працягвалася амаль чатыры тыдні.

1901 — 1904 гг. У Смаргоні былі праведзены 31 эканамічная і 3 палітычныя стачкі, 2 дэманстрацыі, 13 масовак, адбыліся дзве сутычкі рабочых з паліцыяй.

6 чэрвеня 1904 г. Імператар Мікалай II зацвердзіў рашэнне Кабінета Міністраў аб уз'ядзенні мястэчка Смаргонь у статус беспавятовага горада.

1905 — 1907 гг. Пралетарыят Смаргоні прымае актыўны ўдзел у першай расійскай рэвалюцыі.

1914 г. Горад Смаргонь Ашмянскага павета Віленскай губерні налічвае 16228 жыхароў.

Верасень 1915 г. — лістапад 1917 г. Гераячная абарона Смаргоні падчас Першай сусветнай вайны.

18 сакавіка 1921 г. Згодна з Рызжскім мірным пагадненнем Смаргонь увайшла ў склад Польскай дзяржавы. У горадзе налічвалася 154 жыхары.

17 верасня 1939 г. Смаргонь уваходзіць у склад БССР.

15 студзеня 1940 г. Смаргонь — цэнтр Смаргонскага раёна Віленскай вобласці.

25 чэрвеня 1941 г. — 4 ліпеня 1944 г. Смаргонь акупіравана нямецка-фашысцкімі захопнікамі.

Верасень 1944 г. Смаргонь — цэнтр Смаргонскага раёна Маладзечанскай вобласці.

20 студзеня 1960 г. Смаргонскі раён пераходзіць у склад Гродзенскай вобласці.

1972 — 1976 гг. Уведзены ў строй заводы аптычнага станкабудавання, сухога аб'ястлушчанага малака, камбікормавы, ільнозавод.

4 красавіка 1983 г. Пастановай ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР у Смаргоні пачынаецца будаўніцтва філіяла Мінскага трактарнага завода імя У. І. Леніна.

1985 г. Смаргонь выдзелена ў асобную адміністрацыйную адзінку абласнога падпарадкавання.

Лістапад 1996 г. Згодна з Указам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Смаргонскі раён і г. Смаргонь аб'яднаны ў адну адміністрацыйную адзінку — Смаргонскі раён.

2003 г. Смаргонь адзначыла 500-годдзе.

2006 — 2007 гг. За дасягненне лепшых вынікаў у выкананні асноўных мэставых паказчыкаў прагнозу сацыяльна-эканамічнага развіцця Смаргонскі раён занесены на Рэспубліканскую Дошку гонару.

Культурная сфера раёна налічвае 55 устаноў. У іх ліку 21 клубная ўстанова, 29 бібліятэк, дзве дзіцячыя музычныя школы, школа мастацтваў імя М. Кл. Агінскага, гісторыка-краязнаўчы музей, раённы цэнтр народнай творчасці. Васемнаццаць калектываў мастацкай самадзейнасці маюць званні "народны" і "ўзорны". Старэйшыя сярод іх: народныя фальклорныя калектывы "Валэйчанка" і вёскі Шутаўчы, узорны тэатр песні "Кропелькі", народны ансамбль песні і танца імя М. Кл. Агінскага, народны цымбальны аркестр імя А. Дзяржынскага, узорны ансамбль танца "Мішутка", народны тэатр лялек "Батлейка"...

Візітная картка Смаргоншчыны з'яўляецца Міжнародны конкурс камерных ансамбляў імя М. Кл. Агінскага, у якім спаборнічаюць маладыя музыканты Беларусі, Расіі, Літвы, Украіны, Мадавы, Польшчы.

Руіны замка першай паловы XIV стагоддзя ў вёсцы Крэва выступаюць самымі старажытнымі з помнікаў архітэктуры ў раёне. Да слова, у гэтым замку ў 1385 годзе быў заключаны дзяржаўны саюз паміж Вялікім княствам Літоўскім і Польшчай, так званая Крэўская унія. Яе падпісалі Ягайла і князі Скіргайла, Лугвен, Карыбут, Вітаўт. У вёсцы Жодзішкі захавалася кальвінскі збор, пабудаваны ў 1612-м. Сярод іншых узораў архітэктурнай спадчыны рознага часу капліца XIX стагоддзя ў вёсцы Алянец, касцёл Тадэвуша 1811 года ў вёсцы Вішнева, Тройцкі касцёл 1809-га ў вёсцы Данюшава, палацава-паркавы ансамбль Агінскіх XVIII — XIX стагоддзяў у вёсцы Залесе, сядзіба Ф. Багушэвіча другой паловы XIX стагоддзя ў вёсцы Кушыяны і шмат, шмат іншага.

Такім чынам, завяршыўшы гэты невялічкі экскурс, мы з вамі не развітаемся, а кажам: "Да новых сустрэч у старажытнай Смаргоні!"

Віктар КАВАЛЁЎ

(Працяг. Пачатак на стар. 6, 7)

падрыхтоўкай і перадачай рэпартажу са свята, гутарыў з многімі цікавымі асобамі, якія прыехалі з розных куткоў не толькі Беларусі, са сталічнымі гасцямі. Ці мог я сабе ўявіць тады, што пабываю ў якасці ўдзельніка практычна на ўсіх наступных святах, што буду мець гонар — пісаць сцэнарыі для дзён пісьменства ў Тураве, Міры і яшчэ аднаго свята ў сваім родным Полацку?

2. Вершы, выступленні літаратараў, артыстаў, вучоных, прэзентацыі кніжак... Можна, нейкаму выкшталцонаму воку і слыху дзейства гэтае здасца надта традыцыйным, надта ўрачыстым. А я думаю пра тое, што тысячы, нават мільёны людзей маюць магчымасць дакрануцца да ўласнай гісторыі, да велічных постацей папярэднікаў, да роднага беларускага слова. А як прыгажэюць гарады, у якіх праходзіць Дні беларускага пісьменства!.. І кожны з іх, які пабыў сталіцай гэтага чудаўнага свята, набывае нейкія новыя, вельмі беларускія рысы, быццам вызваляючыся ад духоўнага бяспамяцтва, правінцыйнасці і друкнасці.

Сённяшняе свята адбываецца ў Барысаве. Як гэта парадаксальна ні гучыць, нават поспехі мясцовага футбольнага клуба на міжнароднай арэне нібыта азораны гэтым пачуццём сілы і моцы сваёй зямлі, яе гісторыі, што чарговы раз засведчвае Дзень беларускага пісьменства.

Юрась НЕРАТОК

1. Не сумняваюся, што, як і раней, Свята станецца падзеяй у культурным жыцці Беларусі і вяхой у жыцці Барысава, у якім яно мае адбывацца.

2. Так склалася, што цяпер веліч мастацкага слова больш выразна выяўляецца пры імпрэза-сустрэчы творцы з чытачамі і слухачамі, чымсьці пры "завочным" знаёмстве з ягонымі творами ў друку або кніжках. На жаль, далёка не ўсё зроблена можа быць рэалізавана са сцэны, таму, апроч індывідуальнай падпіскі на літаратурны выданні, актуальным застаюцца падпіска ў школах, бібліятэках і ўстановах, пазакласнае чытанне, у нейкай ступені — Інтэрнет. А пісьменнікі працуюць — кожны ўзворвае сваю дзялянку. Што ўздыдзе — пакажа жыццё.

3. Твора, які б "узварваў" рэчаіснасць і выйшаў за сціплыя межы ўнутранага літаратурнага спажывання, пакуль не бачна. Беларуская літаратура звычайна "саромеецца" выходзіць за ўмоўную вальеру традыцый, якія фактычна з'яўляюцца нечым абагульненым, а значыцца — яшчэ больш абмяжоўваюць. Хоць творцаў з магутным патэнцыялам нямала. Аргументаваны пералік, на жаль, не ўпісваецца ў фармат апытання... Апошнім часам уразлівы вершы (у падборках) Міколы Пракаповіча і Ігара Канановіча. Сярод рускамоўных паэтаў запамніўся Валеры Грышкавец.

В. К.

Барысаўскі волат

У найноўшую гісторыю старажытнага Барысава, ды і ўсёй Беларусі, упісана яшчэ адна слаўная старонка. А нагодай для гэтага сталі Алімпійскія гульні, якія зусім нядаўна праходзілі ў Пекіне. Там доўгачаканы першы залаты медаль для айчыннай алімпійскай каманды заваяваў дваццацігадовы барысаўскі штангіст Андрэй Арамнаў, які перамог у вагавай катэгорыі да 105 кілаграмаў.

Згодна з інфармацыяй БелТА, новаспечаны алімпійскі чэмпіён уварваўся ў сусветную эліту ў мінулым годзе, калі заваяваў званне чэмпіёна свету сярод дарослых і юніёраў,

а таксама стаў уладальнікам золата на юніёрскім першынстве кантынента.

Але Андрэй Арамнаў стаў не толькі алімпійскім чэмпіёнам, ён усталяваў адразу тры сусветныя рэкорды: у рыўку, у штуршку і па суме двухбор'я. Такім чынам барысаўскі волат прадоўжыў славу тэтрады беларускай школы цяжкай атлетыкі. Да яго алімпійскімі чэмпіёнамі ў складзе зборнай Савецкага Саюза станавіліся беларускія штангісты Валеры Шарый, Леанід Тараненка і Аляксандр Курловіч.

В. К.

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатолий КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатолий Акушэвіч
- Лілія Аніч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатолий Жук
- Вольга Казлова
- Анатолий Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатолий Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

«Панеслася душа ў рай...»

У вёсцы Брылі Барысаўскага раёна жыве Іван Хацкевіч. Майстар, які займаецца пляценнем з лазы. Зараз ён знаходзіцца на пенсіі і можа прысвячаць любімай справе больш часу.

Пра наш прыезд Івана Еўдакімавіча папярэдзвалі. Але пэўнасьці, што заспеем яго дома, не было. На двары ж — лета... А калі прыехалі, то ўбачылі гаспадара за пляценнем кошыкаў. Не вельмі ахвочы ён быў да размоў. Ды сёе-тое распавёў.

Плесці Іван Еўдакімавіч пачаў яшчэ ў дзяцінстве. Калі пасвіў кароў, пераняў майстэрства ад мясцовага ўмельца. Праўда, увесь час плёў кошыкі. А гадоў шэсць таму паспрабаваў плесці мэблю. Захапіўся. Так пачалі з'яўляцца крэслы, сталы, канапы... Спачатку забяспечыў такімі гарнітурамі дзяцей. Зараз працуе над чарговым наборам для ўнучкі. А тут яшчэ набліжаецца Дзень беларускага пісьменства, на якім майстар са сваімі вырабамі збіраецца прыняць самы непасрэдны ўдзел. Адбудзецца выстава. А вось прадаваць нічога не хоча. Бо робіць не па замове каго-небудзь, а для ўласнага задавальнення.

Сёлета 17 мая ў Вілейцы праходзіла IV рэгіянальнае свята-конкурс «Лазовыя карункі». Быў там і Іван Хацкевіч са сваімі вырабамі. Прысутнічалі і замежныя майстры. Але да іх працы, як зазначае Іван Еўдакімавіч, яму пакуль далёка. З таго свята, на якім, дарэчы, і Хацкевічавы вырабы хвалілі, майстар прывёз кнігу па лозапляценні. З яе чэрпае шмат новай інфармацыі.

— Мы ім вельмі ганарымся, — адзначае супрацоўніца барысаўскага Дома культуры, якая нас суправаджае ў паездцы.

— Ганарлівасць — гэта загана, — усміхаецца майстар.

— А дзеці плятуць? — пытаюся ўжо я.
— Як нарыхтоўку з лазы зробіш для іх, то і яны плятуць.

Колькі часу трэба, каб сплесці адзін кошык? Адкаж на гэта пытанне майстар даць не можа. Маўляў, па адным кошыку не пляце. Спачатку робіць з дзесятка нарыхтовак — так бы мовіць, шкілетаў. А затым пляце. А калі па адным рабіць, то будзе гэта вельмі марудна. На выраб стала ў Івана Еўдакімавіча ідзе каля двух тыдняў карпатлівай працы.

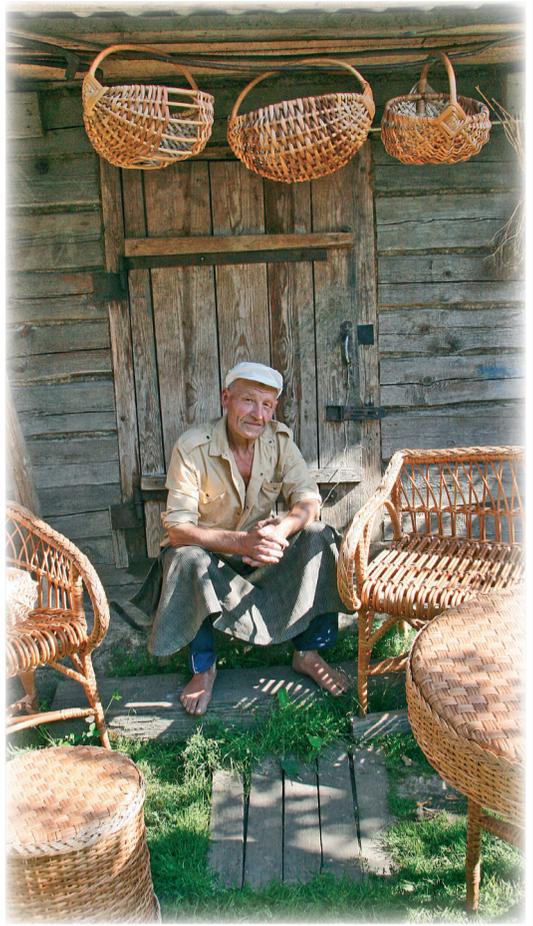
Пляценне вымагае шмат часу і ўсёдавісці.
— А летам які там час, — скардзіцца майстар.
— То сенакос, то бульбу ад каларадскага жука трэба бараніць.

Аднаго разу папрасіў Іван Хацкевіч трактарыста ўзараць яму поле, каб сам у гэты час мог паплесці. Давялося разлічвацца за працу сваімі вырабамі.

Сёння ў майстра ёсць новыя задумкі, пра якія не хоча пакуль расказваць. Баіцца сурочыць.

Пляце ён кожны дзень. Праца хоць і карпатлівая, але прыносіць задавальненне. Пагаварыўшы з намі, майстар сядзе зноў за пачатую работу са словамі: «Панеслася душа ў рай...».

Дзмітрый **БЕРАЖНЫ**
Фота **Кастуся Дробава**

Нова-янчынскія «Суседкі»

У вёсцы Нова-Янчына Барысаўскага раёна ўжо больш як дзесяць гадоў існуе мастацкі гурток «Суседкі». Каб захаваць народныя традыцыі, жанчыны з гуртка стварылі нават цэлы Дом фальклору.

Гурток арганізаваўся ў 1996 годзе. А назву мае такую, бо ў ім удзельнічаюць жанчыны з суседніх вёсак. Пачалі ладзіць абрадавыя свята. Каляды, Вялікдзень, Спас... А ў 2002 годзе на месцы вясковага клуба арганізавалі Дом фальклору. І сёння «Суседкі» да кожнага свята стараюцца падрыхтаваць цэлую праграму. На кожны месяц складоўць адмысловы план, з якім могуць пазнаёміцца наведвальнікі Дома фальклору, а пры жадаванні і самі затым прыняць удзел у святах. І такія ахвочыя знаходзяцца, хоць у самой вёсцы Нова-Янчына жыхароў мала. Прыязджаюць з наваколя. Часам далучаецца і моладзь. Найперш да свята Івана Купала.

Раіса Анікеева, дырэктар Дома фальклору, прыгадвае, як прыязджалі госці з Галандыі. Сярод іх былі маладыя мужчыны і жанчыны, якім прапанавалі паўдзельнічаць у правядзенні абрада вяселья. Іх прыбралі ў вясельныя строі. А пасля высветлілася, што мужчына і жанчына насамрэч толькі два дні таму распісаліся ў Галандыі і прыехалі ў Беларусь.

Што да замежных гасцей, то тут пабывалі грамадзяне Эстоніі, Латвіі, Германіі, Францыі, Швейцарыі.

«Суседкі» ездзяць з канцэртамі па вёсках Барысаўшчыны. За межы раёна амаль не выязджаюць. Маўляў, і тут працы хапае. Удзельнічаюць у

штогадовых раённых конкурсах-аглядах, за што маюць шмат дыпламаў. Так, у 2003 годзе гурток стаў пераможцам сярод калектываў устаноў культуры раёна за актыўную працу па захаванні традыцыйнай культуры Барысаўшчыны. Дом фальклору з'яўляецца лаўрэатам раённага конкурсу-агляда куткоў і пакояў сляянскага быту «І ажываюць старонкі мінулага...» ў намінацыі «За высокі мастацкі ўзровень аздаблення калекцыі прадметаў сляянскага быту, шматлікасць

і наяўнасць рэдкіх экспанатаў». Што да «калекцыі сляянскага быту», то прадметы вясковага жыцця надаюць Дому фальклору выгляд музея. За свае спевы гурток неаднаразова станавіўся лаўрэатам раённых конкурсаў-аглядаў вакальна-харавых, фальклорных калектываў і самадзейных музыкаў, прысвечаных Марыі Адамеіцы. Удзельнічаюць «Суседкі» і ва ўборцы збожжа. У мінулым годзе Раіса Анікеева атрымала ліст з падзякай за подпісам старшыні Федэрацыі

прафсаюзаў Беларусі Леаніда Козіка. Хоць ліст і напісаны на імя толькі Раісы Паўлаўны, але ж зразумела, што адзначана праца ўсіх «Суседак».

У 2006 годзе Беларускае тэлебачанне здымала ў Нова-Янчыне перадачу «Зямля людзей». Тэлевізійшчыкі ўсе абрадавыя свята запісалі. І затым на працягу цэлага года паказвалі па тэлебачанні.

Свае строі жанчыны робяць самі. Гэта дакладная рэканструкцыя строю з Барысаўшчыны. Песні таксама спяваюць са сваёй мясцовасці. Шмат песень прыносіць Ніна Дубень. Яна і сама спрабуе нешта ствараць. Чым яшчэ займаюцца жанчыны? Плятуць вярчкі. Ткуць. Ёсць нават узнагарода за гэты занятак — дыплом «За захаванне лепшых узораў традыцыйнага народнага ткацтва і ўдзел у абласной выстаўцы «Традыцыйнае ткацтва Міншчыны». У ДOME фальклору працуюць гурткі спеву «Сольны» і «Фальклорны», а таксама аматарскае аб'яднанне «Рукадзельніца».

Трэба адзначыць, што «Суседкі» — гэта жанчыны, каму ўжо за 60 гадоў, а самай старэйшай «суседцы» — 74 гады. Нельга не назваць іх імёнаў: Раіса Анікеева, Ніна Дубень, Зінаіда Тарабукіна, Валянціна Дук, Таццяна Данілава, Марыя Салаўёва, Соф'я Жук, Таццяна Тумар, Зінаіда Стаханчык. Сярод іх ёсць адзін мужчына — гарманіст Валянцін Анікееў.

На Дзень пісьменства «Суседкі» рыхтуюць «пасадзельніца» пад назвай «Лён, ты мой лён». Таксама пройдзе і выстава народных вырабаў. Таму запрашаем завітаць да стэнда нова-янчынскага гуртка 7 верасня. Жанчыны абяцаюць усім пачастунак — вясковы квас.

Сяргей **МАКАРЭВІЧ**
Фота **Кастуся Дробава**

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарава, 19

Тэлефоны:

галоўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Аб'ядзелы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы і паэзіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведваюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 4434
Умоўна друк. арк. 3,72
З'място падпісаны ў друк
3.09.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 4722

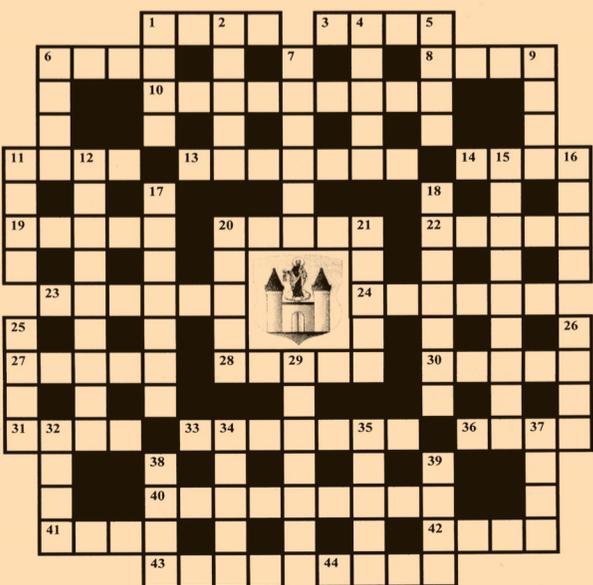
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8 0 3 6

Крыжаванка

Па гарызанталі: 1. Мова вузкай сацыяльнай ці прафесійнай групы, незразумелая для іншых людзей. 3. Імя беларускага пісьменніка Маўра, які настаўнічаў на Барысаўшчыне ў в. Бычкі. 6. Вышэйшы дваранскі тытул у Англіі. 8. Дзяленне на крузе компаса, якое адпавядае 1/32 частцы акружнасці гарызонту. 10. Вядомы беларускі скульптар, прафесар, аўтар шматлікіх помнікаў, мемарыяльных комплексаў. Урадзжнец г. Барысава. 11. Пад зліным лісточкам расце клубочкам (загадка). 13. Паэма, якую напісаў Янка Купала ў 1934 г. у часы наведвання г. Барысава. 14. Аўтар вершаваных твораў. 19. Лопасць ветранага млына. 20. Магдзбургскае... — статус горада ў ВКЛ, які быў наданы г. Барысаву ў 1563 г. 22. Займальны фальклорны твор пра наймаверныя ці фантастычныя прыгоды. 23. Ліра-эпічны верш казачна-фантастычнага ці гераічнага зместу. 24. Уся разгалінаваная частка дрэва з яго лісьцем. 27. Цыля 3 — 5 тыдняў, выкармленне малаком. 28. Зборнік геаграфічных карт. 30. Тон, інтанацыя мовы, якія выказваюць якое-небудзь пачуццё (перан., памянш.). 31. Сярэднеазіяцкі народны паэт-пясняр. 33. Гара, вышэйшы пункт свету, на якую ў 1998 г. узшыў жыхар г. Барысава, урач, альпініст В. Кульбачанка. 36. «Наш...» часопіс, які ў 20-я гады мінулага стагоддзя выдала беларуская таварыства краязнаўцаў. 40. Піраграф-геаграфіст, узначальваў піраграфічную экспедыцыю ў Паўночны Ледавіты акіян, меў маёнкі на барысаўскай зямлі. 41. Назва партызанскага атрала, які быў створаны ў 1942 г. і дзейнічаў на тэрыторыі Барысаўшчыны. 42. Эзопава... Паэтычнае іншасказанне, тое, што і алегорыя. 43. Пачуццё меры ў паводзінах, далікатнасць. 44. Буйназёрнысты зляжалы снег у гарах.

Па вертыкалі: 1. Імя беларускага фалькларыста, этнографа, бацькі Максіма Багдановіча, ураджэнца г. п. Халопенічы былога Барысаўскага павета. 2. Адзін з карысных выкапняў Барысаўшчыны. 4. Зімяня... — дзетка сарочка (прык.). 5. Дугападобнае перакрыццё праёма ў сцяне. 6. Вядомая французская мастачка беларускага паходжання, ураджэнка в. Зембін, заснавальніца карціннай галерэі ў гэтай вёсцы. 7. Печаныя вырабы з мукі. 9. Акцыянернае таварыства, а таксама назва футбольнай каманды г. Барысава. 11. Сутула, гарбата, а сілы багата — і конь таго не звязе, што яна знясе (загадка). 12. Нарыс пісьменніка С. Знаёмага, які жыў і працаваў у Барысаве, пра возера Палік і пра палікоўцаў. 15. Назва Барысаўскай раённай газеты. 16. Самадзейны драматычны калектыв, які быў створаны ў Барысаве ў 1933 г. 17. Сімяно... — беларускі і рускі пісьменнік, асветнік, педагог, тэолаг XVII ст. 18. Гонар беларускага народа, першадрукар, мысліцель-гуманіст, асветнік, вучоны і пісьменнік эпохі Адраджэння. 20... чалавек корміць, а лянота порціць (прык.). 21. Нахільная паверхня гары, узгорка. 25. Старажытныя ісландскія, ірландскія і нарвежскія легендарна-гераічныя аповесці. 26. Старажытнарускі народны паэт-пясняр. 29. Адзін з трох відаў мастацкай літаратуры. 32. Іаган... падарожнік XVII ст., які згадвае пра Барысаў у сваім «Дзённіку падарожжа ў Маскоўскую дзяржаву». 34. Доўгая града згрэбленага сена. 35. «...падвёў» — апаваданне Якуба Коласа, якое ён напісаў у 1907 г. пад псеўданімам Тарас Гушча. 37. Наркевіч... — беларускі прыродазнавец-медык. 38. Добры... сабакі варт, а як ліхі, то і сабакі не варты (прык.). 39. Урачыстая песня ў гонар героя, дзяржавы.